

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YAŞLI BİREYLERİN KENT MEKÂNLARINI KULLANIM ANALİZİ:
HEYBELİADA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Saliha Nur AZAK

Mimarlık Tezli Yüksek Lisans Programı

OCAK 2021

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YAŞLI BİREYLERİN KENT MEKÂNLARINI KULLANIM ANALİZİ:
HEYBELİADA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Saliha Nur AZAK
(181217002)

Mimarlık Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Özlem BELİR

OCAK 2021

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz, Mimarlık Tezli Yüksek Lisans Programı 181217002 numaralı öğrencisi Saliha Nur AZAK'ın “Yaşlı Bireylerin Kent Mekanlarını Kullanım Analizi: Heybeliada Örneği” adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 12.01.2021 tarih ve 2021/02 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından **Oy Birliği** ile Yüksek Lisans tezi olarak **Kabul** edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi:25/01/2021

1)Tez Danışmanı:

.....

2) Jüri Üyesi:

.....

3) Jüri Üyesi :

.....

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans olarak sunduğum “Yaşlı Bireylerin Kent Mekânlarını Kullanım Analizi: Heybeliada Örneği” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (25/01/2021)

Saliha Nur AZAK

Aileme,

ÖNSÖZ

Çalışmam sırasında gerçekleştirmiş olduğum görüşmelerde beni içtenlikle karşılayan, sevgiyle ve sabırla dinleyen, araştırmama katkı sağlamak için ilgi ve alakayı eksik etmeyen büyüklerime teşekkür ederim.

Tez çalışmamın tüm aşamasında bilgi birikimleri ve deneyimleriyle yol gösteren, cesaretlendiren ve daima desteğini hissettiren değerli Tez danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Özlem BELİR'e sabrı, anlayışı, güler yüzü ve bana kattığı her şey için çok teşekkür ederim.

Bana tüm kalbiyle inanan değerlim Furkan Yiğit'e varlığı için çok teşekkür ederim. Fotoğraf çekimleri, anket çalışması ve daha birçok konuda ihtiyacım olduğu zaman yardımcı olan, sıkılmadan, yorulmadan verdiği emekler için ona ne kadar teşekkür etsem az.

Tez çalışmam ile ilgili verdiği akıl, yönlendirme ve motivasyonlar için dostlarıma teşekkür ederim.

Ve en büyük teşekkürümü hayatım boyunca koşulsuz yanımda olan, maddi manevi desteğini esirgemeyen, çıktığım ve yürüdüğüm her yolda bana güvenen annem Hanife Azak, babam Namık Kemal Azak ve abim Ömer Faruk Azak'a gönderiyorum. Eğitimin ne kadar önemli olduğunu göstererek, bana her zaman örnek olan canım ailem, yüksek lisans çalışmamı tamamlayıp, bu zamanlara gelebildiysem eğer bunu size borçluyum.

Ocak 2021

Saliha Nur AZAK

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	vii
ÇİZELGE LİSTESİ	viii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xi
1. GİRİŞ	1
1.1 Tezin Amacı ve Kapsamı	3
1.2 Tezin Yöntemi	4
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1 Yaşlılık Kavramı	6
2.1.1 Yaşlılıkta ortaya çıkan farklılıklar	9
2.1.2 Yaşlılarda yaşam kalitesi	10
2.2 Kentsel Mekân Kavramı	13
2.2.1 Kentsel mekân bileşenleri	15
2.2.2 Mekânsal kalite ölçütleri	18
2.3 Kentsel Mekân ve Yaşlı İlişkisi	25
2.4 Bölüm Sonucu	28
3. ALAN ÇALIŞMASI	29
3.1 Yeri ve Özellikleri	29
3.1.1 Coğrafi yapısı ve konumu	30
3.1.2 Tarihçesi	31
3.1.3 Demografik yapı	34
3.1.4 Yerleşimlerin gelişimi ve mekân kullanımı	36
3.2 Alan Çalışmasının Kapsam ve Yöntemi	43
3.3 Verilerin Analizi	44
3.3.1 Kullanıcıların sosyokültürel ve fizyolojik durumlarının değerlendirilmesi	44
3.3.2 Kentsel mekân kullanım biçimleri ve koşullarının değerlendirilmesi	49
3.3.3 Mekânsal kalite bağlamında “Yaşanabilirlik” bileşeninin değerlendirilmesi	52
3.3.4 Mekânsal kalite bağlamında “Erişilebilirlik” bileşeninin değerlendirilmesi	58
3.3.5 Mekânsal kalite bağlamında “Okunabilirlik” bileşeninin değerlendirilmesi	64
3.4 Bölüm Sonucu	67
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	69
KAYNAKLAR	76
EKLER	82
ÖZGEÇMİŞ	86

KISALTMALAR

DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
GEBAM	: Geriatrik Bilimler Araştırma Merkezi
ISO	: The International Organization for Standardization (Uluslararası Standartlar Organizasyonu)
M.Ö.	: Milattan önce
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
WHO	: World Health Organization
Y.Y.	: Yüzyıl

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 2.1: Yaşam Kalitesi Kavramı	11
Çizelge 2.2: Farklı Kuramcıların Kentsel Mekan Kavramı ve Yaklaşımları ve İlgili Anahtar Kelimeler	14
Çizelge 2.3: Kentsel Mekân Kalite Ölçütleri.....	19
Çizelge 2.4: Çalışmada Kullanılan Kalite Bileşenleri	21
Çizelge 3.1: Yaşanabilirlik Ölçütleri Anket Verileri.....	53
Çizelge 3.2: Yaşanabilirlik Ölçütlerinin Değerlendirilmesi	56
Çizelge 3.3: Erişilebilirlik Ölçütleri Anket Verileri	58
Çizelge 3.4: Erişilebilirlik Ölçütlerinin Değerlendirilmesi	62
Çizelge 3.5: Mekânsal Kaliteye Ait Görüşler.....	67

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1: Araştırmanın Akış Diyagramı	5
Şekil 2.1: Başarılı bir yaşlanma modeli	8
Şekil 2.2: Kent İmgesi Bileşenleri	24
Şekil 2.3: Yaşlılık Kavramı ve Kentsel Mekân İlişkisi	27
Şekil 3.1: Heybeliada'nın Konumu	30
Şekil 3.2: Heybeliada Kuzey-Doğu görünüşü	31
Şekil 3.3: Adadaki Tepeleri ve Önemli Yapıları Gösteren Harita	33
Şekil 3.4: Adada Toplam Nüfusun Dağılımı, 1927-2019 Aralığı	34
Şekil 3.5: Heybeliada Mahallesi'nde 65+ ve 65- Nüfusun Dağılımı 2007-2019 Yıl Aralığı	36
Şekil 3.6: Heybeliada Genel Haritası ve Ada Merkezindeki Kamusal Alanlar	37
Şekil 3.7: 1890 Yılına Ait Bit Kartpostal, Heybeliada Sahili	38
Şekil 3.8: 1928 Tarihli İskele Caddesi- Rıhtım Yapım Sonrası	39
Şekil 3.9: Meydan Görüntüleri	40
Şekil 3.10: En Yoğun Kullanımlardan Birine Sahip Ayyıldız Caddesi	41
Şekil 3.11: Heybeliada'da Mesire Alanları	42
Şekil 3.12: Heybeliada'da Yeşil Alan Görüntüleri	43
Şekil 3.13: Kullanıcıların Birlikte Yaşadıkları Kişiler & Cinsiyet ve Yaş Dağılımları	45
Şekil 3.14: Eğitim Durumları	46
Şekil 3.15: Meslek Durumları	46
Şekil 3.16: Fizyolojik Durum	47
Şekil 3.17: Kullanıcıların Adada Yaşama Nedeni ve İkametgâh Süresi Dağılımları	48
Şekil 3.18: Kullanıcıların Kent Mekânlarını Kullanım Sıklığı & Meslek Dağılımları	50
Şekil 3.19: Sıklıkla Gerçekleştirilen Aktiviteler	51
Şekil 3.20: Yaşanabilirliği Önemli Ölçüde Etkileyen Hususlar	55
Şekil 3.21: Kent Mekânlarında Yaya Erişimi Ve Ulaşımı İle İlgili Görülen Problemler	60
Şekil 3.22: İşaret Öğeleri	66

YAŞLI BİREYLERİN KENT MEKÂNLARINI KULLANIM ANALİZİ: HEYBELİADA ÖRNEĞİ

ÖZET

Günümüzde yaşam standartları iyileşmekte ve sağlık alanında daha kapsamlı çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmalar neticesinde ülkemizde yaş oranları yükselmekte, yaşlı nüfus giderek artmaktadır. Kişilerin ihtiyaçları ve beklentileri de artan nüfusa bağlı olarak değişmektedir. Dolayısıyla tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yaşlı nüfus olarak kabul edilen “65 yaş ve üzeri” bireylerin yaşlılık süreciyle meydana gelen farklılıkları ve fizyolojik, psikolojik ve sosyal gereksinimlerinin sağlanması konusu üzerinde daha fazla durulması gerekmektedir. Özellikle gündelik yaşamda önemli bir yeri olan kent mekânlarının, bireylerin yaşam kalitelerini artıracak ve gereksinimlerini en üst düzeyde karşılayabilecek şekilde planlanmasının önemi büyüktür. Kişilerin beklentilerine cevap verebilecek mekânların oluşturulması, o mekânlardaki kullanılabilirliği arttırmaktadır. Kullanılabilirliği yüksek olan mekânların kalite düzeyi de şüphesiz artacaktır.

Mekânsal kalite kavramı günümüzde birçok açıdan ele alınmaktadır. Ancak her şeyden önce kalite düzeyinin ölçülmesi, toplumdaki bireyler tarafından nasıl değerlendirildiği ile yakından ilişkilidir. Bu doğrultuda, mekânların arzu edilen kalite düzeyine ulaşması için yaşları gereği çeşitli dezavantajlara sahip olan bireylerin zorluk yaşadığı konuların tespit edilmesine ve sorunların giderilmesi için gerekli çalışmaların yapılmasına ihtiyaç vardır. Araştırmanın temel amacı, kent mekânlarının kullanılabilirliğini ölçmek ve çeşitli araştırmacılar tarafından ortaya konulmuş olan mekânsal kalite ölçütleri doğrultusunda mevcut durumu değerlendirmektir.

Çalışma, özellikle kış aylarında kentsel yoğunluğun ve hareketliliğin nispeten az olduğu, İstanbul İline bağlı Prens adalarından biri olan Heybeliada’da gerçekleştirilmiştir. Ada, günümüzde özellikle yaşlı kişilerin tercih ettiği önemli bir yerleşim yeridir. Çalışmaya adada belirli bir süredir ikamet eden “65 yaş ve üzeri” bireyler dahil edilmiştir. Bireylerin sosyokültürel ve fizyolojik farklılıkları göz önüne alınarak, mekânları kullanma eğilimleri, biçimleri ve koşulları tespit edilmiştir. Ayrıca, çalışma kapsamında mekânsal kalite ölçütleri olarak belirlenen “Yaşanabilirlik”, “Erişilebilirlik”, “Okunabilirlik” parametreleri bağlamında bireylerin mekânlarla olan ilişkisine bakılmış, memnuniyet düzeyleri ölçülmüştür. Çalışmanın sonunda, gözlem ve fotoğraflama, anket çalışması ve analizler yoluyla elde edilen bulgular, kent mekânlarının fiziksel ve sosyal niteliklerinin ne derece yeterli olduğunu ve bu mekânlarda karşılaşılan problemleri ortaya koymaktadır. 65 yaş ve üstü kişilerin gündelik yaşamlarında ve sosyal etkileşimlerinde hareketlerini kolaylaştıracak şekilde tasarlanan kamusal mekânların, bireylerin yaşam kalitesini yükselttiği ve aktif kullanım seviyesini etkilediği görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Yaşlılık, Yaşam kalitesi, Kentsel mekânlar, Mekânsal kalite, Heybeliada.

USAGE ANALYSIS OF URBAN SPACES ELDERLY INDIVIDUALS: THE HEYBELİADA EXAMPLE

ABSTRACT

Today, life standards are improving and more comprehensive studies are carried out in the field of health. As a result of these studies, age rates are increasing in our country and the elderly population is gradually increasing. Therefore, more emphasis should be placed on the differences that occur with the aging process and the physiological, psychological and social needs of individuals of "65 years and older" who are accepted as the elderly population in our country as well as in the whole world. It is especially important that urban spaces, which have an important place in daily life, are planned in a way that will increase the life quality of individuals and satisfy their needs at the highest level. Creating spaces that can meet the expectations of people increases the usability in those spaces. The quality level of spaces with high availability will undoubtedly increase.

Nowadays, the concept of spatial quality is discussed from many angles. However, first of all, the measurement of the quality level is closely related to evaluation of the individuals in the society. Therefore, in order for the spaces to reach the desired quality level, it is necessary to identify the problems of individuals, who have various disadvantages due to their ages, and to carry out the necessary studies to solve the problems. The main purpose of the research is to measure the usability of urban spaces and to evaluate the current situation in line with the spatial quality criteria set forth by various researchers.

The study was carried out in Heybeliada, one of the Prince Islands of Istanbul, where urban density and mobility is relatively low, especially in winter. Today, the island is an important settlement especially preferred by elderly people. Individuals "65 years and older" who have been living on the island for a certain period of time were included in the study. Their tendencies, styles and conditions for using spaces have been determined considering the socio-cultural and physiological differences of individuals. In addition, the relationship of individuals with spaces was examined in the context of "Livability", "Accessibility", "Legibility" parameters determined as spatial quality criteria, and their satisfaction levels were measured within the scope of the study. At the end of the study, the findings obtained through observation and photography, surveys and analyzes revealed the sufficiency level of the physical and social qualities of urban spaces and the problems encountered in these spaces. It has been observed that public spaces designed to facilitate the movements of people 65 years and older in their daily lives and social interactions increase the life quality of individuals and affect the level of active use.

Keywords: *Ageing, Quality of life, Urban spaces, Spatial quality, Heybeliada.*

1. GİRİŞ

Sanayileşme ve kentleşmenin gün geçtikçe değişip dönüştüğü dünyada birçok alanda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle sağlık alanındaki ilerlemelere bağlı olarak yaşlı nüfus yoğunluğu artmış, yaş ortalamaları da geçmişe oranla yükselmiştir. Yaşanan bu artış ve beraberinde getirdiği hareketliliğin, sonraki yıllarda da devam edeceği öngörülmektedir. İstatistiklere göre, 2040-2050 yıllara gelindiğinde hızlı yaşlanmanın sonucu olarak dünyada yaşlı kişi sayısı yaklaşık 2 kat artacaktır. Gelişmekte olan ülkemizde de yaşanan demografik değişimler ile birlikte, 65 yaş ve üstü yaş grubunun ülke nüfusunun önemli bir kısmını oluşturacağı düşünülmektedir. Ortaya çıkan gelişmeler, gelecekte yaşlılık kavramının daha fazla gündeme geleceğini göstermektedir.

Nüfus yaşlanması; sağlık, sosyal güvenlik, kamu, aile hayatı, ekonomi, eğitim, iş fırsatları, eğlence endüstrisi ve çevre ile ilgili konulara kadar tüm toplumsal etkinlikleri etkilemektedir (Saygılı, 2017). Bu durum, kapsamlı bir şekilde ele alınmasının önemini ve öncelik verilmesi gereken hususlardan biri olduğunu ortaya koymaktadır.

Yaşlılık, insan yaşamında fiziksel ve zihinsel olmak üzere meydana gelen çeşitli sınırlamalardan dolayı yaşam kalitesinin düştüğü, doğal bir süreçtir. Bireyler, yaşadıkları değişimler ile birlikte kullandıkları mekânların özelliklerinden ve sunduğu olanaklardan doğrudan veya dolaylı olarak etkilenmekte olup, bu mekânlarda pek çok erişim engeli ile karşılaşabilmektedir (Erkılıç ve diğ., 2006).

Günümüzde, fiziksel ve sosyal açıdan tüm yaş grupları ve kullanıcı türlerini birleştiren kentsel mekânların, niceliği ve niteliği azalma eğilimi göstermektedir. Bu azalan eğilim ile birlikte “mekânsal kalite” kavramının önemi öne çıkmaktadır. Bireyler, buldukları ve kullandıkları mekânlarda kalite beklentisi içerisindedirler (Uzgören ve Erdönmez, 2017). Mekânsal kalite tanımı ve ölçütleri ile ilgili yaklaşımlara bakıldığında; yaşanabilirlik, erişilebilirlik ve okunabilirlik kavramlarına oldukça fazla yer verildiği görülmektedir.

Mimari erişilebilirlik, bireylerin iç ve dış mekânlara başkalarına ihtiyaç duymadan güvenle erişip, bu mekânları bağımsız olarak kullanabilmeleri ve farklı ihtiyaçlarını

giderebilmeleri anlamına gelmektedir (Demirkan, 2015). Okunabilirliğin; yön bulma, zihinde imge oluşturabilen öğeler ya da mekânlar, kimliğinin oluşumunu sağlayan unsurlar ile bağlantısı kurulmuştur. Yaşanabilirlik kavramı ise genel anlamıyla, fiziksel, sosyal ve kültürel, psikolojik ve ekonomik olmak üzere tüm çevresel faktörler bütününe, kişilerin yaşam kaliteleri üzerindeki etkileriyle ilişkilidir. Bireylerin buldukları, zaman geçirdikleri ve her türlü ihtiyaçlarını karşıladıkları mekânların sunduğu olanaklar ve bu mekânlarda duyulan memnuniyet, şüphesiz yaşanabilirliğin ölçülmesindeki en önemli husustur.

Fiziksel çevre ve mekânların, bireylerin sosyal ve toplumsal yaşamlarına hizmet edebilmeleri, kalite bileşenleri göz önüne alınarak düzenlenmesi ile daha kolay olacaktır. Yapılacak çalışmaların, yaşlılar ile birlikte tüm bireylerin de yaşam kaliteleri ve sosyal yaşamları üzerinde önemli rolü vardır.

Özellikle kent mekânlarının yapısal öge ve bileşenlerinin yaşlı bireyler açısından kullanılabilirliğini araştırmak ve belirlenen parametreler doğrultusunda elde edilen verilerle mekânsal kalite düzeyini değerlendirmek çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Tezin ilk aşamasında kapsam, amaç ve yöntem ele alınmıştır.

Tezin ikinci aşamasında, literatür araştırmaları sonucunda kavramsal çerçeve başlığı oluşturulmuş; yaşlılık kavramı, kentsel mekânlar ve yaşlılıkla ile ilişkisi hakkında ilgili tanımlar ve ölçütler ortaya konulmuştur. Yaşlılık kavramı; tanımlar, sınıflandırmalar, yaşlanma sürecinde meydana gelen farklılıklarla ele alınmış, farklı kuramcıların yaşam kalitesi tanımı ve kriterleri ile irdelenmiştir. Bu çerçeve altında, diğer bir başlık olan kentsel mekân kavramı tanımlanarak, fiziksel bileşenleri ve mekânsal kalite ölçütleri alt başlıklar halinde incelenmiştir. Fiziksel mekân bileşenleri sınıflandırılması, çalışma alanı kapsamında ele alınan kentsel mekânlar ile özdeşleştirilmiştir. Mekânsal kalite kavramı ve ölçütleri incelenirken, konu ile ilgili literatür taraması, kuramcılarının görüşleriyle ile desteklenerek ele alınmıştır. Buna göre yaşlılığın çeşitli disiplinlerce incelendiği, kronolojik olarak adlandırılması ve biyolojik bir değişim süreci olarak betimlenmesinin yanı sıra fiziki, sosyal, psikolojik ve daha birçok yönüyle ele alındığı görülmüştür.

İstatistiklere bakıldığında artan yaş oranlarının bir sonucu olarak, günümüzde dezavantajlı olarak tanımlanan yaşlı kişilerin problemleri üzerinde daha fazla durulması ve çözüm odaklı uygulamaların gerekliliği önem kazanmıştır. Söz konusu uygulamaların kişilerin yaşam kalitesi üzerinde yakından ilişkisi vardır.

Yaşam kalitesi genel olarak, bireylerin hayatlarından duyduğu memnuniyet düzeyi ile alakalı olup, sağlık durumu, günlük yaşamdaki ikili ilişkiler, bağımsızlık derecesi, kullanılan mekânlardaki hareketlilik, sosyallik ve aktivitelerle ilişkilendirilmiştir. Günlük yaşamda en sık kullanılan, yüksek kullanım ve yoğunluk potansiyeline sahip, içerisinde zorunlu veya isteğe göre çeşitli etkinlik imkânları sunan kentsel mekânların, yaşları gereği sosyalleşmeye ihtiyaç duyan yaşlı kişilerin hayatlarında önemi giderek artmaktadır. Bu mekânlardaki kullanım koşullarının geliştirilmesi ile mekânsal kalite düzeyi yükselecek, dolayısıyla kişilerin katılımı artacaktır. Bu noktada yaşam kalitesi üzerindeki etkisi oldukça açıktır.

Tezin üçüncü aşamasını, alan çalışması başlığı altında, Heybeliada'nın yeri ve özellikleri hakkında bilgiler, alan ile ilgili fotoğraflar ve hazırlanan haritalar oluşturmaktadır. Çalışma alanının yeri ve özellikleri, konumu, tarihçesi, demografik yapısındaki değişimler ve mekânsal yerleşimleri hakkında bilgiler verilerek açıklanmıştır. Ardından alan çalışmasının yöntemi ele alınmıştır. Çalışmanın hedef kitlesini oluşturan Heybeliada'da yaşamını sürdüren "65 yaş ve üzeri" 75 kişiyle yapılan anket çalışması sonuçlarıyla, bireylerin sosyokültürel ve fizyolojik özellikleri, kent mekânlarının kullanım koşulları, ele alınan mekânsal kalite parametreleriyle birlikte sunduğu olanakların yeterliliğine ilişkin durum tespiti yapılmıştır. Bu noktada kişilerin memnuniyet düzeylerinin ölçülmesi, anket sorularıyla birlikte, gözlem sırasında fotoğraflama çalışmasıyla desteklenmiştir.

Tezin son aşaması, elde edilen verilerin analiz edilmesi ile varılan sonuç ve değerlendirmeden oluşmaktadır.

1.1 Tezin Amacı ve Kapsamı

Çalışmanın kapsamı, araştırma alanı olarak belirlenen Heybeliada örneğinde, yaşlı bireylerin kent mekân kullanımının analiz edilmesinden oluşmaktadır. Bu çerçevede, kişilerin sosyokültürel ve fizyolojik durumları başta olmak üzere kamusal mekânları kullanım biçimleri ve koşulları araştırılmıştır.

Ayrıca belirlenen parametreler doğrultusunda, kent mekânlarının sunduğu olanakların yeterliliği ve 65 yaş ve üzeri kişilerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik üstünlük ve eksiklik oluşturacak yanları tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen verilerle, adada yaşayan yaşlı bireylerin yaşam kalitelerine etki eden memnuniyet düzeyleri ölçülerek, mevcut yaşam şartları ortaya konulmuştur. Bu bilgiler ışığında yaşlı bireylerin kullanımına yönelik olumsuzlukların tespiti ile alınacak önlemler ve iyileştirmeler için veri sunulması amaçlanmaktadır.

1.2 Tezin Yöntemi

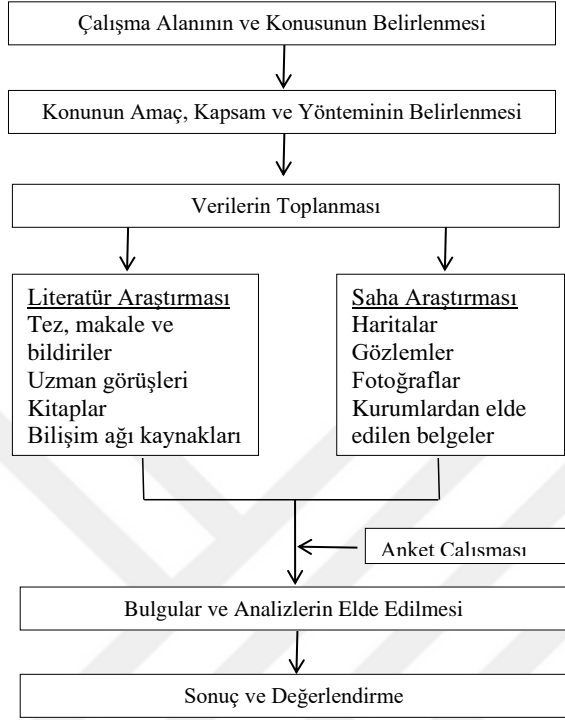
Çalışmaya araştırma alanının ve konusunun belirlenmesi ile başlanmış, daha sonra konunun amaç, kapsam ve yöntemine göre literatür taraması, saha araştırması ve anket çalışması yapılarak veri toplama aşamaları takip edilmiştir. İlgili adımlar takip edildikten sonra, ulaşılan bulgular ve elde edilen analizler sonucunda değerlendirmeler yapılmıştır (Şekil 1.1).

Literatür ve saha çalışmalarına göre kavramsal ve teorik çerçevesi, yerli ve yabancı olmak üzere tez, makale, sempozyum ve konferans bildirileri, uzman görüşleri, bilişim ağı kaynakları, kitaplar taranarak ve çalışma alanı ile ilgili idari birimler, kurum ve kuruluşlardan harita, fotoğraf ve belgeler toplanarak elde edilen verilerle oluşturulmuştur.

Bu kapsamda ilk olarak konu ile ilgili tüm kavramlar ve tanımlar kavramsal çerçeve altında ortaya konulmuştur. Yaşlılık ve kentsel mekân üzerine farklı bakış açıları ele alınarak, çeşitli yönleriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Ardından, çalışma alanı hakkında bilgi edinilmesi noktasında belirleyici olan konumu, tarihçesi, demografik yapısı, mekânsal yerleşimleri ile ilgili özellikler, tanımlar, fotoğraflar, çizelgeler ve haritalarla birlikte aktarılmıştır.

Çalışma alanında yapılan uygulamalarda gözlem, görsel veri ve katılımcılardan bilgi toplamayı gerektiren anket çalışma metoduna yer verilmiştir. Anket formunun temelini, açık ve kapalı uçlu ve 3'lü derecelendirme ölçeği ile hazırlanan sorular oluşturmaktadır. Gözlem sırasında çekilen fotoğraflar, anket sorularını desteklemeye yönelik olup, gerekli görülen noktalarda çalışmada sunulmuştur.

Anket sonuçları ve analizlerin değerlendirilmesi, sayısal ortamda hesaplanan yüzdelerle oranlar ile birlikte grafikler ve tablolar elde edilerek yapılmıştır. Ulaşılan veriler doğrultusunda, değerlendirmeler yapılmış ve çalışma alanı için yapıcı önerilerin neler olabileceği tartışılmıştır.

Şekil 1.1: Araştırmanın Akış Diyagramı

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın teorik yapısını oluşturan tüm kavramlar, kavramsal çerçeve başlığı altında toplanmıştır. Bu çerçevede; yaşlılık tanımları, yaşlanma sürecinde ortaya çıkan farklılıklar ve yaşam kalitesi kavramı incelenmiştir. Ayrıca, kentsel mekân kavramı tanımlanarak, fiziksel bileşenlerin sınıflandırması ve kalite ölçütleri ele alınmıştır. Bu doğrultuda, 65 yaş ve üstü bireylerin kent mekânlarıyla olan ilişkisi irdelenmiştir.

2.1 Yaşlılık Kavramı

Neolitik dönemdeki ağır yaşam koşulları nedeniyle, ilk insan Homo Habilis ve ardından Erektüsler, Sapiensler ve Neandertaller'in yaklaşık 20-25 yıl yaşadıkları bilinmektedir. Dolayısıyla bu toplumlarda 20-25 yaş, yaşlılık sınırı olarak nitelendirilebilir. Zaman içerisindeki yerleşik düzene geçilmesi, tarım ve sanayileşmede yaşanan gelişmeler ile birlikte ömür uzunluğu giderek yükselmiş, ortalama 70-80'lere kadar çıkmıştır (Akın, 2002).

Dünya Sağlık Örgütü'nün 1983'te gerçekleştirdiği bir seminerde; 65-74 arası grup genç yaşlılık, 75-84 arası grup orta yaşlılık, 85 ve üzeri grup ileri yaşlılık olarak dönemlere ayrılmıştır. 65 yaş birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de yaşlılık için başlangıç sınırı olarak belirlenmiştir (World Health Organization, 2002).

Bu kriterlere rağmen yaşlılık, belirli bir kronolojik yaşla sınırlanmamaktadır. Yaşlılık, bireylerin, yaş, cinsiyet, fizyolojik ve psikolojik yeterlilik düzeyleri, eğitim seviyeleri, ekonomik durumlarına göre farklılıklar göstermekte, yaşanan zamana, döneme ve topluma göre şekil değiştirebilmektedir (Kılıççı, 1988).

Yaşlılık, artan yaşlı oranları göz önünde alındığında, dünyadaki tüm toplumları etkileyen geniş bir olgu haline gelmiştir. Bu durum, yaşlılık ile ilgili konularda yapılacak çalışmaların daha özenle ve ciddiyetle gerçekleştirilmesi gerekliliğini doğurmaktadır (Sever, 2020).

İnsanoğlu için kaçınılmaz olan yaşlılık, anne karnında başlayıp, büyümeyle devam eden, gelişim süreciyle son evrenin yaşandığı dönemi kapsamaktadır. Bu periyod, bebeklik, çocukluk, gençlik ve yetişkinlik aşamalarından geçerek ulaşılan süreçten oluşmaktadır (Onur, 2017).

Yaşlılık, sağlığın bozulması, fiziksel ve zihinsel işlevlerin gerilemesi, sosyal ilişki, yaşantı ve statünün azalması, güç ve üretkenliğin düşmesi, bağımlılığın artması gibi çeşitli durumlarla karşılaşılan kayıplar dönemi olarak ifade edilmiştir (Kaya, 1999).

Seviğ'e (1992) göre yaşlılık, kişilerde oluşan denge bozuklukları, iş verimindeki düşüş, sağlığın bozulması, vücudun yapı ve fonksiyonlarında yıkıma sebep olan farklılıkların görüldüğü yaşam sürecidir.

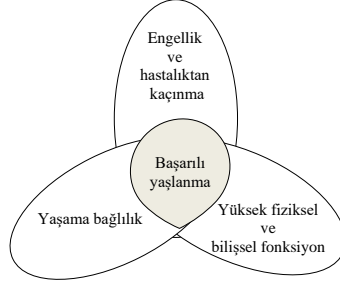
Tereci ve diğ. (2016) yaşlılığı, bireylerin günlük yaşam içerisinde yer aldıkları aktiviteleri gerçekleştirmede yaşanan zorluğun ve bu yüzden başkalarına olan bağımlılıklarının arttığı dönem olarak ifade etmişlerdir.

Başka bir tanıma göre yaşlılık, yaş aldıkça zaman içerisinde değişen çevre şartlarına uyum yeteneğinin azalması, iç ve dış faktörler arasında organizmaların denge potansiyelinin zayıflaması olarak tanımlanmıştır (Emirođlu, 1995).

Yaşlılığın insan yaşamı içerisinde kaçınılması mümkün olmayan bir süreç olduğu ve bu sürecin fiziki, zihinsel, psikolojik ve sosyal olmak üzere farklı yönlerden ve açılardan ifade edildiği görülmektedir. Bireylerde yaşları gereği oluşan farklılıkların günlük yaşamlarını zorlaştırdığı, karşılaştıkları zorluklar sebebiyle bağımlı hale geldikleri ve yaşamlarından aldıkları verimin düştüğü bir dönem olarak söz edilmiştir. Bunun yanı sıra, günümüzde yaşlılık sınırları çizilmesine rağmen, bu sınırların kişiye özel ve göreceli olduğu, yaşam koşullarının yaşlanma sürecini etkilediği açıktır.

Salur'a (2018) göre yaşlanma sürecinde fiziksel ve bilişsel ve psikolojik sağlığın korunması, güçlü aile ve sosyal ilişkilerde bulunulması, üretkenliğin fazla olduğu bir yaşam sürülmesi, yaşlılık döneminin huzurlu geçebilmesi üzerine olumlu etkileri bulunmaktadır.

Rowe ve Kahn'a (1997) göre başarılı yaşlanma; yaşama olan bağlılık (ilişkiler ve aktivite), fiziksel ve bilişsel işlevselliğin (kapasite ve potansiyel) korunması hastalık ve ilişkili engellilik olasılığından kaçınma olmak üzere 3 temel bileşene dayanmaktadır (Şekil 2.1).

Şekil 2.1: Başarılı bir yaşlanma modeli

Kaynak: (Rowe ve Kahn, 1997)

Yaşlılık kavramı, farklı yaklaşımlarla beraber, en geniş kapsamıyla “kronolojik, fizyolojik, biyolojik, psikolojik ve sosyal boyutlarıyla öne çıkmaktadır. Bu çerçevede sınıflandırma aşağıdaki belli başlı kriterler doğrultusunda yapılabilir:

1. Kronolojik yaşlanma; insanın doğumundan içerisinde yaşadığı ana kadar olan tüm aşamaların birer yıllık birimler dikkate alınarak ifade edilmesidir (Akçay, 2011).
2. Fizyolojik yaşlanma; yaş almak ile birlikte görülen yapısal ve fonksiyonel yetersizlikleri ve değişimleri ifade eder (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010).
3. Biyolojik yaşlanma; bedenin canlılığının yitirildiği, işlevsel değişimlerin yaşandığı, vücudun ve hücrelerin yaşlanması olarak ifade edilmektedir (Tümerdem, 2006).
4. Psikolojik yaşlanma; yaşın ilerlemesi ile birlikte bireyde algılama, öğrenme, ezberleme, sosyal yeterlilik, problem çözme becerileri veya kişiliği ile alakalı alanlarda ortaya çıkan farklılıklara uyum sağlama kapasitelerindeki değişim anlamına gelmektedir (Kalınkara ve diğ., 2005). Bunun yanı sıra kişinin kendini algıladığı yaş olarak tanımlanmaktadır (Aközer ve diğ., 2011). Psikolojik yaşlılık, genellikle duygusal alanlarda karşımıza çıkmaktadır. Geçmişe özlem, korku, kaygı güvensizlik, üzüntü, takıntı vb. psikolojik durumların sıklıkla karşılaşılan durumlardır (Akgül, 2016).
5. Sosyal yaşlanma; bireylerin güç ve becerilerinin azalması ya da kaybolması ile birlikte; rol, statü ve beklentilerini değiştiren durumdur. Aynı zamanda sosyal olarak bir gruba veya topluma uyum sağlayamama durumudur (Kalınkara, 2016).

Yaşlanmanın boyutları, bireysel farklılıklara bağlı olarak kişiden kişiye değişkenlik göstermekle birlikte, bu sürecin doğal sonucu olarak kabul edilen değişimlerin, yavaş ya da hızlı gelişmesi veya az ya da çok sorunlu geçmesinde bireyin içinde bulunduğu çevre, çevresel faktörler ve sosyal aktivite seviyeleri önemli bir rol oynamaktadır (Akan, 2017). Bu doğrultuda yaşamın her alanında olduğu gibi yaşlı kullanıcılar düşünülerek tasarlanacak çevrelere ihtiyaç duyulduğu ve bu çevrelerin belirli ölçütler göz önünde bulundurularak tasarlanması gerekliliği tartışmalıdır.

2.1.1 Yaşlılıkta ortaya çıkan farklılıklar

Yaşlılık döneminde, bireylerde yaşın artışı ile çeşitli problemler açığa çıkmaktadır. Bu problemler, sıklıkla bedensel, bilişsel ve psikolojik veya sosyal açılarından karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan bazıları; vücutta yıpranma, hücrelerin kendini yenilemesinin zayıflaması, kemik erimesi, kronik hastalıkların (kalp ve damar hastalıkları, tansiyon, tiroid, diyabet, kanser vb.) artması, bağışıklığın düşmesi, kan dolaşımının azalması, hormonal bozukluklar, cilt ve deride kırışıkların artması, fiziksel kas gücü ve eklem hareketlerinin yavaşlaması, sinir, solunum ve sindirim gibi sistemlerin yavaşlaması, reflekslerin azalması, kamburlaşma, boy kısalması vb. anatomik yapı ve fizyolojik fonksiyonlarda görülen değişiklikler olarak ele alınabilir.

Duyu organlarındaki meydana gelen fonksiyon bozuklukları yaşlılığın belirtileri olarak söylenebilir. Duyularda oluşan problemler; bireylerde görme, işitme, tat ve koku alma gibi oluşan gerilemelerle kendini gösterebilmektedir (Lehr, 1994). Görme ve işitme duyularındaki problemler, doğrudan kişilerin mekân kullanımlarını ve sosyal ilişkilerine etki etmektedir. Bireylerin bir başkasına bağımlı olmadan mekânlara ulaşması, algılaması ve bu mekânlarda ihtiyaçlarını karşılaması ve çeşitli açılarından etkileşim içerisinde bulunması noktasında zorluk yaşamalarına neden olmaktadır.

Yaşlanma ile birlikte fiziksel özelliklerde görülen değişikliklerin yanında, bilişsel işlevlerde de değişiklikler yaşanmakta, hafıza kaybı, ezberleme, dikkat ve algılama, sözel anlam, yargılama, konuşma ve düşünme gibi zihinsel yeteneklerinde yavaşlama, zaman ve mekân algısında bozulmalar görülebilmektedir (Durak, 2012). Bireylerde görülen bilişsel problemler, beden ve ruh sağlıkları ile yakından ilişkili olabilir. Fiziki ve bilişsel işlevlerdeki değişimlere bağlı olarak oluşan kısıtlamalar, bireylerin yaşamlarını bir başkasına bağımlı olarak sürdürmelerine sebep olmaktadır.

Kişiler, içerisinde buldukları koşullardan dolayı sıklıkla üzüntü, kaygı ve korkuya kapılabilirler. Özellikle yalnızlık ve ölüm korkusu bu süreçte ağır basabilir. Yaşlıların karşılaştıkları bu tür sorunlar depresyona yakalanma riskini arttırmaktadır. Yaşlılar, karşılaştıkları bu tür zorluklar sebebiyle zamanlarını geçirebilecekleri sosyal ortamlara, aktivitelere ve güçlü ilişkilere daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar.

Yaşlılık ile birlikte doğal bir süreç olarak meydana gelen gerilemeler, bireylerin içinde yaşadıkları çevresel koşullara adapte olabilme yeteneklerinin azalmasına ve dolayısıyla mekânlarda yön bulma, kolay erişim sağlama, algılama, anlamlandırma gibi fiziksel veya zihinsel olarak birçok zorluk yaşamalarına neden olmaktadır. Bu durumda yaşlanma ile birlikte oluşan değişikliklerle birlikte, bireylerin günlük yaşamlarını rahat, güvenli, bağımsız olarak sürdürebilme yeteneklerini artıran, bedensel ve duyuşsal eksikliklerini destekleyen çevre ve mekânlara duyulan ihtiyaç giderek önemli hale gelmektedir.

Yaşlı kişilerin mekânlar ile ilişkisinin olumlu olarak gelişebilmesi adına, yaşadıkları alanların ve çevrelerin kolay erişilebilir, ulaşılabilir, okunabilir, algılanabilir ve yaşanabilirliğinin yüksek olması, sahip olduğu fiziki ve sosyal tüm imkânların yaşam kalitelerini arttırması, kendilerini güvende hissetmeleri ve bu alanlarda kolayca aktif hale gelebilmeleri açısından büyük önem taşımaktadır.

2.1.2 Yaşlılarda yaşam kalitesi

İçinde bulunduğumuz yüzyılda ortalama yaşam süresi ciddi olarak uzamıştır. Bu süre 1950-2000 yılları arasında ortalama 20 yıl artarak 66'ya ulaşmıştır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşam süresinin 2050' ye kadar 10 yıl daha artacağı öngörülmektedir (GEBAM, 2002).

Yaşlı nüfus olarak kabul edilen 65 yaş ve üzeri kişi sayısı, son 5 yılda %16 kadar artarak, 2018 yılında yaklaşık 7 milyona ulaşmıştır. Toplam nüfus içerisinde yaşlıların oranı ise, 2000 yılında %5.5 iken %8.8'e yükselmiştir. Bu oranın 2023'te %10.2, 2040'da %16.3, 2060 yılında %22.6' ya ulaşacağı tahmin edilmektedir (TÜİK, 2019).

Buna göre, yaşlı nüfus miktarı ve oranında giderek bir artış yaşandığı görülmektedir. Yaşam sürelerinin uzamasıyla birlikte yaşam kalitesi kavramı da öne çıkmakta, yaşanan bir toplumun yaşam kalitesini korumak büyük ölçüde önem taşımaktadır.

Yaşam kalitesi, yaşamı her açıdan değerlendirmeyi hedefleyen, kapsamlı bir kavramdır. Bundan dolayı, çeşitli alanlarda araştırılmış, neredeyse her bilimsel disiplinin, etkinliğin ve yaşam pratiğinin ilgi alanı haline gelmiştir. Bazı kuramcılar ve araştırmacılar tarafından "yaşam kalitesi" kavramı farklı açılardan ele alınarak aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi tanımlanmaktadır (Çizelge 2.1).

Çizelge 2.1: Yaşam Kalitesi Kavramı

(Çizelge, yazar tarafından, belirtilen kaynakların değerlendirilmesi ile hazırlanmış ve anahtar kelimelerin tespiti yapılmıştır.)

Kuramcı/ Araştırmacı	Görüş ve Yaklaşımlar	Anahtar Kelimeler
Perloff (1969)	Yaşam kalitesi kavramını mekânsal boyutta ele alan ilk çalışmadır. Çalışmada, yaşam kalitesinin bireylerin doğal ve yapılı çevrelerle karşılıklı etkileşimleri ile belirlendiği vurgulanmıştır.	<ul style="list-style-type: none"> • Doğal çevreler • Yapılı çevreler
Harland (1972)	Yaşam kalitesini iyi ve güzel bir yaşam, beklenti ve gereksinimler, sosyal refah düzeyi, güvenlik, koşulların, hizmetlerin ve mülklerin toplamı ile ilişkilendirmiştir.	<ul style="list-style-type: none"> • İyi yaşam • Refah düzeyi • Hizmetler • Koşullar
Lawton (1975)	Kişinin içsel ve sosyal kriterleri olmak üzere çok boyutlu bir kavram olduğunu; objektif (objektif çevre, davranış becerisi, sosyokültürel durum) ve subjektif (yaşam kalitesinin algılanması, psikolojik anlamda iyilik hali, çevrelere ait deneyimler) olmak üzere iki farklı şekilde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.	<ul style="list-style-type: none"> • Objektif boyut • Subjektif boyut
Liu ve diğ. (1986)	Aynı fiziksel çevrelerde yaşayan kişilerin fiziksel, sosyal ve psikolojik refah düzeyleri hakkındaki kişisel his ve algıları ile ilgili olduğunu belirtmiştir	<ul style="list-style-type: none"> • Fiziksel refah • Sosyal refah • Psikolojik refah
Wish (1986)	Geniş kapsamlı ve çeşitli boyutlara sahip olduğunu fiziksel, sosyal, psikolojik ve ekonomik alanların birbiriyle ilişkisini ele alarak bütün şeklinde değerlendirildiğini vurgulamıştır. Güvenlik, sağlık, mal ve alışveriş, spor, ulaşım ve diğer hizmetlerin algılanış biçimi ve memnuniyetinin ölçülmesiyle elde edileceğini ifade etmiştir.	<ul style="list-style-type: none"> • Hizmetler • Kişisel algı • Nesnel koşullar
Levent ve Nijkamp (2006)	Yaşam kalitesini bireysel refah ve kentsel düzeyde ele almıştır. Bu bağlamda, bireyin yaşamına ait algıları ile bireysel ferahına, erişilebilirlik, yaşanabilirlik, kentsel hizmet alanları, imkânlar, yeşil alan, hava, su kalitesi vb. çevre ve mekânsal açıdan kentsel yaşam kalitesine vurgu yapmıştır.	<ul style="list-style-type: none"> • Refah düzeyi • Kentsel yaşam kalite düzeyi
Shookner (1998)	Bireylerin ve toplumların gelişimine etki eden ekonomik, sosyal, sağlık ve tüm çevre koşullarıyla ele almıştır.	<ul style="list-style-type: none"> • Çevre koşulları • Sağlık • Ekonomi • Sosyallik

Çizelge 2.1: Devamı

(Çizelge, yazar tarafından, belirtilen kaynakların değerlendirilmesi ile hazırlanmış ve anahtar kelimelerin tespiti yapılmıştır.)

WHO (2006)	Kişilerin kültür ve değer bağlamları çerçevesinde hedefleri, ilgileri, beklenti ve standartları ile ilişkili olarak yaşamlarını ve yaşamdaki pozisyonları hakkındaki kişisel algıları şeklinde tanımlamaktadır. Fiziksel sağlık, zihinsel ve ruhsal durum, bağımsızlık düzeyi, sosyal ilişkiler ve çevresel özellikler bütününden etkilenen bir kavramdır.	<ul style="list-style-type: none">• Fiziksel sağlık• Psikolojik durum• Sosyal ilişkiler• Çevresel özellikler
Kamp ve diğ. (2003)	Çevrelerin sahip olduğu fiziksel, mekânsal ve sosyal bileşenlerin algılanma biçimleri ve kişiler üzerindeki etkilerinin bütünü, tüm bu koşullardaki iyi olma hali olarak tanımlanmaktadır.	<ul style="list-style-type: none">• Mekânsal, fiziksel, sosyal bileşenler
Fadda (2003)	Çevresel bozulmalara maruz kalmamış, kişiler tarafından erişilebilir, yeterli sosyal ve kamu alt yapılarını barındıran ve kişilerin beklenti ve taleplerini karşılayan mekânlarla ilişkisi kurulmuştur.	<ul style="list-style-type: none">• Erişilebilir çevre• Hizmetler• Kişisel gereksinimler
Kayıhan (2007)	Fonksiyonel kapasite ve sağlık durumu arasındaki ilişkiyi ve bu doğrultuda kişinin kendisini algılayış şeklini göstermek için kullanılmaktadır. Sağlıkla ilişkili yaşam kalitesi iyi hissetme hali, fonksiyonel kapasite; kişinin yaşamını sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu faaliyetlerini bağımsız olarak gerçekleştirebilme yeteneğini göstermektedir.	<ul style="list-style-type: none">• Fonksiyonel kapasite• Sağlık durumu
DPT (2007)	Kişilerin yaşam alanlarında mevcut olanaklarının genişletilmesi ve iyileştirilmesi ile birlikte hayatlarının daha nitelikli kılınması şeklinde tanımlanmaktadır.	<ul style="list-style-type: none">• Fizyolojik, psikososyal, sosyoekonomik koşullar

Çeşitli ölçüt ve yaklaşımlarla açıklanan yaşam kalitesi kavramı, fiziksel, mekânsal, psikolojik ve sosyal boyutlarıyla ele alınmıştır. Fizyolojik ve psikolojik sağlığın yanı sıra, sosyokültürel durum, kişisel ilişkiler ve yaşanılan çevre koşullarındaki farklılıklara göre kişilerin hayatlarından aldıkları verim değişmekte olup, her fert için yaşam kalitesi farklı şekilde algılanan bir kavram haline gelmektedir. Özellikle kamu ve sosyal hizmet alanlarının yeterliliği, kolay erişilebilen, yaşanabilirliği yüksek ortamların ve kişilerin beklentileri, gereksinimleri doğrultusunda gelişen çevrelerin varlığı, bireylerin mekânlara dair edindikleri deneyimleriyle birlikte bütünleşerek yaşam kaliteleri üzerinde önemli rol oynamaktadır.

Bireylerin yaşam kaliteleri üzerinde, sağlığın ötesinde, iyi sosyal ilişkiler kurabilmeleri, kişisel aktivitelerini gerçekleştirebilmeleri, fiziksel ve sosyal çevrelere katılabilmeleri ve bu çevrelerde aktif olabilmeleri etkili olmaktadır (Kalınkara, 2016).

Geriatric, yaşlılıkta sağlığın korunması, ortaya çıkan hastalıkların önlenmesi veya geciktirilmesi, bireylerin toplumdan kopmadan hayatlarına devam edebilmesi ve çeşitli yönlerden oluşan sıkıntılarının giderilmesi adına uğraşan, çok yönlü değerlendirmeleri hedefleyen bilim dalı olarak bilinmektedir.

Bu amaç doğrultusunda, yaşlıların mevcut problemlerinin tüm yönlerden ele alınarak, bağımsız bir şekilde hareket edebilmeleri ve günlük yaşam aktivitelerini kolaylıkla yapabilmeleri için planlamalar yapılmaktadır (URL-1). 1960'lı yıllara kadar akademik bir disiplin olan Geriatric, hızlı bir şekilde gelişerek günümüzde biyoloji, sosyoloji, psikoloji, kent planlaması gibi çeşitli alanlarda kendini göstermektedir (Onur, 2017).

Yaşlılık sürecinde meydana gelen fiziksel sınırlama ve sağlıktaki bozulma gibi çeşitli kayıplar doğrultusunda geliştirilen tıbbi olanaklar, bireyleri tasarımın merkezine yerleştiren veya yaşam kalitesini yükseltmeyi planlayan yaklaşımlar, yaşlılıkta oluşan organizmadaki kayıpları önleyemese de bu tür kayıpların zamana yayılmasını, bireylerin daha uzun ve daha sağlıklı yaşlanmasını sağlamaktadır (Tufan, 2007).

Kullanıcıların yaşlılık dönemlerindeki gereksinimlerine, istek ve yeteneklerine yönelik önlemler ve hizmetler, bireylerin özellikleri ve bu süreçte oluşan kısıtlanmalar dikkate alınarak güvenli ve bağımsız hareketlerine olanak verecek şekilde tasarlanan yaşam ortamları, doğrudan kişilerin ya da grupların yaşam kalitesine yansımaktadır.

2.2 Kentsel Mekân Kavramı

Fiziksel ve sosyal bağlayıcılar olarak hizmet veren kentsel mekânlar; çeşitli düşünce, kültür ve inanca sahip kişilerin bir araya geldiği, farklı özelliklere sahip tüm kullanıcı gruplarının rahatlıkla kısıtlanmadan erişebildiği ve kullanabildiği, içerisinde her türlü etkileşimin gerçekleştiği, zorunlu veya isteğe bağlı çok sayıda kullanım alternatifini sunan, yapılaşmış veya yapılaşmamış tüm yaşam alanlarını kapsamaktadır. Kentsel mekânın şekillenmesinde, kişiler tarafından algılanışı, kullanılışı, içerisinde gerçekleştirilen ilişkiler ve kazanmış oldukları çeşitli deneyimler önemli bir rol oynamaktadır. Farklı kuramcılar ve araştırmacılar, "kentsel mekân" kavramını ve başarılı bir kentsel mekân tasarımı için gerekli olan özellikleri çeşitli açılardan ele almışlardır. Kentsel mekânlar ile ilgili görüşler ve yaklaşımlar Çizelge 2.2'de özetlenmiştir.

Çizelge 2.2: Farklı Kuramcılarının Kentsel Mekan Kavramı ve Yaklaşımları ve İlgili Anahtar Kelimeler

(Çizelge, yazar tarafından, belirtilen kaynakların değerlendirilmesi ile hazırlanmış ve anahtar kelimelerin tespiti yapılmıştır.)

Kuramcı/ Araştırmacı	Görüş ve Yaklaşımlar	Anahtar Kelimeler
Alexander ve diğ. (1977)	Kentsel mekân kavramı, kentlerin kültürel yapısına ve zaman içerisinde farklılaşan sosyo-ekonomik koşullara cevap verebilen ve bunlara uyum sağlayabilen mekânlardır.	• Kültürel yapıya ve sosyo-ekonomik koşullara yanıt
Francis (1989)	Erişilebilirlik kentsel mekânların sahip olması gereken en önemli özelliklerinden birisidir. Kentsel mekân erişilebilirliği ile tüm bireyler istedikleri alanlara bağımsız şekilde sorunsuz olarak ulaşılabilmesi ile sağlanır. Herhangi bir cadde, sokak, meydan veya parkta fiziksel erişilebilirlik sağlamalıdır.	• Erişilebilirlik
Carr ve diğ. (1992)	Kentsel mekânlar; kullanıcıların gereksinimlerine ve beklentilerini karşılayabilen aynı zamanda anlamlı ve demokratik olacak biçimde kurgulanan alanlardır. Kullanıcıların temel beklentileri sakinlik, dinlenme, rahatlık, konfor, aktif/pasif katılım vb. durumlardır. Kişilerin haklarını koruyan demokratik mekânlar ise, herkes için kullanılabilir olan ve kişilere hareket özgürlüğü tanıyan alanlardır. Cadde ve sokak, meydan, park, kıyı, yeşil alan, alışveriş yeri, oyun alanı, kurum vb. yerleri kentsel bileşenleri olarak ele almışlardır.	• Konfor • Sakinlik • Dinlenme • Katılım • Kullanıcı hakkı
Madanipour (2000)	“Fiziksel ve tüm kişilerin erişilebileceği, içerisinde çeşitli etkinlikler gerçekleştirebileceği, kentler ve kırsal alanlar içlerinde olan yerler” şeklindeki tanımla erişilebilir olmasının önemini vurgulamıştır.	• Erişilebilirlik
Wolley (2003)	Kentsel mekânlar, kişilere çeşitli olanaklar sunan, farklı aktivitelerde ve toplumsal etkinliklerde yer alabilmelerini sağlayan alanlardır.	• Sosyal olanaklar • Katılım
Demirkan (2015)	Kentsel mekânlar, bireylerin sağlığını, yaşam kalitesini, güvenlik ve refahını en üst düzeyde karşılayan mekânlardır.	•Sağlık •Yaşam kalitesi •Güvenlik ve refah
İnceoğlu (2007)	Halkın, parklara, meydanlara, caddelere, sokaklara, konut yerleşimlerine, ticari kullanım alanlarına, sosyal ve kamu hizmetlerine kolayca erişebildikleri yerleri kapsamaktadır. Yapılaşmış olan veya doğal oluşumlu çevreleri içermektedir.	• Erişilebilirlik
Sadeghian ve Vardanyan (2015)	Kent mekânları, cinsiyet, yaş, ırk, gelir düzeyine bakılmaksızın tüm bireylerin paylaştığı ve çeşitli aktivitelerde yer alabildiği alanlardır. Çeşitli özelliklere ve işlevlere sahip bu mekânlar bir bakıma ortak faydaya hizmet etmek ve erişilebilmek amacıyla inşa edilmiştir.	• Erişilebilirlik • Eşit kullanım hakkı

Yapılan tanımlar ve yaklaşımlara bakıldığında, kentsel mekânların kullanıcı hak ve özgürlüğünü temel alan, farklı yaş gruplarının gereksinim ve beklentilerine cevap veren, kullanıcılara çeşitli olanaklar sunan, içerisinde gerçekleştirilen her tür hareketin kişilerin fizyolojik, psikolojik ve sosyal becerilerini destekleyecek şekilde tasarlanan alanlar olduğu görülmektedir.

Carr ve diğ. (1992) ile Sadeghian ve Vardanyan'ın (2015) tanımladıkları ve tüm kullanıcılara eşit haklar sunan alanlar olarak ifade ettikleri şartların yerine getirilmesi ile kentsel mekânlar evrensel bir nitelik kazanacaktır.

Evrensel nitelik taşıyan uygulamalara benzer olarak kullanılabilir tasarımlar da kolay ve etkin bir kullanım sunmayı hedefler. Kullanılabilirlik, bir ürünün belirli kullanıcılar tarafından, belirli bir kullanım bağlamında, etkinlik, verimlilik ve memnuniyetle kullanılabilme derecesi olarak tanımlanmıştır (ISO 9241-11, 1998).

Tanımı mekânsal anlamda ele aldığımızda, mekânın etkin şekilde kullanımının kişinin o mekân hakkındaki memnuniyet düzeyine etki edeceğini söylenebilir. Kişilerin memnuniyet düzeyleri ise mekân ile ilgili olumlu veya olumsuz düşüncelerinin ölçütüne bakılarak değerlendirilebilir.

2.2.1 Kentsel mekân bileşenleri

Mekânları oluşturan bileşenler, mekânsal örgütlenmede sınırlayıcı, belirleyici, ayırıcı, odaklayıcı, yönlendirici, birleştirici, süreklilik sağlayıcı veya anlam taşıyıcı olmak üzere çeşitli roller üstlenmişlerdir. Bu roller, bulunulan veya yaşanılan mekânın tanımlanmasında ve anlamlandırılmasında önemli ipuçlarıdır (Gür, 1996).

Günlük yaşamın geçtiği kent mekânlarında, insan yaşamındaki temel işlevler olan eğlenme, ulaşım, barınma veya çalışmaya yönelik birçok eylem gerçekleşmektedir. Kentsel mekânlara fiziksel açıdan bakıldığında bileşenlerinin bir kısmı, meydan, yol, cadde ve sokak gibi yaya alanları, yeşil alan, park gibi dinlenme ve rekreasyon alanları olarak ele alınmaktadır (Özkan ve diğ., 2003).

Kentsel mekân bileşenleri detaylı olarak alt başlıklar şeklinde aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

Meydan

Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde meydan “bulunulan yer ve çevresi, ortalık, alan, fırsat veya vakit, eğlence ve karşılaşma yeri” olarak tanımlanmaktadır.

Kedine özgü fiziksel ve kültürel nitelikleri ile birlikte kent kimliğini ve kültürünü yansıtan meydanlar, fiziksel çevrelerinin etkilerine, özelliklerine ve kullanım amaçlarına göre şekillenerek kentsel dokuda nirengi noktaları olmuşlardır. Bu mekânların çekim noktası haline gelebilmesi için, çeşitli işlevleri bir arada bulundurması ve kişilere bu alanlarda vakit geçirirken bir dizi alternatif sunması önemlidir (Sertkaya ve Çolak, 2011).

Kentin odak noktaları olarak da tanımlanabilen, kentsel mekânların bir parçası olarak meydanlar, geçmişten günümüze kent halkı ya da ziyaretçiler için kullanımın yoğunlaştığı, buluşma, toplanma, dağılma, eğlenme ve dinlenme gibi birçok işlevi barındıran en önemli yaşam alanlarından biri olarak tanımlanmaktadır. Kişiler, meydanlar içerisinde ulaşım, alışveriş yapma, çeşitli hizmetlerden yararlanma, sohbet etme, yeme, içme, dinlenme, alışveriş yapma, manzara isteği gibi zorunlu olan veya olmayan gereksinimlerine yanıt verebilecek çok sayıda aktivite içerisindedirler.

Çeşitli kültürel ve sosyal aktivitelerin merkezi olan bu alanlar, kişilerin sosyalleşebilmelerine olanak sağlayarak, yaşam kalitesinin artırılması üzerinde etkili olmaktadır. Kent üzerinde en güçlü etkiye sahip kent meydanları, kişilerin iletişim ve dayanışma içerisinde olmasına, çeşitli etkinliklerini gerçekleştirebilmelerine olanak sunmaktadır. Bu etkinlikler, kent mekânlarının canlılığı ve yaşanabilirliği bakımından oldukça önemlidir.

Sokak ve cadde

Kentlerin bir parçası olan ve çeşitli işlevlere sahip sokaklar, kentsel bağlantıların merkez noktasıdır ve mekânsal sirkülasyonu sağlamaktadır. Kentsel yapının oluşumunda esas bileşen olan sokaklar, kent içerisinde hem yol hem de mekân olarak nitelendirilmektedirler (Erdönmez ve Akı, 2005).

Kamusal yaşam alanlarının bağlayıcı en temel unsuru olarak sokaklar, kişileri ve araçları herhangi bir noktadan diğer noktaya ulaştıran kentsel mekân bileşenleridir. Sokaklar, kentsel yaşam biçimleri için tamamlayıcı görülmekte, fiziksel kurgusu kadar bir yaşam biçimi olarak da düşünülmektedir.

Sokaklar; yapılar, ağaçlar, kentsel donatılar gibi öğeleri barındırması açısından fiziksel olarak tanımlanırken, yaşanılan, gelip geçilen veya işlevsel ilişkiler kurulan bir yer olması nedeniyle yaşamsal olarak tanımlanmaktadır.

Jacobs'a (1992) göre sokaklar, kentsel dokunun ana organlarıdır. Sokakların güvenliği, canlılığı ve sunduğu aktivitelerin çeşitliliği kenti yaşanabilir mekânlar haline getirir.

Caddeler, ölçek açısından sokakların büyümesiyle meydana gelen, kentlerde aksların oluşumuna bağlı sirkülasyonu ve sürekliliği sağlayan, kentsel imgenin oluşumunda büyük rol oynayan kentsel bileşenlerdir (Karaman, 1991).

Caddeler, ulaşım ve erişilebilirlik için sirkülasyon sağlamada yol işlevi görmenin yanı sıra mekânsal özelliğe sahip, çeşitli etkinlik imkânları sunabilen, sosyokültürel ve toplumsal etkileşimlerin gerçekleştiği çok işlevli kamusal alanlardır.

Lynch'e (2019) göre caddeler, kent imgesinin oluşumunda önemli bir oynamaktadır. Kişiler, kenti hareket halindeyken gözlemleyebilir, kentsel öğeleri algılayabilir ve kenti bir bütün olarak ilişkilendirebilirler. Ayrıca yollar, sürekliliği sağlayan akslar olmasının yanı sıra kent içerisinde yönlendirici özellik gösterebilmektedirler. Kent içerisinde ulaşım ağlarının şekillenmesinde caddeler rol oynamaktadır. Yol olarak caddeler, gürlüğü, trafik, karmaşıklık vb. kentteki pek çok sorunun da merkez noktasıdır.

Yeşil Alan

Bir kentin kimliğini belirlemede, kentsel bileşenlerden biri olan yeşil alan ve rekreasyon alanları önemli rol oynamaktadır. Bu alanların nitelik ve nicelik olarak geliştirilmesiyle, kentsel yaşam koşulları, insan ilişkileri ve yaşam kalitesi olumlu yönde gelişebilmektedir. Yeşil alan ve parklar, başta yaşlılar olmak üzere tüm bireyleri bir araya getiren, iletişim kurmalarına ve sosyalleşebilmelerine olanak sağlayan kent mekânlarıdır (Gül ve Küçük, 2001).

Kişiler bu alanlarda toplanma, kentsel aktivitelerin gerçekleştirme, dinlenme, eğlenme ve keşfetme gibi ihtiyaçlarını giderebilmektedirler. Dolayısıyla kentsel yeşil alanların işlevleri oldukça çoktur ve sağlıklı bir kentsel yaşam için büyük önem taşımaktadır.

Bu doğrultuda, kişilerin fiziksel ve zihinsel sağlığı, beklentileri ve gereksinimleri düşünülerek yaşam kalitelerini yükseltecek kent mekânlarının oluşturulması gerekmektedir.

Yücel ve Yıldızcı'ya (2006) göre park ve rekreasyon alanı gibi yeşil alanların başarılı olarak değerlendirilmesi için aktivite ve kullanımda çeşitlilik, sosyallik, kolay ulaşım, okunaklılıktaki algılama düzeyi, bakım ve güvenlik açısından konforu gibi kalite kriterlerinin gerekliliği söz konusudur.

2.2.2 Mekânsal kalite ölçütleri

Geçmişten günümüze, kaliteli olarak nitelendirilen kentsel mekânların özelliklerini inceleyen araştırmalarda insan gereksinimlerini merkeze yerleştirmek esas alınmıştır (Alpak ve diğ., 2018). Bu nedenle, kentsel mekânın bir bütün olarak ele alınması ve değerlendirilmesi, en önemlisi her şeyden önce mekânı kullanan kişiler için pozitif veya negatif etki oluşturacak faktörlerin belirlenmesi gerekmektedir.

Kentsel mekânların, bireylerin gereksinimlerini ve beklentilerini karşılayabilmeleri için belli bir kalite seviyesine erişmeleri gerekmektedir. Mekânsal kalite performansını ölçebilmek ve değerlendirme yapabilmek için bazı bileşen ve ilkelere ihtiyaç vardır. Kentsel mekânların etkin olarak kullanımı, kalite göstergeleri olarak görülebilir (İnceoğlu, 2007).

Bu doğrultuda başarılı bir kentsel mekân tasarımı için gerekli ölçütleri belirlemek adına çok sayıda uzman ve çeşitli kuruluşlar araştırmalar yaparak konu ile ilgili yaklaşımları farklı perspektiflerden ortaya koymaya çalışmışlardır (Çizelge 2.3).

Çizelge 2.3: Kentsel Mekân Kalite Ölçütleri

(Çizelge, yazar tarafından, belirtilen kaynakların değerlendirilmesi ile hazırlanmış, kentsel mekân kalite için gerekli ölçütler ile ilgili anahtar kelimelerin tespiti yapılmıştır).

Kuramcı/ Araştırmacı	Anahtar Kelimeler	Kuramcı/ Araştırmacı	Anahtar Kelimeler
Jacobs (1992)	<ul style="list-style-type: none"> • Kimlik (Identity) • Erişilebilirlik (Accessibility) • Güvenlik (Safety) • Canlılık (Liveliness) Sokak, cadde vb. • Sosyal İlişkiler (Social relations) • Sakinlik (Quietness) • Çeşitlilik (Variety) 	Bentley ve diğ. (1985)	<ul style="list-style-type: none"> • Geçirgenlik (Permeability) • Çeşitlilik (Variety) • Okunabilirlik (Legibility) • Sağlamlık (Robustness) • Görsel uygunluk (Visual appropriateness) • Zenginlik (Richness) • Kişiselleştirilebilme (Personalisation)
Greene (1992)	<ul style="list-style-type: none"> • Düzen (Formation) • Kimlik (Identity) • İşlev (Function) • Çekim (Attraction) 	Campos (2012)	<ul style="list-style-type: none"> • Zorunlu aktiviteler (Mandatory activities) Temel ihtiyaçlar • Kişisel aktiviteler (Personal activities) Dinlenme, yürüyüş, eğlenme, rahatlama, oturma, spor vb. • Sosyal aktiviteler (Social activities) İletişim, etkileşim vb.
Patil ve Patil (2016)	<ul style="list-style-type: none"> • Canlılık (Liveliness) • Anlam (Sense) Kimlik, okunaklılık, • Uygunluk (Suitability) • Erişim (Access) • Kontrol (Control) • Verimlilik (Efficiency) • Adalet (Justice) 	Burton ve Mitchell (2006)	<ul style="list-style-type: none"> • Aşinalık (Familiarity) • Okunabilirlik (Legibility) • Erişilebilirlik (Accessibility) • Ayrı edicilik (Distinctiveness) • Konfor (Comfort) • Güvenlik (Safety)
Korkmaz ve Dülger Türkoğlu (2003)	<ul style="list-style-type: none"> • Erişilebilirlik (Accessibility) • Kimlik (Identity) • Çağa ayak uydurabilirlik (Keeping up with the times) Gereksinim, beklenti vb. koşullar • Sosyallik (Sociability) (Etkinlikler, ilişkiler) • Konfor (Comfort) 	CABE (2002)	<ul style="list-style-type: none"> • Konfor (Comfort) • Güvenlik (Safety) Yayalar, engelliler vb. • Düzen (Free of clutter) • Görsel Basitlik (Visually simple) • Bakım (Well cared for) • Erişilebilirlik (Accessibility)

Çizelge 2.3 Devamı

(Çizelge, yazar tarafından, belirtilen kaynakların değerlendirilmesi ile hazırlanmış, kentsel mekân kalite için gerekli ölçütler ile ilgili anahtar kelimelerin tespiti yapılmıştır).

<p>Smith ve diğ. (1997)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Yaşanabilirlik (Livability) Sağlık, güvenlik, rahatlık, hizmetler, düzen • Karakter (Character) Estetik, aidiyet, fiziki, tarihi, sosyoekonomik süreklilik, imaj, kimlik • Bağlantı (Connection) Uyum, birlik, sosyal etkileşim, aidiyet • Hareketlilik (Mobility) Erişilebilirlik, etkinlik, konfor • Bireysel özgürlük (Personal freedom) Kontrol, ifade, mahremiyet, seçenek, • Farklılık (Diversity) Tercih, çeşitlilik, katılım, farkındalık 	<p>Whyte (1980)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Oturma alanları (Sitting areas) Erişim, konfor, rahatlık, hareket, estetik, uygun konum ve boyut • Yeme alanları (Natural elements) Su, ağaç, güneş, rüzgar • Kapsayıcılık (Inclusiveness) • Ulaşılabilirlik (Accessibility) Yaya alan ilişkisi, erişim, bağlantı • Sosyalleşme alanları (Social areas) Canlılık, aktivite, etkinlik çeşitliliği vb.
<p>Trip (2007)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Belirli Olanaklar (Specific amenities) Kamu ve sosyal hizmet alanları vb. • Sürdürülebilirlik (Sustainability) • Estetik (Aesthetics) • Yenilikçilik ve yaratıcılık (Innovativeness creativity) • Çeşitlilik (Variety) 	<p>Mehta (2014)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rahatlık (Comfortable) • Anlamlılık (Meaningfulness) • Duyarlılık (Sensitivity) • Demokratik (Democratic) • Güvenlik (Safety) • Kapsayıcılık (Inclusiveness) • Zevk ve memnuniyet (Pleasurability and satisfaction)

Mekânsal kalite çalışmaları incelendiğinde; mekânın kullanım çeşitliliği sunması, çevrenin temiz ve bakımlı olması, estetiğe ve belirli bir düzene sahip olması, içerisinde iyi ve güçlü ilişkiler kurulması, sosyalleşme alanlarının varlığı, konforlu ve güvenli bir ortam sağlaması, sağlık, ulaşım, alışveriş, yeme içme, aktivite vb. gibi birçok hizmet imkânına sahip olması, kimliği ve imajı, kolaylıkla okunabilir, algılanabilir, erişilebilir, ulaşılabilir ve yaşanabilirliği yüksek olması gibi etkenlere bağlı olarak kaliteli mekânlar olarak nitelendirilmektedir.

Tüm bu ölçütler bir bütün şeklinde ele alındığında, konunun oldukça geniş kapsamlı olduğu, konuyla ilgili çeşitli gösterge ve yaklaşımların öne çıktığı görülmektedir. 65 yaş ve üstü kişilerin kentsel mekân kullanım analizlerinin yapıldığı bu araştırmada,

kuramcılarının mekânsal kaliteyi ölçmeye yönelik çalışmalarında öne çıkan bileşenler ve bu bileşenlere etki edecek parametreler; 3 ana başlık ve bu başlıklara etki eden alt maddeler olarak ele alınmıştır.

Bu kapsamda, kalite kriterlerinde sıklıkla karşılaşılan; Jacobs'un (1961) kimlik, erişilebilirlik, Whyte'in (1980) ulaşılabilirlik, kapsayıcılık, Lynch'in (1984) anlam, erişim, Bentley ve diğ.'nin (1985) okunabilirlik, Smith ve diğ. 'nin (1997) yaşanabilirlik, hareketlilik, CABE'nin (2002) konfor, güvenlik, erişilebilirlik, Türkoğlu'nun (2003) erişilebilirlik, kimlik, Burton ve Mitchell'in (2006) erişilebilirlik, okunabilirlik, Trip'in (2007) çeşitlilik, estetik, belirli olanaklar, Mehta'nın (2014) güvenlik, kapsayıcılık, memnuniyet kavramlarından yararlanılarak çıkarımlar yapılmış, bu kavramlar Şekil 2.3'te renkli olarak vurgulanmıştır. Bu çerçevede çalışmada en genel haliyle ele alınmış olup, konu ile ilgili diğer ölçütleri de kapsamı sebebiyle belirlenen kalite bileşenleri Çizelge 2.4'te gösterilmektedir.

Çizelge 2.4: Çalışmada Kullanılan Kalite Bileşenleri

Yaşanabilirlik	Erişilebilirlik	Okunabilirlik
Hizmet yeterliliği	Hizmet ve fonksiyonlar	Yön bulma
Estetik ve bakım	Yaya erişilebilirliği	Bölgeler
Emniyet ve güven	Kentsel donatılar	Kimlik
İnsan ilişkileri		Odak Noktaları
		İmgeler

Yaşanabilirlik

Yaşanabilirlik, mekânların sahip olduğu niteliklerin elverişliğinin ölçülmesi ve bireylerin yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan şartların değerlendirilmesine yönelik parametreler bütünüdür (Kuru ve Özkok, 2017).

Karaer'e (2017) göre yaşanabilir kentsel mekânlar, işlevsellikten kaynaklara, sosyokültürel yapıdan ekonomiye kadar çeşitli kriteri barındırmalıdır. Engelli, çocuk, yaşlı dahil tüm kişilerin refah düzeyini önemseyerek, yaşam alanlarının kalitesinin desteklenmesi olarak ifade etmiştir. Keleş'e (2015) göre ise yaşanabilirlik, yaşanılan yerleşimden ve kişilerin buldukları mekânlardan duyacağı tatmin hissine etki edebilecek fiziksel ve sosyal tüm çevresel özellikleri ile birlikte kaliteye işaret etmektedir.

Kişilerin mekânların sunduğu ortamlarda rahatça yaşayabilmesi, sokak ve caddelerden, park, alışveriş ve sağlık hizmetlerine, çevrenin fiziksel alt yapısına kadar bütün olarak yüksek standartlara sahip olması ile gerçekleşmektedir (Keyman, 2016). Kısaca yaşanabilirlik, bireylerin yaşadıkları ve buldukları yerlerin olanak ve koşullarına bakılarak, elverişlik düzeyinin ölçülmesindeki göstergedir.

Kentsel dokuda canlılık, bakım ve estetik, konfor ve rahatlık, işlev ve düzen, güven ve emniyet açısından yüksek ortamların oluşturulması, içerisinde yaşanan insani ilişkilerin kalitesi, kamu ve sosyal hizmet alanlarının varlığı, yeterli sayıda yeme, içme ve dinlenme aktivite olanakları, kullanım çeşitliliği ve alternatifi sunması gibi özellikler, kişilerde memnuniyet hissini artırarak, yaşanabilirliğe etki edecektir.

Erişilebilirlik

Tüm bireyler, günlük yaşam içerisinde zorluk çekmeden ve herhangi bir kısıtlama olmadan mekânlara ulaşabilme, bu mekânlarda aktif olabilme ve mekânlardan eşit şekilde yararlanabilme hakkına sahiptir. Erişilebilirlik; yaşlı, engelli vb. tüm dezavantajlı gruplar olmak üzere bireylerin, kentsel mekânları rahatça kullanımlarını sağlayan en önemli unsurlardandır.

Toplumsal yaşam içerisinde bireylerin tüm mekânlara ulaşabilme ve bu mekânları kullanabilme yeteneği, kentsel yerleşim içerisinde fiziksel çevrenin sunduğu bütün hizmet ve haklardan yararlanabilmeleri, yapıları çevrelerin ve mekânların bütün kullanıcı gruplarının beklentileri ve gereksinimleri çerçevesinde engelsiz tasarlanması şeklinde tanımlanmaktadır (Tipi, 2007).

Erişilebilirlik kriterlerinin ve ilkelerinin yaşlı bireyler ile birlikte çeşitli kentsel kullanıcı gruplarına (hamile, çocuk, engelli, yaşlı, yük ya da eşya taşıyan vb.) da yönelik olduğu bilinmektedir. Erişilebilir kent mekânlarının oluşturulmasında en önemli faktör herkese eşit şartlar sunulmasıdır. Fiziksel çevrelerden yararlanma hak ve özgürlüğü temel alınarak, bireylerin yaşamlarını sağlıklı ve güvenli olarak geçirebilmeleri adına kullanılabilirliği artıran kapsayıcı planlamalara ve evrensel tasarıma dikkat çekilmektedir. Bu anlayışı destekleyen evrensel tasarım kavramı ile uygulamaların hayata geçirilmesi oldukça önemlidir.

Okunabilirlik

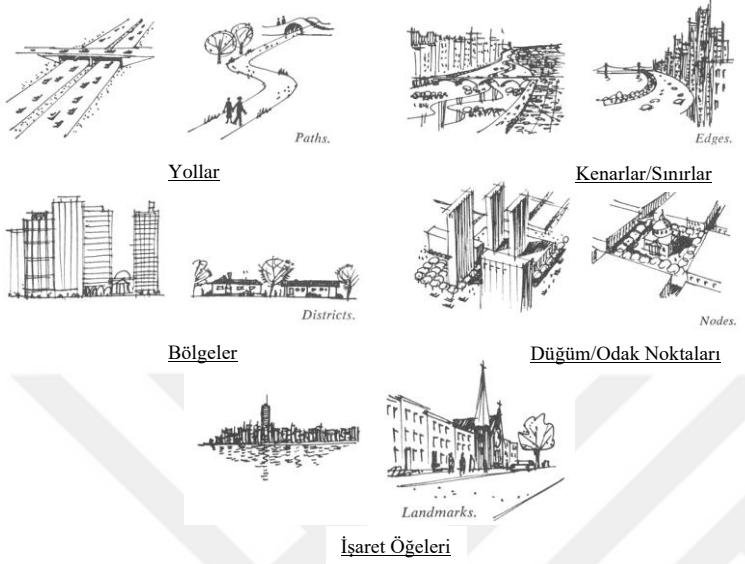
Okunabilirlik en genel anlamıyla bireyler tarafından çevrenin algılanması, yapılandırılması ve tanımlanması olarak ifade edilebilir. Bir mekânın okunaklı olabilmesi ve bireyler açısından güvenli bir dolaşım imkânı sunabilmesi için yön bulmasını kolaylaştıracak işaretlere ve zihninde canlandırabileceği imgelere ihtiyaç duyulmaktadır. Net bir imge, kişiye güven vermenin yanı sıra kolay ve hızlı bir şekilde hareket etmesini kolaylaştırmaktadır (Lynch, 2019).

Kişiler mekânları çeşitli duyularıyla algılar. Bu durum, bireyin kentle kurduğu ilişkilere bağlı olarak farklılaşabilmektedir. Kişilerin hafızalarında yer eden özellikler, o mekâna dair anlam açısından önem kazanmaktadır. Bireyler, çevreleri ile kurdukları ilişki ve kentsel çevreden edindiği izlenimlerin sonucu olarak mekânları anlatırken veya tarif ederken bu parametreleri veya imgeleri kullanırlar. Bu imgeler, dezavantajlı kişiler dahil tüm kişiler için sade ve kolay anlaşılır olmalıdır.

Kimi zaman bina, sokak, meydan, park, heykel, anıt, kule, tarihi ve kültürel değere sahip yapılar, kimi zaman da kültürel etkinlikler, renk, malzeme, levhalar, aydınlatma elemanları, sesli izolasyonlar, su öğeleri, oturma birimleri vb. kentsel donatılar olarak düşünülebilmektedir (Mitchell ve Burton, 2006).

Hem bulunduğu kent içerisinde yaşayan hem de ziyaretçi olarak o kente gelen kişiler rahat ve doğru şekilde algılanan noktalar yardımıyla buldukları mekânlarda özgürleşebilirler. Ayrıca bu imgeler, kentin kimliğini yansıtan, kentsel dokuyu diğer dokulardan ayıran ve mekânların anımsanmasında önemli bir rol oynayan faktörlerdir. Bir mekânın kimliği açısından anlamı; işlevi, tarihiyle ilişkisi ve ismi bile onun imgelenebilirliğini etkileyebilir.

Bir kentin tanımlanması ve algılanabilirliği açısından kentsel imge öğeleri, Lynch tarafından, bağlantılar(yollar), kenarlar-sınırlar, bölgeler, odak alanları ve nirengi(işaret) noktaları olmak üzere beş başlık halinde değerlendirilmektedir (Şekil 2.2) (Lynch, 2019).

Şekil 2.2: Kent İmgesi Bileşenleri

Kaynak: (URL-2, 2018)

- **Yollar:** Kent içinde eylem alanları arasındaki dolaşım akslarıdır. Yollar, hareket potansiyelinin en yoğun olduğu yerlerdir. Trafığe açık veya kapalı kullanıma sahip bağlantılar, sokaklar veya caddeler olabileceği gibi, kanal ve köprü gibi ulaşım ve iletişim ağları da olabilir. Kent içerisinde herkes tarafından kullanılan ve ana aksı oluşturan belirgin yollar bulunmaktadır. Bu yollar, kentli için ulaşım ve sosyokültürel açıdan büyük öneme sahiptir. Aynı zamanda özel bir kullanımın veya faaliyetin bir cadde üzerinde yoğunlaşması, o caddenin gözlemciler için önem kazanmasını sağlayabilmektedir.
- **Kenarlar/Sınırlar:** Kentte sınırlı ve tanımlı alanlar sağlayan, genellikle iki bölgeyi sınırlayan ve yola benzeyen doğrusal unsurlardır. Deniz kıyıları, demir yolları ve yapı duvarlarının oluşturduğu alanlar kenar öğelerine örnektir. Ayrıca, ağaçlar arasında kalan yürüme yolları da kenar öğelerini oluşturabilir.
- **Bölgeler:** Kentin kimliğini ve kendine özgü mekânsal karakteristiğini oluşturan, kentsel eylem alanlarıdır. Konut yerleşimleri, yeşil ve rekreasyon alanları, kıyı şeridi, eğitim yerleşkeleri, ticaret alanlar veya diğer donatı alanlarının oluşturmuş olduğu yerler farklı kent bölgeleridir.

Kent içerisinde dışı dönük ve çevredeki unsurlarla ilişki içerisinde olan bazı bölgeler, kimi zaman konumları sebebiyle tek bölge haline gelebilmektedir. Kentlerin ekonomik ve politik yaşantısı, sunduğu olanaklar ve sosyokültürel eğilimleri de bölgelerin kimliğini yansıtmada önemli rol oynamakta olup, kişilerin yaşamına önemli ölçüde etki etmektedir.

- **Düğüm/Odak Noktaları:** Kentsel mekânlarda kişilerin sıklıkla toplandıkları ve buldukları dağılma noktalarıdır. Kullanımın ve hareket potansiyelinin yoğun olduğu meydanlar, kavşaklar, ulaşımın kırıma noktaları ve bazı yapıların önündeki genişlemeler bu kapsamda ele alınmaktadır. Bu çerçevede meydanların, kişilerin çeşitli amaçlar doğrultusunda bir araya gelme, kafe ve restoranlarda yiyip içerek sosyalleşme, etrafı seyretme ve dinlenme gibi işlevleri vardır. Kavşaklar ise, kentlerin içerisinde kişilerin yönlenebilmesi adına kolaylaştırıcı bir yere sahiptir. Bir düğüm noktası, kesişim noktası olmasının yanı sıra bir yoğunlaşma alanı da olabilir. Kentteki merkezi noktalar olması sebebiyle araçlar için aktarım noktası, alışveriş faaliyetlerinin gerçekleştiği alanlar veya ticari mekânlar olarak göze çarpmaktadır.
- **İşaret Öğeleri:** Kentlerde özellikle yer tarifi yapılırken öne çıkan ve yön bulmada etkili olan yapılardır. Bunlar binalar olabileceği gibi camii, mağaza, çeşme, ağaç, kent mobilyası gibi çeşitli yapısal öğeler olabilir.

İşaret öğeleri, bulunduğu bölgede farklılığı olan, birçok açıdan dikkat çeken (yükseklik, renk, malzeme, doku, ışıklandırma vb.) ve herkes tarafından kolayca akılda kalabilen öğelerdir. Genellikle buldukları bölgenin sembolüdürler ve kişilere o alanın algılanmasında kolaylık sağlarlar. Bir bölgede birden fazla işaret öğesi olabildiği gibi her şey de işaret öğesi olabilir. Levhalar, sokak lambaları, apartmanlar, yapılar, ağaçlar, dükkânlar hatta bir dağ bile işaret öğesi olarak düşünülebilmektedir.

2.3 Kentsel Mekân ve Yaşlı İlişkisi

Yaşlılık, insan yaşamında yaşam kalitesinin düştüğü, fiziksel ve zihinsel sınırlamaların meydana geldiği doğal bir süreçtir. Kişilerde yaş aldıkça, fiziki ve bilişsel kayıpların meydana gelmesi, kendine yetememe ve bağımsız olamama durumları sıkıntı oluşturmaktadır. Bu süreç içerisinde tüm insanlar gibi yaşlıların da sosyal ihtiyaçları bulunmaktadır (Gökçe Kutsal, 2009).

Günlük yaşam içerisinde her tür etkileşimin yer aldığı kafeler, restoranlar ya da kahvehaneler gibi yeme-içme alanları, dinlenmek ve hava almak için gidilen piknik alanları, parklar ya da çay bahçeleri, gezmek ve alışveriş yapmak için bulunan pazarlar, alışveriş yerleri ya da meydanlar, yollar, sokaklar ve caddeler, bireylerin sosyalleşebildikleri ve çeşitli aktivitelerini gerçekleştirdikleri kent mekânlarıdır.

Bireyler, kimi zaman sosyalleşmek veya zaman doldurmak, kimi zaman zorunluluk nedeniyle bu mekânları kullanırlar. Bu aktiviteler aracılığıyla bireyler vakitlerini aktif şekilde değerlendirebilir, diğer insanlar ve çevreleriyle ilişkileri güçlenebilir. Yaşlı kişilerin sosyal ortamlarında iyi ilişkiler kurabilmeleri, kentsel kullanıma doğrudan etki etmektedir.

Bireyler, tiyatro ve sinema gibi etkinliklerde bulunabilecekleri, el becerisi gibi yeteneklerini geliştirebilecekleri, yüzme, spor ve piknik yapma gibi aktivitelerde yer alabilecekleri sosyal hizmet alanlarına ihtiyaç duymaktadırlar. Ayrıca ulaşım araçları, alışveriş mekânları, PTT, banka, eczane ve sağlık birimleri gibi yaşamlarının her anında koruyucu ve destekleyici hizmetlerin varlığı yaşam kalitelerini artırmak adına önem kazanmaktadır. Bireylerin sosyal, kültürel, ekonomik, psikolojik ve sağlık gereksinimlerinin karşılanması ve planlamaların çok yönlü düşünülmesi yaşamlarından aldıkları doyumu şüphesiz artıracaktır.

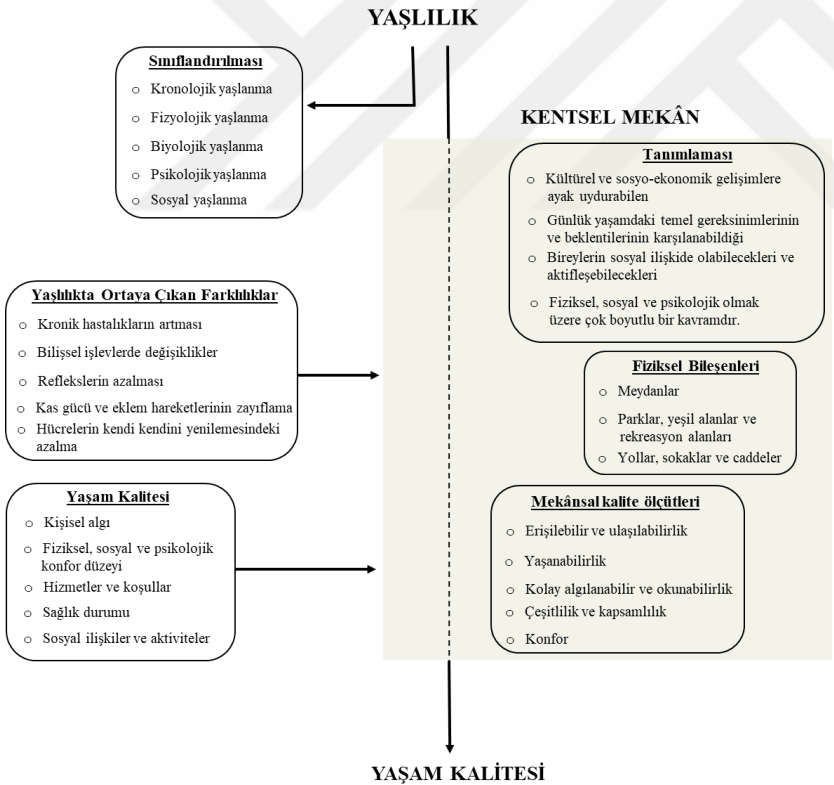
Kamusal alanlar, sıklıkla kullanılan yerlerdir. Kişilerin bu mekânlara gitme sıklığı ve tercihi yaşları, sosyal, fiziksel ve psikolojik şartları doğrultusunda şekil almakla birlikte mekânların mesafesi, ulaşım ve erişim kolaylığına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir (Gökgür, 2006).

Yaşlanma ile ilişkili ortaya çıkan değişimler dikkate alındığında, bireylerin günlük yaşamlarını rahat, güvenli, bağımsız olarak sürdürebilme yeteneklerini artıran ve eksikliklerini destekleyen çevre ve mekânlara duydukları ihtiyaç yaşam süresi içerisinde giderek artmaktadır. Süreç boyunca görülen değişimler, kişilerin içinde yaşadıkları çevresel koşullara adapte olabilme yeteneklerinin azalmasına ve mekânlarda çeşitli zorluklar yaşamalarına neden olmaktadır. Yaşlıların günlük faaliyetleri içerisindeki hareketlerinde bağımsız olabilmeleri veya en az destekle hayatlarına devam edebilmeleri için, yaşadıkları ve buldukları çevrenin onlar açısından uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir (Lino ve diğ., 2005)

Bu durumun aksine, yaşamın önemli kesitinin geçtiği özellikle kamusal mekânlar tasarlanırken yaşlılar göz ardı edilebilmektedir. Kişilerin yaşadıkları çevrelerin, hayatlarının belirli dönemlerinde karşılaşılabilecek engelleri aşabilmelerine yönelik kısmi çözümlerle değil, o çevreyi tüm yaşamı boyunca, yer değiştirmeden, değişen fizyolojik veya ruhsal durumlarında, bağımsız olarak kullanabileceği şekilde tasarlanması gerektiği tartışmalıdır.

Bu kapsamda, kamusal mekânlarda gerek duyulan her türlü alt yapı ve üst yapıların niteliksel ve niceliksel olarak geliştirilmesi ile yaşlıların bu mekânlara katılımı artacak, fiziksel ve sosyal çevreden uzaklaşmaması sağlanabilecek, dolayısıyla sosyal yaşam kaliteleri yükselecektir.

Yaşlılık, yaşam kalitesi ve kentsel mekân kavramlarının değerlendirilmesi ve birbirleriyle ilişkilendirilmesine yönelik kavramsal şema Şekil 2.3'te verilmiştir.

Şekil 2.3: Yaşlılık Kavramı ve Kentsel Mekân İlişkisi

2.4 Bölüm Sonucu

Geçmişten günümüze yaşlılık, toplumsal ve algısal pek çok konuda değişim ve etki içerisinde kalmıştır. Dolayısıyla yaşlılığa yüklenen anlam ve önem bireylere ve toplumlara göre değişkenlik göstermektedir. Yaşlılık göreceli bir kavram olarak kabul edilmekte olup, kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Yaşlılığın çeşitli disiplinlerce farklı tanımları bulunmasına rağmen, kavramı açıklayacak tek bir tanımlı yapılamamaktadır.

Yaşlılık sürecinde bireylerde, fiziksel, sosyal, kültürel, psikolojik olmak üzere çeşitli değişiklikler meydana gelmektedir. Yaşadıkları değişimler sonucu, buldukları ve kullandıkları çevrelerin değişimlerinden etkilenen bireyler açısından sağlıklı ve kaliteli bir çevre yaratabilmek için, onların ihtiyaçlarını belirlemek ve bu ihtiyaçları karşılamaya yönelik önlemler almak gerekmektedir. Gelecekte nüfusun giderek yaşlanacağına öngörülmesi, yaşlılar ile ilgili hususlarda daha özverili olunmasını gerekli kılmaktadır. Bireylerdeki yaşlılık sürecinde meydana gelen değişiklikler göz önünde bulundurularak, günlük yaşamlarında aktivitelerini kolaylaştıracak ve etkin kılabilecek mekânlar tasarlamak, yaşadıkları bu süreci mümkün olduğu kadar rahat geçirebilmelerine ve yaşam kalitelerinin artmasına yardımcı olacaktır.

Günümüzde mekânsal kalite kavramı dikkat çeken bir kavram haline gelmiştir. Çeşitli araştırmacılar tarafından farklı bakış açılarıyla ele alınan kaliteli mekânlar, birçok ölçütüyle ele alınmıştır. En genel anlamıyla, bireylerin davranışını, hareketini ve mekân kullanımlarını etkileyen fiziksel çevrenin özellikleri ve sunduğu tüm olanakların yeterliliğini kapsamaktadır. Kentsel mekânların kalite açısından düzenlenmesi konusunun arkasında, bu çerçevede planlama çalışmalarının yapılması ve mevcut durumun iyileştirilmesi gerekliliği bulunmaktadır.

Araştırma alanı olan Heybeliada'da, 65 yaş ve üzeri kişilerin mekân kullanımları analiz edilirken, ölçme ve değerlendirme yapabilmek için mekânsal kalite bileşenleri olarak nitelendirilen “Yaşanabilirlik”, “Erişilebilirlik”, “Okunabilirlik” parametrelerinden yararlanılmıştır. Bu ölçümlerde, kişilerin sosyokültürel durumları ve günlük yaşamlarında yer aldıkları aktiviteler dikkate alınmıştır. Bireylerin yaşadıkları çevreleri tanımlama, algılama ve yaşam kaliteleri açısından duydukları memnuniyet belirlenmeye çalışılmış olup, bu doğrultuda önemli görülen noktalara değinilmiştir.

3. ALAN ÇALIŞMASI

Bu bölümde, ilk olarak Heybeliada'nın yeri ve özellikleri ile ilgili gerekli görülen bilgiler, coğrafi yapısı ve konumu, tarihçesi, demografik yapısı ve mekânsal yerleşimi çerçevesinde aktarılmıştır. Ardından, alan çalışmasının kapsam ve yöntemi ele alınmıştır. Elde edilen bulgular ve veriler sonucunda analizler gerçekleştirilmiştir.

3.1 Yeri ve Özellikleri

Heybeliada, İstanbul'un dokuz prens adası arasında büyüklük bakımından Büyükada'dan sonraki ikinci büyük adadır. İstanbul'un bir mahallesi olmasına rağmen ada, şehirlerdeki yoğun, kalabalık ve stresli yaşam ortamının aksine sessizliği ile herkesin dikkatini çeken, temiz havası, eşsiz manzarası, yeşil alanları ve doğa ile iç içe yaşamaya imkân sunan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

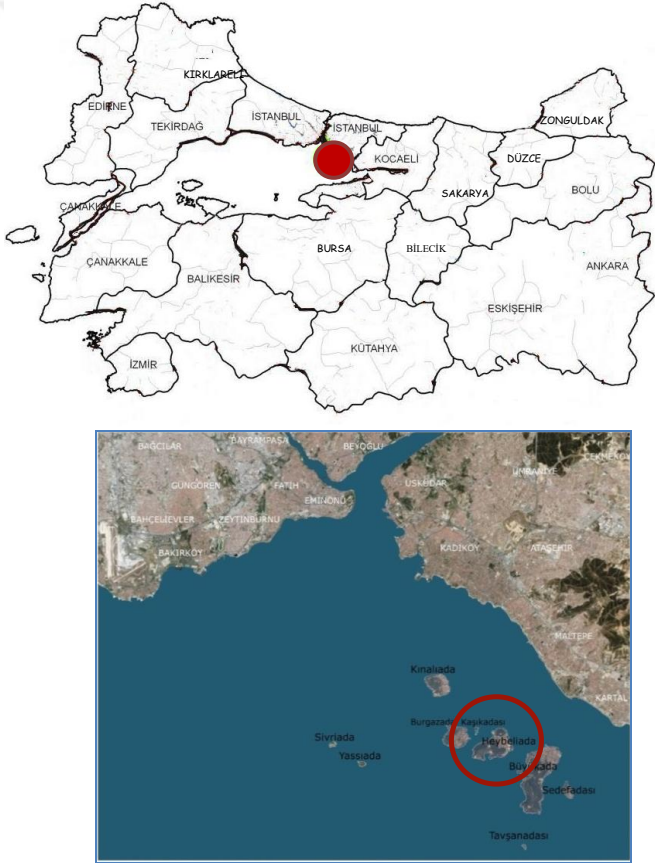
İstanbul adaları tarihte çeşitli adlarla anılmıştır. Bunların içerisinde Heybeliada, Demonisos, Halki vb. birçok isim almıştır. Adanın ilk adı olan Demonisos, bakır madeni işleten bir kişinin adından gelmektedir. Yunanca bakır anlamına gelen Halki, Çam Limanı'nda işletilen madenin ismidir (Erdenen, 2014). Ada, Heybeli adını ise tepelerinin ve bu tepelerin arasından geçen vadilerinin denizden bakılınca "heybe" gibi görünmesinden dolayı almıştır (Tanrıverdi, 2006).

Geçmişten günümüze bir sürgün yeri olarak kullanılmasının yanı sıra, dışardan gelen günübirlik ziyaretçiler, konutlarını yazlık olarak kullanan ve farklı turizm işletmelerinde konaklayarak tatilini adada geçiren ve inzivaya çekilmeyi isteyen kesimler için turistik bir yer olmuştur. Özellikle yaşları gereği daha kolay, huzurlu ve güvenli bir hayat yaşamak isteyen yaşlı bireyler için de önemli bir yaşam merkezidir. TÜİK'ten alınan son verilere göre, adada yaşlı nüfus yoğunluğunun fazla olması çalışma alanı olarak seçilmesinde etkili olmuştur. Ayrıca İstanbul'a yakınlığı ve önemli kent bölgelerinden biri olması, sınırları belli, tanımlı ve değişimin az olduğu bir bölge olması, doğal güzellikleri, tarihi ve kültürel kimliği açısından önemli bir yere sahip olması, kıyı şeridi ile özgünleşen ve bütünleşen özellikte olması, havası, doğası ve ikliminin güzelliği de bu seçimi etkilemiştir.

3.1.1 Coğrafi yapısı ve konumu

Adalar, Kocaeli yarımadasından bir çöküntü sonucunda ayrılmış olan toprak parçalarıdır. Trakya Kocaeli penenleninin, güney bölümünün alçalıp yükselmeler yüzünden su altında kalmış olmasına bağlı olarak kayaların yükselmesiyle meydana gelmiştir (Gülen, 2018).

Heybeliada Mahallesi, Marmara Bölgesi içerisinde İstanbul ili, Adalar ilçesine bağlıdır. Ada, yaklaşık olarak İstanbul boğazının güneydoğusunda, Kocaeli'nin batısında ve Marmara Denizi'nin kuzeydoğusunda yer almaktadır (Şekil 3.1).

Şekil 3.1: Heybeliada'nın Konumu

Kaynak: (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir ve Planlama Müdürlüğü, 2020)

Adanın başlıca 4 tepesi vardır. Bu tepelerin eteklerinde, sahiller, koylar, plajlar, kumsallar yer almaktadır. Kuzeyinde 85 m. yüksekliğinde yer alan Ümit Tepesi (Papaz Dağı), merkez noktada yer alan, 136 m. en fazla yüksekliğe sahip Değirmen Tepesi, 128 m. yükseklikteki Köy Tepesi (Taş ocağı) ve 98 m. yükseklikte güneybatısında yer alan Makarios Tepesi'dir (Şekil 3.2) (URL-3).

1794 Tarihli Cosimo Comidas de Carbagnano Heybeliada gravürü (Millas,2015)

Günümüzdeki görünüm (Azak, 2020)

Şekil 3.2: Heybeliada Kuzey-Doğu görünüşü

İzmit Körfezinin ağzında bulunan adaya ulaşım, Kadıköy, Kartal, Bostancı, Kabataş, Eminönü'nden kalkan vapurlar, motorlar, özel taşıma şirketleri, deniz taşımacılığı ile düzenli ada seferleri ve zaman zaman deniz taksi ile sağlanmaktadır.

3.1.2 Tarihçesi

Kökleri milattan önceki yüzyıllara dayanan ve eski yerleşim bölgelerinden biri olan Heybeliada, kültürel zenginliği ile geçmişten günümüze izler bırakabilmiş tarihi bir yerleşim bölgesidir (Kıraç ve Töre, 2013). Tarihsel veriler ile ilgili literatür ve metinlere bakıldığında adanın tarihi geçmişinin oldukça geniş ve önemli bir yer kapladığı görülmektedir (Millas, 2015).

Adalarda Bizans dönemi öncesinde yaşandığına ve tapınakların bulunduğu dair kanıtlar bulunmaktadır. Ancak, ada tarihinde yaşanan önemli gelişmeler, Bizans döneminde soyluların sürgün edilmesi ile başlamıştır (Gülen, 2015).

İlk insan izlenimleri M.Ö.4.yüzyıla dayanan adadaki ilk yerlilerin Yunanlılar olduğu bilinmektedir. İlk yerleşim alanı olan kıyı bölgesine Ege Denizi'ndeki Andros Adası'ndan gelenler yerleşmiş ve bu bölgelerde balıkçılıkla uğraşmışlardır (Kıraç ve Töre, 2013). Adaların yazlık olarak kullanmaya başlanması ise 18.yüzyıl sonralarına doğru, ilk olarak Fransızlar tarafından olmuştur (Erdenen, 2014). Fransızların yanı sıra Rum, Yahudiler ve Ermeniler adada yazlık olarak yaşamlarını devam ettirmişler aynı zamanda adada iskân hareketleri gerçekleştirmişlerdir (Gülen, 1993) Ada, uzun yıllar boyunca sosyal, kültürel, etnik, dinsel ve siyasal anlamda önemli bir yer olmuştur (Bali, 2009).

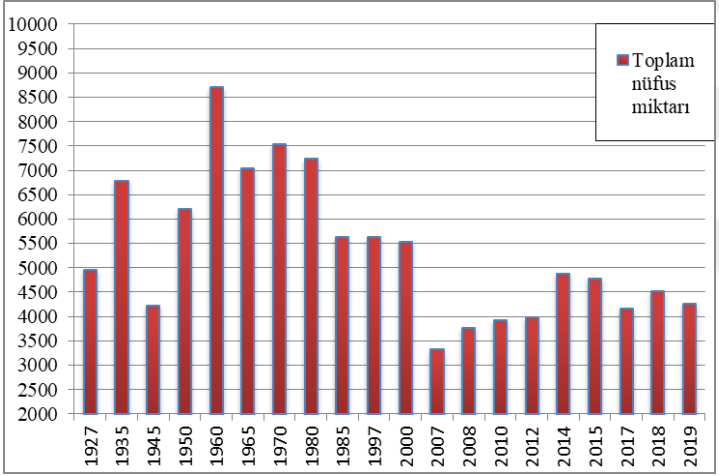
Bizans döneminden beri adanın kültürel tarihi içerisinde büyük bir önemi bulunan manastırlar, yerleşim dokusunu yansıtan temel öğelerdir. Dolayısıyla, manastır yaşamı, ada kültürüne ait izler taşımaktadır (Kıraç ve Töre, 2013). Adanın Bizans İmparatorluğu'nun egemenliğine girmesi ile birlikte pek çok kilise ve manastırlar inşa edilmiş, patrikler, din adamları, prens ve prensesler tarafından tercih edilen bir yer olmuştur (Millas, 2019). 1453 yılına kadar ada, sahil kesimde bulunan küçük köyde balıkçıların yaşadığı, diğer bölgelerinde üç manastır tarafından paylaşılan bir yerdir. 1562' de veba salgını çıkması üzerine, Hristiyan zenginler buradaki manastırlara sığınmak için adaya gelmişler, adanın iklimi, güzelliğinden oldukça etkilenmişlerdir (Tuğlacı, 1992).

Bizans döneminde adadaki nüfusun çoğunu Rum balıkçıları ve denizcileri oluşturmaktaydı. Osmanlı döneminde Türk aileler, iş adamları ve diplomatlar zaman içerisinde adaya yerleşmeye başlamışlardır. 1846 yılında, 19. yüzyıl başlarında Pazar kayıklarıyla sağlanan ulaşım yerini küçük buharlı gemilere bırakmıştır. Ardından, 19. yüzyıl ortalarından sonra Şirket-i Hayriye vapurları ile birlikte adalara düzenli seferler başlamış, bununla birlikte nüfus artmıştır (URL-4).

Gayrimüslimler, Ruhban Okulu, Elen Ticaret Okulu ve manastırlar nedeniyle Ada'ya ilgi göstermişlerdir (Millas, 2019). Mektebi Bahriye adıyla kurulan Deniz Lisesi ve Sanatoryumun açılması, İstanbul'un kurtuluşu, İsmet İnönü'nün adaya gelişi ve iskân hareketlerinin hızlanmasıyla birlikte birçok askeri tesis, okul ve camilerin inşa

3.1.3 Demografik yapı

Geçmişten günümüze adada belli dönemlerde yaşanan göçler, savaşlar, toplumsal ve siyasi olaylar (1. ve 2. Dünya Savaşları, 6-7 Olayları, Haçlı Seferleri, Kırım Savaşı Varlık Vergisi, Cumhuriyetin İlanı vb.) yangınlar, depremler, hastalık ve salgınlar, Sanatoryum, Bahriye Okulu (Deniz Harp Okulu), Ruhban Okulu gibi önemli kuruluşların açılması, vapur seferlerinin başlaması ve ulaşım hizmetlerinin büyümesi, inşaat sektöründeki gelişme ve iskân hareketlerinin hızlanması, iklimi ve doğası gibi etkenler adaya yerleşen ve adadan ayrılan nüfusu etkilemiş, ada nüfusu değişikliğe uğramıştır.

Şekil 3.4: Adada Toplam Nüfusun Dağılımı, 1927-2019 Aralığı

Kaynak: (TÜİK, 2019)

Adadaki yaklaşık 90 yıllık nüfus verilerine bakıldığında, belirli yıllarda dikkat çekici artma ve azalmalar görülmekle birlikte, toplam nüfusun belirli bir sayıda kaldığı görülmektedir (Şekil 3.4).

Nüfus miktarında yaşanan ilk değişikliğin, 1935'ten sonraki yıllarda 2. Dünya Savaşının başladığı zamanlarda yaşandığı söylenebilir. Bu süreçte ada nüfusunda büyük bir azalma yaşanmış ve bu durum 1950'li yıllara dek devam etmiştir. Ardından, giderek nüfusun arttığı, özellikle 1960 yılı sayıma göre, nüfusun en yüksek seviyeye çıktığı göze çarpmaktadır.

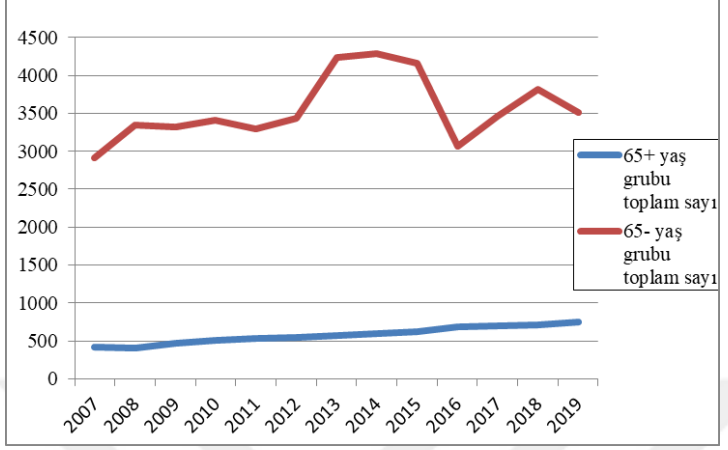
1950-60 arası döneme bakıldığında, inşaat sektöründeki gelişmelerin ada yerleşimlerini etkilemesi, ekonomik açıdan büyüme ve hızlı bir kalkınma sürecine geçilmesi ve bahriyenin etkinliğinin artması nüfusun hızlı bir şekilde artmasına yol açtığı söylenebilmektedir (Gökçen, 1993).

1960 yılında yaşanan siyasi olaylar, daha öncesinde meydana gelen 6-7 Eylül Olayları ve sonra Kıbrıs Olayları ile azınlık nüfusun (Yahudi, Rumlar) İsrail ve Yunanistan'a göç etmesi, demografik yapının değişmesine yol açmıştır. Ayrıca, Deniz Harp okulunun Tuzla'ya taşınmasının sonucu olarak, nüfus miktarında azamalar söz konusudur (Tanrıverdi, 2006).

1980'lerde İstanbul'da yaşanan nüfus patlamasıyla birlikte ada nüfusu da etkilenmiş, inşaat faaliyetleri hızlanmış, birçok bina inşa edilmiştir (Dalbudak, 2019). O yıllarda tekrardan ülkede yaşanan toplumsal ve siyasi olaylar ile birlikte 1985 yılına gelindiğinde, toplam nüfus miktarının azalmış olup, 1960'ta başlayan düşüş süreci, 1980 sonrasına kadar devam etmiştir (Gökçen, 1993). 1999 yılında yaşanan deprem, Marmara fayının varlığı ve bu sebeple yazlıkçıların gelmemesi nüfusu etkileyen bir diğer faktördür (Erdenen, 2014).

2000 yılı ve sonrasına bakıldığında, 2007 yılında ani bir düşüşün yaşanmış olduğu görülmektedir. 2004 yılında, ada nüfusunda Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren belirleyici rol oynayan Sanatoryumun çeşitli sebepler doğrultusunda kapatılmış olması, o yıllarda nüfusun azalmasına neden olduğu söylenebilir. Daha sonrasında yapılan sayımlarda ise artış veya azalış bakımından büyük dalgalanmaların olmadığı görülmektedir.

Çalışma kapsamında; 2007- 2019 yılları arasındaki adadaki toplam "65 yaş ve üzeri" yaşlı nüfus verilerine ulaşılabilmektedir. Buna göre, "65 yaş altı" toplam nüfus miktarı ile karşılaştırıldığında, genç nüfus miktarında belli dönem aralıklarında dalgalanmalar görülmesine karşın yaşlı nüfus miktarında az da olsa düzenli bir artış yaşandığı görülmektedir (Şekil 3.5). Tüm veriler ele alınıp incelendiğinde ise adamın yoğun nüfus yoğunluğuna sahip olmadığı ve genç nüfustan çok yaşlı nüfusun yaşam noktası olarak görüldüğü düşünülmektedir.

Şekil 3.5: Heybeliada Mahallesi'nde 65+ ve 65- Nüfusun Dağılımı 2007-2019 Yıl Aralığı

Kaynak: (TÜİK, 2019)

Adanın, şehir karmaşasından ve trafiğinden uzakta bir yer olması, doğal güzellikleri ve havasının temizliği, nüfus yoğunluğunun az olması, içerisinde güçlü insani ilişkilerin yaşanması, yaşlı bireyler için daha kolay ve huzurlu ortam sunması, özel durumlar haricinde (kamuya ait) motorlu araçların kullanılmaması nedeniyle araç gürültüsü ve egzoz gazları olmaması nispeten yaşlı nüfusun adayı tercih etme sebepleri olarak sayılabilir. Ancak buna karşın, yaşlı hareketliliğini ve erişilebilirliği kısıtlayan bisikletler, motosikletler elektrikli araçlar, ulaşım ve gezi amaçlı kullanılan mini otobüsler ve bu araçların hızlı ve yoğun kullanımı, uzmanlık gerektiren sağlık birimlerinin yer almaması ve tek bağlantısının deniz yoluyla sağlanmasına bağlı olarak okul, iş ve hava şartları gibi çeşitli etkenlerden dolayı ana karaya dönüşün tercih edilmesi, nüfus oranını negatif yönde etkileyen sebepler olarak ifade edilebilir.

3.1.4 Yerleşimlerin gelişimi ve mekân kullanımı

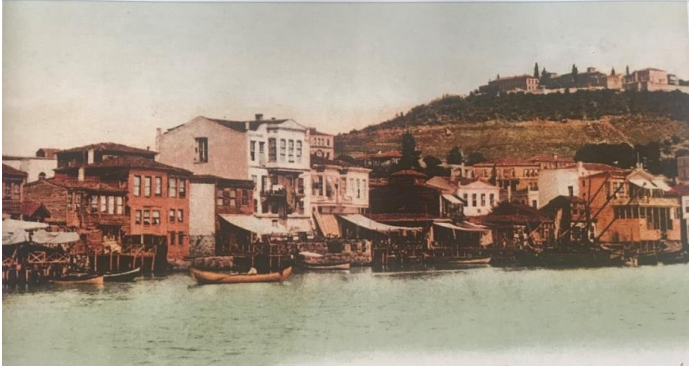
Günümüzde adanın iskân bölgesi, yoğunluklu olarak Kuzey Doğu yönüdür. Adanın ana karaya yakın kısmında yer alan motor, vapur ve deniz otobüsü iskeleleri de, tarihsel gelişimin yanı sıra, yerleşim yerlerinin de bu bölgede yer almasına neden olmuştur. Dolayısıyla banka şubeleri, PTT, aile sağlığı merkezi, eczane, muhtarlık, çeşitli yerel yönetim birimleri de bu bölgede yer almaktadır.

- Meydan
- Cadde ve sokaklar
- Yeşil alanlar (rekreatif alan, piknik vb.)

Bu kentsel doku içerisinde yer alan ve bir araya gelerek bütünlük oluşturan tarihi yapılar ve anıtsal eserler, farklı dine hizmet eden ibadethaneler, PTT ve banka şubeleri, eczane ve sağlık birimleri, kahvehane, restoran ve çay bahçeleri, alışveriş mekânları, ticari alanlar ve çeşitli sosyal hizmet alanları ada yaşamı için önemli bir yere sahip diğer kentsel bileşenlerdir. Bu bileşenler, adanın tanımlanması ve kimliğinin oluşmasında da rol oynarlar.

Kıyı

Kıyı bölgesi, ada algısını yaratan ve mekân oluşumunu sağlayan en önemli kentsel alanlardan biridir. Günümüzde kıyı mekânını oluşturan ve adanın merkez bölgesi olan rıhtım önceden yoktu. 1930'lara kadar kıyı boyunca denizin üzerinde ahşap kazıklara oturan kahvehane, meyhane ve gazino gibi pek çok yapı konumlanmaktaydı (Şekil 3.7) (Tuğlacı, 1992).

Şekil 3.7: 1890 Yılına Ait Bit Kartpostal, Heybeliada Sahili

Kaynak: (Millas, 2015)

Kıyı bölgesi rıhtımın inşa edilmesiyle birlikte doldurulmuş olup üzerinde yapılaşmaya başlanmıştır. Daha sonrasında ise yollar düzenlenmeye başlamış, toprak olan sokaklar ve ana caddelerin tümü asfalt döşenmiştir. Bu gelişmeler, kentsel mekânın düzenlenmesinde ve adanın gelişmesinde etkili olmuştur (Şekil 3.8) (Gülen, 1993).

Şekil 3.8: 1928 Tarihli İskele Caddesi- Rıhtım Yapım Sonrası

Kaynak: (URL-5, 2020)

Bugün, kıyı mekânı ve yakın çevresi, sahip olduğu özellikler ve fiziksel yapısı ile ulaşım, ticaret, turizm, rekreasyon gibi çok sayıda kullanım sunmaktadır. İskeleler arasında kalan bölgede sahil boyunca uzanan restoran ve kafeteryalar yer almaktadır. Vapur iskelesinden başlayarak, kıyı boyunca plaj, kayıkhanesi ve limanların bulunduğu görülmektedir. Bu alanlar yürüyüş yapma, yüzmeye, dinlenme ve rekreasyon alan kullanımları için önem kazanmıştır. Ayrıca, sahilde birçok köşk, otel ve bazı kurumlar bulunmaktadır. İç kısımlara gidildikçe ise adanın topografik yapısı gereği eğimin artmasıyla birlikte konut yerleşimlerinin ağırlıkta olduğu ve kamusal alan kullanımlarının azaldığı görülmektedir (Şekil 3.6).

Meydan

Meydanlar, merkez noktaları oluşturması sebebiyle adadaki kentsel dokunun en önemli bileşenleridir. Heybeliada'daki meydanların oluşumu, geçmişte çıkan yangınlar sonucunda şekillenerek, bugün özellikle Aya Nikola kilisesi ve Rıhtım (İskele çevresinde) gelişmiştir (Şekil 3.9). İskele ve Çarşı Meydanı olarak adlandırılan bu meydanlar; konum, sosyal faaliyetler, ticari işlev, kullanım yoğunluğu, anlamsal önem ve kimliği bakımından adanın en önemli meydanları olduğu, en yoğun kullanıma sahip yerler ve odak noktaları oluşturan toplanma ve dağılma mekânları olduğu söylenebilmektedir.

Adada ilk yerleşim alanları da rıhtımın arkasında, Aya Nikola Kilisesi yakınlarındaki düzlük bölgedir. Eskiden deniz kenarında kalan kilise, rıhtımın doldurulması sonucu denizden uzaklaşmıştır. Yerleşim günümüzde de varlığını sürdüren bu kilisenin etrafında ve kıyı kullanımının olduğu bölgelerde gelişmiştir (Gülen, 2018).

Kilise Meydanı (Azak, 2020)

İskele Meydanı (Azak, 2020)

Şekil 3.9: Meydan Görüntüleri

İskele, buharlı gemilerin ada seferlerine başlaması ile birlikte inşa edilmiş, taş iskele olarak kabul adlandırılmıştır (Millas, 2015). Heybeliada vapur iskelesi ve deniz otobüsü iskelesinin arasında yer alan İskele Meydanı, rıhtım boyunca uzanan sahil noktasında yer almaktadır. Yoğun kullanım gösteren kıyı şeridinin de en önemli odak noktalarından biri, adanın ana kara ile bağını sağlayan, ulaşım ile ilişkili toplanma ve dağılma mekânıdır. Tarihi bir kimliğe sahip Çarşı Meydanı ise, rıhtımın güneybatısında ve üst sokaklarından birinde yer alan, Aya Nikola Kilisesi'nin doğusunda, birçok sokağın kesişim noktasında bulunmaktadır (Şekil 3.6). Kilise meydanı ve yakın çevresinde, farklı kullanımlara sahip özel veya ticari işletmeler (kafe, restoran, fırın, market, büfe, dondurmacı, bisiklet ve araç kiralama yerleri, giyim mağazaları, kitap ve hediyelik eşya satan dükkanlar, pansiyon vb.) ve çeşitli kamu alanları yer almaktadır.

Sokak ve cadde

Adaya bahriyenin gelmesi ile birlikte sokak düzenlemeleri önem kazanmıştır. Dik yokuşlar belirlenmiş, kıyılardan tepelere kadar uzanan dikine yollar ve bu yokuşları enlemesine kesen sokaklar yapılmıştır. Ardından, İsmet İnönü'nün gelişi ile bayındırlık işleri genişlemiş, taş ve toprak yolların çoğuna beton dökülmüş ve asfaltlanmıştır (Tuğlacı, 1992).

Adanın kentsel dokusu yerleşim ve ulaşım dokusu topografik yapısı ile ilişkilidir. Ada, merkeze dönük bir ulaşım yapısına sahiptir ve bu alanlara erişim sağlayan yollarının biçimlenmesi ile kendini göstermektedir. Yerleşimlerin adanın çoğu bölgesine uzanmasından dolayı, tüm adayı dolaşan akslar yer almaktadır.

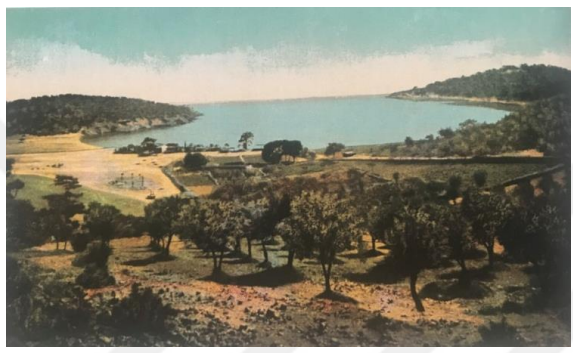
Adada yoğun kullanıma sahip sokak ve caddeler merkeze yakın bölgelerdedir. En işlek yollar, iskele ve deniz otobüsünün bulunduğu ana bölgeden ve hemen gerisinde bulunan caddeden (Ayyıldız C.) başlayıp, kilise, cami ve kütüphaneden geçerek yerleşimlere uzanmaktadır. Başta hemen sahilin bir üst caddesinde olmak üzere bu noktalarda, karşılıklı kafe, lokanta gibi yeme içme alanları, dükkânlar, ticari işletmeler ve bazı kamusal hizmet alanları (PTT, banka, eczane vb.) yer almaktadır (Şekil 3.10). Bu mekânlar, sokağın hareketli olmasındaki en önemli etkenlerdir. Ana ulaşımın dışında kalan, yoğunluğun nispeten az olduğu, yerleşim aralarında kalan ve daha çok kıyı bölgelerinin gerilerinde konumlanan yollar, bu sokak ve caddelere bağlanmaktadır (Şekil 3.6).

Şekil 3.10: En Yoğun Kullanımlardan Birine Sahip Ayyıldız Caddesi

Yeşil alan

Adadaki mekân kullanımları incelendiğinde, yeşil ve ormanlık alanların çok geniş bir alanı kapladığı görülmektedir. Ada denilince, ilk akla gelen şüphesiz çamlar, deniz ile bütünleşerek bir doku oluşturan çam ormanlarıdır. İçerisinde en bol çamları olan ve yerleşim yerlerine kadar uzanabilen ada Heybeliada'dır. Bu alanların birçoğu zamanla yanmış, harap olmuştur (Gülen, 2015).

1910 yıllarında Çam Limanı ve sahile ait kartpostal (Millas, 2015)

Değirmen Burnu mesire alanı (URL-6, 2020)

Şekil 3.11: Heybeliada'da Mesire Alanları

Adadaki yeşil alanların çoğu, halka açık orman, piknik, mesire alanları ve parklardan oluşmaktadır. Bu alanlar içerisinde özellikle Çam Limanı ve Değirmen Burnu adada öne çıkan yeşil alanlar arasındadır (Şekil 3.11). Bu mekânlar, konumları, yerleşime yakın ve uzak noktalarda yer almalarından dolayı farklı kullanımlara sahiptirler. Geçmişten bu yana, yerli halk ve adaya günübirlik gelen kişiler için gezinme, tur

yapma, bisiklet sürme, temiz hava alma, dinlenme, rahatlama, manzarayı seyretme, sosyalleşme gibi çeşitli kullanımlar açısından önem kazanmıştır.

Kıyıya yakın yeşil alanlar, koy, plaj, yüzme ve spor alan kullanımları için de kullanılmakta, ormanlık alanlar ile deniz bir bütün oluşturmaktadır. Merkezin ve yerleşimin uzağında, kıyının gerilerinde uzanan yeşil doku ise, özellikle eğitim, tarihi ve dini olmak üzere çeşitli turistik bölgelerine doğru çıkarken karşımıza çıkmaktadır (Şekil 3.12).

Kaynak: (Azak, 2020)

Şekil 3.12: Heybeliada'da Yeşil Alan Görüntüleri

3.2 Alan Çalışmasının Kapsam ve Yöntemi

Heybeliada'da, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan 65 yaş ve üzeri nüfusun sayımı verilere göre, 328 erkek ve 420 kadın olmak üzere toplam 748 kişi yaşamaktadır (TÜİK, 2019).

Alan çalışmasında yapılan gözlem ve fotoğraflamanın yanı sıra anket yönteminden yararlanılmıştır. Nüfus verilerine göre anket yapılacak kişi sayısı, yaşlı nüfus oranının yaklaşık %10'unu temsil edebilmesi için 75 olarak belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında hazırlanan anket çalışmasına katılan kişiler, Heybeliada'da ikamet eden, sosyal, fiziki, ekonomik veya sağlık ihtiyaçları için evleri dışında bulunan, kamusal alanı kullanan ve araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen "65 yaş ve üzeri" yaşlılar arasından seçilmiştir. Adaya günübirlik, kısa süreli ya da tatil amaçlı gelen bireyler dahil edilmemiştir. Görüşmeler, yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılara çalışma hakkında gerekli açıklamalar yapılmış, onay alınırsa sorular okunmuştur. Birebir gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda kişilerin verdikleri yanıtlar anket formuna işaretlenmiştir. Anket formu, açık uçlu, kapalı uçlu ve 3'lü derecelendirme ölçeği ile hazırlanan sorulardan oluşmaktadır. Soru başlıkları, yaşlı bireylerin sosyokültürel ve fizyolojik durumları hakkında genel bilgi edinmeye, kentsel mekân kullanım biçimleri ve koşullarının tespit edilmesine ve çalışma kapsamında belirlenen “Yaşanabilirlik”, “Erişilebilirlik”, “Okunabilirlik” mekânsal kalite parametreleri ele alınarak kentsel mekân kalitesini ortaya koymaya yöneliktir.

Bu bağlamda, kişilere cinsiyet, yaş dağılımları, birlikte yaşadıkları kişiler, eğitim durumu, mesleği, yardımcı alet kullanımları, fiziksel problemleri, kronik hastalıkları, adada yaşama nedenleri, ikamet süreleri, günlük yaşamlarında sıklıkla gerçekleştirdikleri aktiviteler, kamusal alan kullanım sıklıkları ve süreleri, ulaşım biçimleri hakkında sorular yöneltmiştir. Ayrıca kent mekânlarının sunduğu olanakların, hizmet-fonksiyonların konforu-güvenliği ve yeterlilikleri, erişilebilirlik ve okunabilirlik düzeyi, kentsel kimliği ve imajı irdelenmiştir.

Görsel veriler ve anket çalışması ile ulaşılan bulgulara göre, kent mekânlarının fiziksel ve sosyal bakımdan dezavantaj oluşturan yanları, kişilerin dile getirdiği sorunlar, memnuniyet düzeyleri, beklentileri ve ihtiyaçları doğrultusunda dikkat edilmesi gereken durumlar analiz edilmiştir.

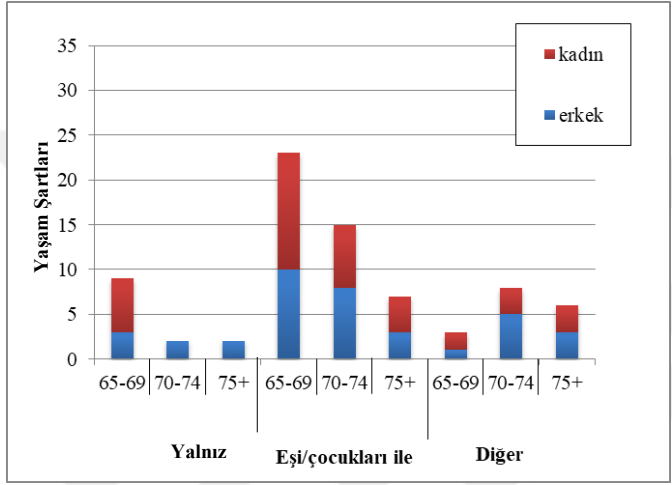
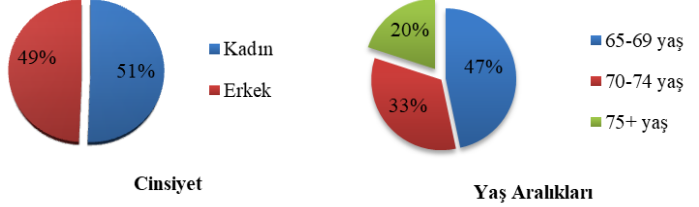
Yüze yüze 75 kişiyle yapılan anket sonuçları, sayısal ortama aktarılarak verilen cevaplara göre yüzdelik oranları hesaplanmış, tablolar ve grafikler hazırlanmıştır.

3.3 Verilerin Analizi

3.3.1 Kullanıcıların sosyokültürel ve fizyolojik durumlarının değerlendirilmesi

Ankete katılan kişilerin sosyokültürel ve fizyolojik durumları belirlenirken; cinsiyet, yaş dağılımları¹, birlikte yaşadıkları kişiler (yaş ve cinsiyete göre), eğitim durumu ve meslekleri (cinsiyete göre), fizyolojik durumları (fiziksel problemleri, yardımcı alet kullanımları, kronik hastalıkları), adada yaşama nedenleri ve ikamet süreleri ile ilgili bilgi edinilmiştir.

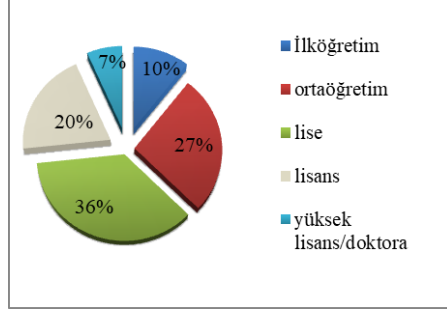
¹ Yaş dağılımları belirlenirken Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) kabul ettiği gibi ülkemizde de “yaşlı nüfus” olarak kabul edilen “65 ve üzeri” bireyler dikkate alınmıştır.

Şekil 3.13: Kullanıcıların Birlikte Yaşadıkları Kişiler & Cinsiyet ve Yaş Dağılımları

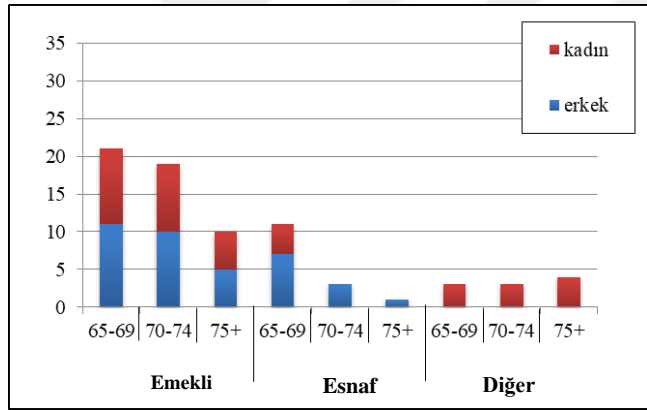
Ankete katılan kişilerin %51'i kadın (38 kişi), %49'u (37 kişi) erkeklerden oluşmaktadır.

%47 (35 kişi) oranı ile 65-69 yaş aralığında kişiler çoğunlukta olup; onları %33 (25 kişi) ile 70-74 yaş arası, %20 (15 kişi) ile 75 yaş ve üzeri kişiler takip etmektedir. Görüşülen kişilerin %17'si yalnız (13 kişi), %60 (45 kişi) ile büyük çoğunluğu eşi veya çocukları ile %23'ü (17 kişi) kardeşi veya bakıcı ile yaşamaktadırlar. Yalnız yaşayanların çoğu 65-69, eşi veya çocukları ile yaşayanların büyük çoğunluğu 65-69 ve 70-74 yaş arası kişilerden oluşurken, kardeşi ya da bakıcısı ile yaşayan diğer kişiler, 70-74 ve 75 yaş ve üzeri kişilerden oluşmaktadır (Şekil 3.13).

Şekil 3.14: Eğitim Durumları

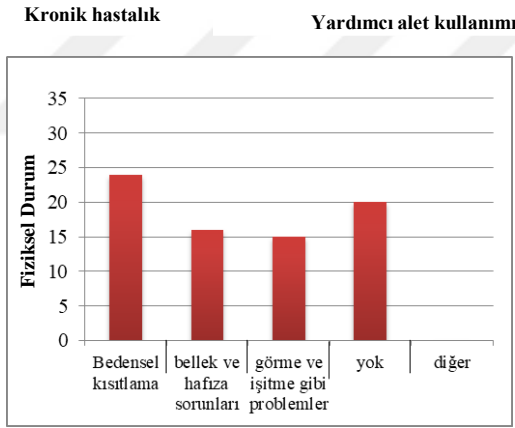
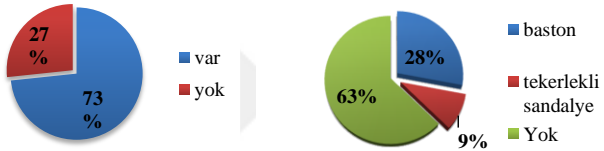
Kişilerin eğitim durumları %10 (8 kişi) ilköğretim mezunu, %27 (20 kişi) orta öğretim mezunu, %36 (27 kişi) lise mezunu, %20 (15 kişi) lisans mezunu ve %7 (5 kişi) yüksek lisans/doktora mezunu olarak belirlenmiştir. Kişiler ağırlıklı olarak orta öğretim ve lise mezunudur (Şekil 3.14).

Şekil 3.15: Meslek Durumları

Ankete katılan kişilerin %67 (50 kişi) emekli, %20 (15 kişi) esnaf, %13 (10 kişi) diğer seçeneğinde yer alan ev hanımlarından oluşmaktadır. Esnaf meslek grubunu oluşturanların %27'si (4 kişi) kadın, %73 (11 kişi) erkek, emekli olanların %48'i (24 kişi) kadın %52'si (26 kişi) erkek kişilerden oluşmaktadır (Şekil 3.15). Ankete katılan erkeklerin çoğu emekli veya esnaf, kadınların çoğu emekli, bir kısmı ise ev hanımı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kişilerin emekli² oldukları meslekler, terzi, öğretmenlik veya çeşitli kamu kurumlarında memurluk olarak çeşitlilik göstermektedir. Esnaf grubu içerisinde ise çeşitli hediye eşya ve züccaciye imalatı, berber, seyyar, balıkçılık, fırıncılık, kahvehane, büfeci, lokantacılık gibi çeşitli meslek kollarından kişiler yer almaktadır. Esnaf meslek grubunu oluşturan kadınlar, 65-69 yaş grubunu temsil etmekle birlikte, halen çalışma hayatlarını eşleri veya çocuklarıyla birlikte olarak sürdürmektedirler. Erkeklerin temsil ettiği yaş grubu ise 65-69 ve 70-74 arasında değişkenlik göstermektedir (Şekil 3.15). Ankete katılan kişilerin iş yaşamı içerisinde yer alıp almadıklarına bakıldığında; hem kadınların hem erkeklerin çoğunun çalışma hayatı olup emekliliklerini sürdürdükleri görülmektedir.

Şekil 3.16: Fizyolojik Durum

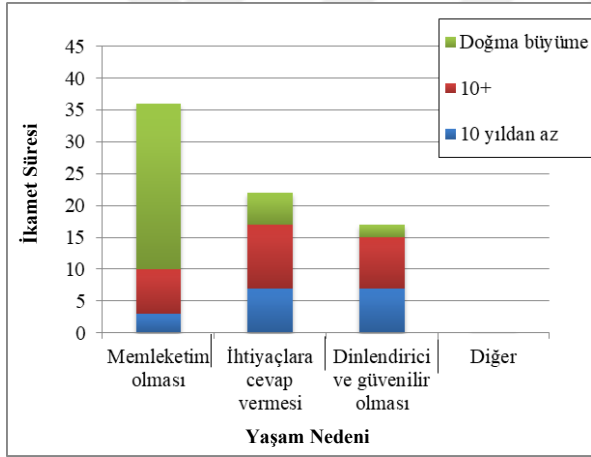
Ankete katılan kişilerin %27 'sinde (20 kişi) fiziksel bir problem bulunmazken, %73'ünde (55 kişi) bulunmaktadır. Fiziksel problem yaşayan kişilerin %32'si (24 kişi) bedensel kısıtlamalar ile ilgili sorunlar yaşarken, %21'i (16 kişi) bellek ve hafıza sorunları, %20'si (15 kişi) görme ve işitme bozuklukları yaşamaktadırlar.

² Çalışmada emekli tanımı, sadece bilfiil kendisi çalışıp emekliye ayrılmış kişi anlamındadır.

Ankete katılan kişilerin %63 ile çoğunda (47 kişi) yürümeye yardımcı bir alet bulunmazken, %28'inde (21 kişi) baston, %9'unda (7 kişi) tekerlekli sandalye kullanmaktadır. Çok sayıda fiziksel problem yaşayan bireyler olmasına rağmen, yardımcı alet kullanan bireylerin oranı azdır. Yürümeye yardımcı alet kullanan ve fiziksel problemi olan yaşlı bireylerin çoğu uzak bir yere giderken birilerinin yardımına ihtiyaç duymaktadırlar.

Kişilerdeki kronik hastalık durumu incelendiğinde; %68'inde (51 kişi) kronik bir hastalık bulunduğu, %32'sinde (24 kişi) bulunmadığı belirlenmiştir. Kişilerin çoğunda kronik hastalık mevcuttur. Kişilerdeki mevcut olan kronik hastalıkları, kalp-damar hastalıkları başta olmak üzere, diyabet, böbrek, bel, tansiyon ve mide gibi diğer hastalıklardır (Şekil 3.16).

Adada yaşayan yaşlı bireylerin yaşama nedenleri ve ikametgâh sürelerinin dağılımı Şekil 3.16'da gösterilmektedir.

Şekil 3.17: Kullanıcıların Adada Yaşama Nedeni ve İkametgâh Süresi Dağılımları

Görüşülen kişilere adada yaşama nedenleri sorulduğunda; %48'i (36 kişi) "memleketim olması" yanıtını verirken, %29'u (22 kişi) "ihtiyaçlara cevap vermesi" şeklinde ve %23'ü (17 kişi) "dinlendirici ve rahatlatıcı olması" şeklinde yanıtlamışlardır.

Yaşama nedenine "ihtiyaçlara cevap vermesi" görüşünü bildiren kişilerin büyük çoğunluğunu adada çalışan esnaf grup oluştururken, bir kısmının maddi birtakım durumları dolayısıyla adada kaldıkları belirlenmiştir (Şekil 3.17).

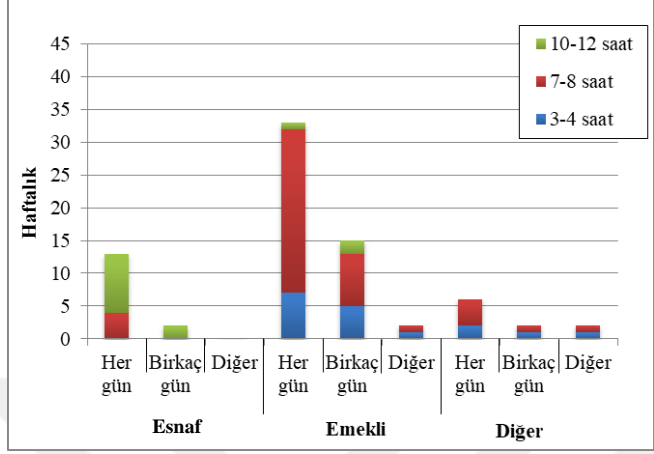
Yaşlı bireylere adada ikamet ettikleri süre sorulduğunda; büyük çoğunluğu ile %44'ü (33 kişi) doğma büyüme adalı olduklarını belirtmişlerdir. Adada yaşama nedenine “memleketim olması” cevabı verenlerin çoğunu bu grup oluşturmaktadır. Kişilerin %23'ü (17 kişi) 10 yıldan az, %33'ü (25 kişi) ortalama 10+ yılı aşkın adada yaşamaktadırlar. Bu kişiler daha çok emekli olduktan sonra adaya yerleşmiş olanlardır.

Adada ikamet etme nedenine “dinlendirici ve rahatlatıcı olması” şeklinde cevap veren bireylerin bir kısmı, eski ada sakinleri tarafından “emekli olunca yaşanacak yer” tavsiyesinde bulunulması üzerine adaya geldiklerini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda kişiler sohbet esnasında daha önce yazlık olarak kiralanan evlerin, emekliler için kalıcı bir yerleşim yeri haline geldiğinden söz etmiştir.

Sonuç olarak, adada 65 yaş ve üzeri çeşitli cinsiyet, eğitim, meslek ve fizyolojik düzeye sahip birey bulunmaktadır. Bu farklılıkların, kişilerin kent mekânlarında geçirdikleri süre ve gerçekleştirdikleri aktiviteler açısından değişkenliğe sebep olduğu açıktır. Aynı zamanda, günlük yaşam içerisinde bireylerin mecburi ya da isteğe bağlı yer aldıkları işler ve aktiviteler, gelir düzeyleri, yaşları gereği huzurlu ve sakin bir yere ihtiyaç duymaları gibi çeşitli sebepler adadaki yaşama nedeni ve sürelerinde belirleyici olmuştur. Kısaca, yaşlı kişiler hayatlarını geri kalan kısımlarını daha kolay ve yaşanabilir kılma isteği içindedir.

3.3.2 Kentsel mekân kullanım biçimleri ve koşullarının değerlendirilmesi

Ankete katılan kişilerin kentsel mekân kullanım biçimleri belirlenirken; bireylerin sıklıkla gerçekleştirdikleri aktiviteler ve hangi etkinlikleri kimlerle paylaştıkları, ne sıklıkla kamusal mekânları kullandıkları (mesleğe göre), tercih edilen ulaşım türleri ve gerçekleştirilen aktivitelerdeki yaz-kış arasındaki farklılıklar ile ilgili bilgi edinilmiştir.

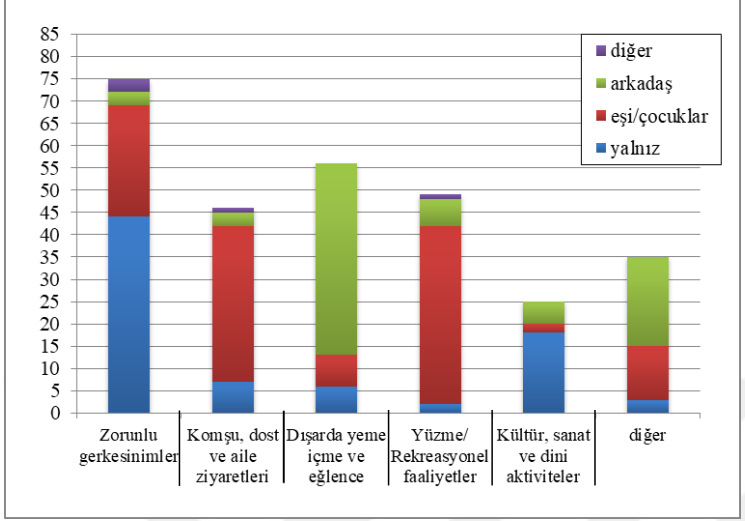
Şekil 3.18: Kullanıcıların Kent Mekânlarını Kullanım Sıklığı & Meslek Dağılımları

Kişilerin haftalık mekân kullanım sıklığını belirlemeye ilişkin yöneltilen soruya verdikleri yanıtlar; %69 (52 kişi) haftanın her günü, %25 (19 kişi) haftada birkaç gün ve %6 (4 kişi) birkaç günden daha az şeklindedir. Kişiler, ağırlıklı olarak kamusal mekânları düzenli kullanmaktadır. Bireylerin dışarda geçirdikleri süre; %58 (44 kişi) ortalama 7-8 saat, %19 (14 kişi) 10-12 saat, %23 (17 kişi) 3-4 saat olarak belirlenmiştir. Esnaf grup, kamusal mekânlarda yoğunlukla haftanın her günü ve 10-12 saat arasında süre geçirirken, emekli veya ev hanımı olan diğer meslek grupları için bu durum, yaza ve kışa göre değişkenlik göstermekte olup, ağırlıklı olarak haftanın her günü ya da birkaç günü ortalama 3-4 saat ya da 7-8 saat arasındadır (Şekil 3.18).

Kişilerin kentsel mekânlarda tercih ettikleri ulaşım türleri sorulduğunda; ağırlıklı olarak %71'i (53 kişi) yaya ulaşımı, %29'u (22 kişi) az bir oranla özel araç kullanımını tercih ettikleri anlaşılmıştır. Bu durum adanın yaya odaklı olmasından ve özel araca sahip kişi sayısının oldukça az olmasından kaynaklanmaktadır.

Özellikle tepe noktalarda ya da merkeze uzak noktalarda yaşayan kişiler için yaya ulaşımı problem haline gelebilmekte, özel araca daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır.

Adada yaşayan yaşlı bireylerin sıklıkla gerçekleştirdikleri aktiviteler ve bu aktivitelerin gerçekleştirildiği kişilerin dağılımı Şekil 3.19'de gösterilmektedir.

Şekil 3.19: Sıklıkla Gerçekleştirilen Aktiviteler

Kişiler günlük yaşamlarında ağırlıklı olarak, zorunlu gereksinimler ve sosyo-kültürel faaliyetler için kent mekânlarında yer almaktadırlar. Bireylerin zorunlu ihtiyaçları için kullandıkları birimler; PTT ve bankalar (parasal işlemler vb.), sağlık birimleri (muayene vb.) ve eczane, market ve pazar yerleri gibi alışveriş alanlarıdır. Diğer sosyal aktivitelerine bakıldığında; komşu, dost ve aile ziyaretlerinde bulunma, kahve/restorana ve çay bahçelerine gitme, çeşitli kültür, sanat, dernek veya dini faaliyetlerde bulunma, spor, yüzme, piknik yapma, dinlenme, dolaşma ve bisiklet sürme gibi etkinlikler yer almaktadırlar.

Ağırlıklı olarak kişilerin; %59'u (44 kişi) zorunlu gereksinimlerini ve %72'si (18 kişi) kültür, sanat veya dini aktiviteleri yalnız, %76'sı (35 kişi) komşu, dost, aile vb. ziyaretlerini ve %82'si (40 kişi) yüzme/ rekreasyonel etkinliklerini eşi veya çocuklarıyla, %77'si (43 kişi) dışarda yeme, içme vb. eğlence aktivitelerini ve %57'si (20 kişi) yürüyüş ve egzersiz yapma, gezinti, ev önünde oturup sohbet etme gibi diğer faaliyetleri arkadaşlarıyla geçirmektedirler (Şekil 3.19).

Yaz-kış aktivite farklılıklarına göre değerlendirme yapıldığında, yazın artan nüfus yoğunluğu ile birlikte bireyler, gezme, spor yapma, yüzme ve rekreasyonel faaliyetlere ağırlık verirken, kışın dışarda yeme, içme veya sohbet gibi ihtiyaçlarını giderdikleri kahvehane, restoran ve çay bahçelerini buluşma ve toplanma mekânları

olarak algıladıklarını ve zamanlarının büyük bir kısmını buralarda geçirdiklerini ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak, kamusal alanlar, 65 yaş ve üzeri bireyler için zamanlarının çoğunu geçirdikleri yerler haline gelmiştir. Kişiler, çeşitli amaçlar ve gereksinimleri doğrultusunda bu mekânlarda yer almaktadırlar. Kent mekânlarında bulunma amaçları, geçirdikleri süre ve tercih ettikleri ulaşım biçimleri, kişilerin eğitim ve meslek düzeyleri, fizyolojik durumları yaz ve kış farklılıklarından dolayı oluşan değişkenler ile yakından ilişkilidir.

Bireyler günlük yaşam içerisinde fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını gidermek amacıyla buldukları kent mekânlarında zorunlu olan veya olmayan birçok ihtiyacı karşılamaktadır.

Gerçekleştirilen faaliyetler üzerinde kişilerin kiminle yaşadıkları ve yalnız olup olmaması önemli bir etkiye sahiptir. Kısaca bireyler, zamanlarını en iyi şekilde geçirerek, yaşam kalitelerini belirli bir düzeye taşıma ihtiyacı duymaktadır.

3.3.3 Mekânsal kalite bağlamında “Yaşanabilirlik” bileşeninin değerlendirilmesi

Kent mekân kullanımını etkileyen faktörler, mekânsal kalite kapsamında yaşanabilirlik bileşeni üzerinden değerlendirilirken, hizmet yeterliliği, estetik ve bakım, emniyet ve güven, insan ilişkileri ölçütleri ele alınmıştır.

Çizelge 3.1: Yaşanabilirlik Ölçütleri Anket Verileri

Yaşanabilirlik Ölçütleri		Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum
Hizmet Yeterliliği	“Adada yer alan hizmetler, ihtiyaçlarımı karşılayacak yeterli ve niteliğe sahiptir.”	6	29	65
Estetik ve Bakım	“Kent mekânları temiz ve bakımlıdır.”	5	15	80
Emniyet ve güven	“Kent mekânlarında vakit geçirirken kendimi huzurlu ve güvende hissedirim.”	9	67	24
İnsan ilişkileri	“Adada komşuluk ilişkileri ve insanlar arası iletişimden memnunum.”	27	60	13

Hizmet yeterliliği kapsamında kişilere yöneltilen **“Adada yer alan hizmetler, ihtiyaçlarımı karşılayacak yeterlilik ve niteliğe sahiptir”** önermesine büyük oranda olumsuz cevaplar alınmıştır (Çizelge 3.1). Bu durum, başlıca sağlık birimlerinin ve alışveriş alanlarının yetersiz olmasından, sosyo-aktivite imkânlarının çeşitli olmamasından ve özellikle yüzme ve piknik alanı gibi sosyal etkinlik alanlarının ücretli olmasından kaynaklanmaktadır. Bu da alım gücü düşük bireyleri olumsuz yönde etkilemekte, buluşma toplanma alanlarının sınırlı olmasına yol açmaktadır. Ayrıca, su ve elektrik gibi temel ihtiyaçların geçmişte yeterli olarak karşılanamadığı ve günümüzde istenilen noktaya getirilemediği belirtilmektedir.

Estetik ve bakım ölçütü kapsamında görüşülen kişilerin büyük çoğunluğu **“Kent mekânları temiz ve bakımlıdır”** önermesine katılmamaktadır (Çizelge 3.1). Adada 65 yaş üzeri bireylerin en çok şikâyet ettiği konulardan biri de temizlik problemidir. Belirtilen olumsuz görüşler arasında, kentsel çevrenin temiz ve bakımlı olmaması, özellikle adaya ziyaretçi olarak gelen kişilerin bu konuyu yeterince önemsemedikleri, yerlere atılan çöplerle birlikte çevrenin kirlendiği yer almaktadır. Ayrıca temizlik personeli her gün düzenli olarak çalışma yaptığı halde bazı caddelerin temizlenmediği ifade edilmiştir. Bunun sebebi personel sayısının az olmasına bağlanmaktadır.

Emniyet ve güven ölçütü kapsamında görüşülen kişilerin yarısından fazlası **“Kent mekânlarında vakit geçirirken kendimi huzurlu ve güvende hissedirim”** önermesine yanıt olarak kısmen katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu durumun büyük bir kısmı kent mekânlarında düşme ve özellikle hızlı geçen araçlar tarafından ezilme endişesi içerisinde olmalarından ve geç saatlerde başta tepe noktalar olmak üzere adanın bazı bölgelerinde ışıklandırma/aydınlatmaların yeterli olmamasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, genel olarak adanın sakin bulunduğu ancak, yaz dönemlerinde artan turistler ve ziyaretçiler ile oluşan karmaşa sebebiyle rahatsız olduklarını belirtmişlerdir (Çizelge 3.1).

İnsan ilişkileri ölçütü kapsamında kişilerin çoğu **“Adadaki komşuluk ilişkileri ve insanlar arası iletişimden memnunum”** önermesine ağırlıklı olarak kısmen yanıtını vermişlerdir (Çizelge 3.1). Kişilerin büyük bir kısmı komşular ve insanlar arası iletişimin azaldığını, eski yakınlığın ve samimiyetin kalmadığını belirtmişlerdir.

Kamusal mekân kullanımlarının etkinliği, verimliliği ve kişiler tarafından memnuniyetini ölçebilmek adına yapılan gözlemlerle birlikte yaşanabilirliği önemli ölçüde etkileyen hususlar Şekil 3.20’de gösterilmiştir.

Şekil 3.20: Yaşanabilirliği Önemli Ölçüde Etkileyen Hususlar

Buna göre, ulaşım araçlarından dolayı kişilerin yürüme yollarının daraldığı, aydınlatmaların yeterli olmadığı, az sayıda alışveriş biriminin olduğu, sağlık tesisinin kapsamının yetersiz ve kullanım koşullarının sıkıntılı olduğu, gelişigüzel atılan çöplerle görsel kirliliğin olduğu ve sosyal etkinlik alanlarının her kesime hitap etmediği gözlenmiştir (Şekil 3.20).

Çalışmada, yaşanabilirlik ölçütüne dair yapılan mekânsal kalite değerlendirmesi Çizelge 3.2’de verilmiştir.

Çizelge 3.2: Yaşanabilirlik Ölçütlerinin Değerlendirilmesi

	Memnuniyet Durumu			İhtiyaca Yönelik		
	Evet	Kısmen	Hayır	Dezavantaj	Nitelik	Beklenti
Hizmet yeterliliği			✓	-Sağlık, mal ve diğer sosyal hizmetlerdeki yetersizlik -Buluşma ve toplanma yeri olarak görülen mekânların sınırlı olması -Sosyo-kültürel aktivite olanakların eksikliği -Temel ihtiyaçlar (Su, elektrik vb.) yetersizliği -Uygulanan fiyat tarifelerinin her kesimin gelir düzeyine hitap etmemesi -Kıyı ve rekreasyon alanlarının kullanım ihtiyacını karşılanmaması	Fiziksel Sosyal	İşlev Çeşitlilik Kapsayıcılık Etkinlik Sosyalleşme
Estetik ve Bakım			✓	-Fiziksel çevrenin temiz, bakımlı ve düzenli olmaması sebebiyle oluşan görsel kirlilik -Özellikle adaya dışardan gelen ziyaretçilerin bu hususta bilinçsiz davranması -Çevrede oluşan kirliliğin ulaşım noktasında zorluklara yol açması -Temizlik ile ilgilenen görevli kişi sayısının az olması ve bu kişiler tarafından kentsel çevrenin yeterince temizlenmemesi	Fiziksel	Konfor Estetik Rahatlık
Emniyet ve güven		✓		-İşıklandırma /aydınlatmanın sınırlı olması -Bireylerin hızlı geçen araçlar tarafından ezilme korkusu ve sıklıkla oluşan kazalar -İnsan ilişkilerinde yaşanan huzursuzluk -Özellikle yazın artan ziyaretçiler ile oluşan karmaşa -İşaret ve uyarı levhalarının az olması	Fiziksel Sosyal	Kapsayıcılık İşlev Güvenlik Huzur
İnsan ilişkileri		✓		-İnsanlar arası iletişimin eskisi gibi olmaması -Görüş ayrılıkları ve insanlar arası gruplaşma ile yaşanan huzursuzluk - Bazı ticari işletmeler arasındaki rekabet	Sosyal	İletişim Güven Samimiyet

Buna göre; “Hizmet yeterliliği” ve “Bakımlı görünüm” başlıkları altında yapılan değerlendirmeler sonucunda, olumsuz yanların ağır basmasından dolayı bireylerin memnuniyet düzeyi düşüktür. “Emniyet ve güven”, “İnsan ilişkileri” ölçütleri bireylerin memnuniyet seviyesinin kısmen düşük olduğu başlıklardır.

Bu çerçevede kişilerin beklentileri doğrultusunda öne çıkan ve dikkat edilmesi gereken maddeler aşağıdaki gibi özetlenmiştir;

- Kentsel mekânların temizlik, bakım ve estetik açıdan güçlendirilmesi ve bu noktada gerekli önlemlerin alınması. Örneğin, adada özellikle yazın artan nüfus yoğunluğu ile birlikte oluşan çevresel kirliliği indirmek için ziyaretçilerin ve yerel halkın bilinçlendirmesine yönelik broşürlerin dağıtılması, kent mekânlarında tabela, panolar gibi bilgilendirme elemanlarının olması, kirlenici maddelerin gelişigüzel yerlere atılmaması için çöp konteynerlerinin ve temizlik personel sayısının artırılması gibi.
- Kafe, çay bahçesi, restoran gibi buluşma, oturma ve toplanma mekânlarının yanı sıra fiziki ve sosyoekonomik değişimi destekleyici unsurlara yer verilmesi. Bu noktada rekreatif amaca hizmet eden çeşitli işlev alanlarının düzenlenmesi ve kıyı ile etkileşimlerinin artırılması.
- Sosyokültürel olanakların artırılması ve kişilerin ilgi alanları ve yetenekleri dahilinde yer almak istedikleri sosyal girişimlerinin desteklenmesi.
- Adadaki uygulamaların bireylerin gelir düzeyi, fizyolojik durum, yaş ve cinsiyet gibi koşulları dikkate alınarak, ihtiyaca ve talebe göre düzenlenmesi, örneğin; kamuya ait çeşitli sosyal etkinlik alanlarına giriş ve bu bölgelere erişim sağlayan ulaşım araçlarında belirlenen fiyat tarifeleri gibi.
- Tüm kamu ve özel hizmet alanlarının yeterli çeşitliliğe, işleve, sayıya ve özelliğe sahip olması (nüfus yoğunlaştığı ve acil zamanlar göz önüne alınarak)
- Gece ve gündüz olmak üzere adanın tüm bölgelerinin aydınlatılması, ayrıca bu elemanların bakım ve estetik yönden güçlendirilmesi.
- Araç kazalarının önlenmesi için güvenlik uygulamalarının geliştirilmesi. Örneğin, sesli ve görsel uyarıcıların artırılması, bilgilendirme levhalarının bulunması gibi.
- İnsani ilişkilerin gelişmesi ve sosyalleşme adına fiziki çevrelerde kesişim alanlarının artırılması

3.3.4 Mekânsal kalite bağlamında “Erişilebilirlik” bileşenin değerlendirilmesi

Kent mekân kullanımını etkileyen faktörler, mekânsal kalite kapsamında erişilebilirlik bileşeni üzerinden değerlendirilirken, hizmet ve fonksiyonlar, yaya erişilebilirliği, kentsel donatılar ölçütleri ele alınmıştır.

Çizelge 3.3: Erişilebilirlik Ölçütleri Anket Verileri

Erişilebilirlik Ölçütleri		Memnuniyet Durumu		
		Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum
Hizmet ve Fonksiyonlar	“Adadaki mevcut fonksiyon, mal ve hizmetlere rahatlıkla ulaşabilirim.”	27	60	13
Yaya Erişilebilirliği	“Kent mekânlarında yaya erişilebilirliğini kısıtlayan engeller bulunmaktadır.”	85	15	0
Kentsel Donatılar	“Adada yeterli kentsel donatı elemanları (çöp kutuları, oturma birimleri, tabelalar vb.) bulunmaktadır.”	20	0	80

Adada mevcut olan fonksiyon ve hizmetlere kolay erişim ölçütünü değerlendirmek adına kişilere yönlendirilen “Adadaki mevcut fonksiyon, mal ve hizmetlere rahatlıkla ulaşabilirim” önermesine kısmen katıldıkları belirlenmiştir (Çizelge 3.3).

Kişiler özelliklere zorunlu gereksinimleri kapsamında; aile sağlığı merkezi, PTT, eczane, banka gibi mekânlara erişimin ve ulaşımın çoğu zaman kolay olduğu görülmüştür. Adada bulunan ve kişiler tarafından sıklıkla kullanılan bu mekânlar, merkezi konumda ve birbirlerine yakın alanlarda olması sebebiyle tüm yaş grupları tarafından olumlu olarak değerlendirilmiştir. Ancak acil durumlarda, belli saatlerden sonra ve kış aylarında sağlık birimlerine erişim kısıtlı olup, bu durum bireylerin yaşları gereği önemli problem teşkil etmektedir. Ayrıca, tepe noktalarda oturan veya özel araç kullanımında zorluk yaşayan 70-74 ve 75+ kişiler için bu birimlere ulaşmak oldukça güç olabilmektedir. Ulaşım, yalnız yaşamayan kişiler için daha kolaylıkla sağlanmaktadır.

Kişilere yaya erişilebilirliği ölçütü kapsamında yönlendirilen **“Kent mekânlarında yaya erişilebilirliğini kısıtlayan engeller bulunmaktadır”** önermesine büyük oranda olumsuz cevaplar alınmıştır (Çizelge 3.3). Kentsel çevrede kişilerin hareketini kısıtlayan ve yaya erişimini engelleyen faktörler başlıca; yollar, kaldırımlar, merdiven ve rampaların üzerinde araç, çöp, tümsek, çukur, pano, çiçeklik gibi hareketi kısıtlayıcı engellerin bulunması, bozuk yüzey kaplamaları, dar kaldırımlar merdiven ve rampaların doğru yükseklik ve genişlikte tesis edilmemesi ve yaşanan alt yapı sorunları ile ilgilidir.

Kişilere kentsel donatılar ölçütü kapsamında yönlendirilen **“Adada yeterli kentsel donatı elemanları (çöp kutuları, oturma birimleri, tabelalar vb.) bulunmaktadır”** önermesine katılım düzeyleri oldukça düşüktür (Çizelge 3.3). Donatı elemanları ile ilgili yaşanan problemler; çöp kutuları, direkler, oturma birimleri gibi donatı elemanlarının, yetersiz, paslı veya bakımsız olmasından dolayı oluşan görsel kirlilikten kaynaklanmaktadır. Özellikle oturma birimlerinin yetersiz oluşu yaşlı kişiler için önemli ölçüde problem haline gelmektedir.

Kamusal mekân kullanımının etkinliği, verimliliği ve kişiler tarafından memnuniyetini ölçebilmek adına yapılan gözlemlerle birlikte ada yaşamında önemli bir eylem olan yaya erişilebilirliğini önemli ölçüde etkileyen hususlar Şekil 3.21’de gösterilmiştir.

Şekil 3.21: Kent Mekânlarında Yaya Erişimi ve Ulaşımı İle İlgili Görülen Problemler

Şekil 3.21: Devamı

Buna göre, yolların ve kaplamaların bakımsız olduğu, tümsek veya çukurluk bulunduğu, alt yapı sıkıntılarının yaşandığı, kaldırımların yaya geçişlerine olanak sağlayacak ve sürekliliğin sağlandığı uygun genişlikte ve standart yükseklikte olmadığı, kaldırımların bir kısmında hareketi kısıtlayıcı engellerin bulunduğu, ulaşım araçlarının yol üstlerine ve kaldırım önlerine gelişigüzel park edildiği, merdivenlerin ve rampaların standartlara uygun olmadığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda çöp kutuları, aydınlatma direkleri, yönlendirme ve uyarı levhalarının, oturma birimleri vb. donatı elemanlarının, yetersiz, paslı veya bakımsız oldukları gözlenmiştir (Şekil 3.21).

Çalışmada, erişilebilirlik ölçütüne dair yapılan mekânsal kalite değerlendirmesi; Çizelge 3.4'te verilmiştir.

Çizelge 3.4: Erişilebilirlik Ölçütlerinin Değerlendirilmesi

	Memnuniyet Durumu			İhtiyaca Yönelik		
	Evret	Kısmen	Hayır	Dezavantaj	Nitelik	Beklenti
Hizmet ve Fonksiyonlar		✓		-Bazı hizmetlerin yetersiz olmasının yanı sıra erişimin her koşulda (mevsim, saat, acil durum vb.) sağlanamaması - Hizmet alanlarına ulaşımın merkeze uzakta yaşayanlar için zor olması - Genel tuvaletlerin eksikliği	Fiziksel	Erişim Süreklilik Konfor
Yaya Erişilebilirliği			✓	-Yollar, kaldırımlar, merdiven ve rampalarda hareketi kısıtlayıcı engellerin (araç, çöpler, tümsekler, panolar, çiçeklik vb.) bulunması -Kaldırım yükseklik ve genişliklerinin standartlara uygun olmaması -Kaldırımların bütün yollarda olmaması -Merdiven ve rampaların ihtiyaca yönelik olarak doğru yükseklik ve genişlikte tesis edilmemesi -Alt yapı sorunları, rögar kapakları ve ızgaraların yürümeyi zorlaştıracak şekilde konumlanması -Döşeme sebebiyle dükkân, kafe ve restoranların önündeki dış mekân kullanımının zorlaşması (masa, sandalye kurulumu, yeme içme, oturma vb.) -Ulaşım araçlarının kazalara sebebiyet vermesi	Fiziksel	Bakım Güvenlik İşlev Konfor
Kentsel Donatılar			✓	-Donatı elemanlarının, yetersiz, paslı ve bakımsız olması, kolay algılanabilir olmaması, estetik uyumun sağlanamaması, görsel kirliliğe yol açması, -Oturma birimlerinin eksikliği	Fiziksel Sosyal	Estetik İşlev Yeterli sayı Konfor

Buna göre; “Yaya erişilebilirliği” ve “Kentsel donatılar” başlıkları altında yapılan değerlendirmelerin sonucunda, olumsuz yanların ağır basmasından dolayı, bireylerin memnuniyet düzeyi düşük çıkmıştır. “Hizmet ve fonksiyonlar” ölçütü altında memnuniyet seviyesinin kısmen düşük olduğu görülmektedir.

Bu doğrultuda, bireylerin kent mekânlarında en zorluk yaşadığı konular, fizyolojik dezavantajları sebebiyle hareketlerini zorlaştıran, korku ve endişe yaşamalarına yol açan etkenlerdir. Bu çerçevede kişilerin beklentileri doğrultusunda öne çıkan ve dikkat edilmesi gereken maddeler aşağıdaki gibi özetlenmiştir;

- Alt yapı sorunlarının giderilmesi.
- Kaldırımların üzerinde güvenliği tehdit eden ve hareketi kısıtlayan engellerin kaldırılması, yeterli yükseklik ve genişlikte olacak düzenlemelerin yapılması.
- Yolların, yüzey kaplamalarının ve kaldırımların bakım ve estetik açıdan güçlendirilerek, tüm bireyler için kullanılabilir hale getirilmesi.
- Hizmet ve fonksiyonlara erişimde gece-gündüz, yaz-kış saat bakımaksızın süreklilik sağlanması ve gerekli görülen aksaklıkların giderilmesi. Örneğin, kış döneminde hava koşullarının getirdiği olası etkilerin ön görülerek ciddi bir hastalık gibi acil bir durumda her yere hızlı ve kolay ulaşım için çeşitli alternatifler sağlanması. Özellikle ana karadaki sağlık birimlerinde tedavi altına alınan, sevk edilen hasta ve yakınlarının, ada ile ana kara arasında ulaşımın kesintiye uğraması ve tedavinin bir günden fazla sürmesi durumu göz önüne alınarak, lojman, konaklama, vb. destek hizmetlerin artırılması
- Oturma birimlerinin, korkulukların ve diğer donatı elemanlarının sayıca çoğaltılarak, paslı, kırık ve bakımsız olanlarının estetik ve kullanım işlevleri açısından geliştirilmesi.
- Oturma birimlerinin, kişilerin sıklıkla kullandığı, nüfusun ve hareketliliğin yoğunlaştığı yerlerin tespit edilerek, ayrıca hareket alanını sınırlamayacak şekilde uygun konumlara yerleştirilmesi.
- Yaya yollarının üzerindeki çıkıntı gibi yürümeyi zorlaştıran etkenlerin, gelişigüzel park edilen taşıtların ve yolu daraltan her türlü nesnenin yok edilerek, yeterli genişliğin sağlanması.
- Rampa ve merdivenlerde basamak, rıht ve eğimlerin uygun olması, kullanırken zorluğa yol açan ve takılıp düşmeye sebebiyet veren etkenlerin tespit edilerek iyileştirilmesi.
- Ada içi ulaşımında bisiklet, motosiklet, elektrikli ve kamuya yönelik motorlu araçlardan kaynaklı oluşan kazaların azalması için işaret ve uyarı levhalarının artırılması gibi.
- Genel tuvaletlerin artırılması.
- Vapur istasyonlarındaki bekleme alanlarının işlev ve kullanım açısından geliştirilmesi ve modernize edilmesi.

3.3.5 Mekânsal kalite bağlamında “Okunabilirlik” bileşenin değerlendirilmesi

Kent mekân kullanımını etkileyen faktörler, mekânsal kalite kapsamında okunabilirlik bileşeni üzerinden değerlendirilirken, yön bulma, bölgeler, kimlik, odak noktaları, imgeler (işaret ögesi) ölçütleri ele alınmıştır.

Mekânlara erişim ve ulaşım kapsamında yön bulma ölçütünü değerlendirmek adına kişilere yönlendirilen **“Kent mekânlarına ulaşırken yönümü rahatlıkla bulabilirim”** önermesine ağırlıklı olarak katıldıkları belirlenmiştir. Kişiler, erişilebilirlik adına işaret levhalarını ve yönlendirme tabelalarını zayıf bulmakta ancak; adada uzun süredir yaşamaları ve bölgeye hâkim olmaları nedeniyle yönlerini bulurken ve gidecekleri yerlere ulaşımında büyük bir sıkıntı yaşamamaktadır.

Kişilere bölgeler ölçütleri kapsamında **“Adanın tanımlanmasında önemli rol oynayan ve farklı kullanımlar için ayrılan mekânları/bölgeleri bulunmaktadır”** önermesine kişiler katıldıklarını belirtmekle birlikte, adada öne çıkan mekân/bölgelerin neler olduğuna dair soruya verdikleri cevaplar alttaki başlıklarda sıralandırılmıştır:

- Sahil ve kıyı bölgeleri (İskele, liman gibi)
- Meydan ve merkez bölgeler
- Yeşil alanlar (Piknik /mesire yerleri gibi)
- Dini bölgeler
- Tarihi bölgeler

Kimlik ölçütü kapsamında kişilere yönlendirilen **“Ada yaşamında kent deneyiminde bireylerin hafızalarında yer eden parametreler yer almaktadır”** önermesine kişiler katıldıklarını belirtmekle birlikte, adanın onlar için ne anlam ifade ettiği veya ada denildiğinde ilk olarak akıllarına gelen özelliklerin neler olduğuna dair soruya verdikleri cevaplar alttaki başlıklarda sıralandırılmıştır:

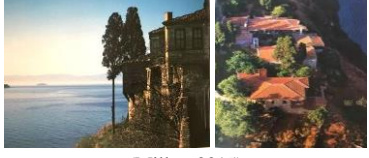

- Tarihi Simge ve kültürel miras
- Kazanç ve ticaret yeri
- Turizm
- Kasaba
- Nostalji

Kişilere kentsel odak noktaları ölçütleri kapsamında yönlendirilen **“Adadaki kişilerin sıklıkla kullanılan toplanma ve dağılma yerleri olan odak noktaları bulunmaktadır”** önermesine kişiler katıldıklarını belirtmişlerdir. Ada içerisinde yer alan düğüm noktaları, kişilerin çeşitli aktiviteler veya etkinlikler için buluşmaları ve yoğun kullanımlar adına öne çıkmaktadır. Bu noktaların neler olduğuna dair soruya verdikleri cevaplara bakıldığında zaman Kilise Meydanı, İskele Meydanı (Rıhtım caddesi) ve Ayyıldız Caddesi ve yakın çevresi olduğunu ifade etmişlerdir.

Kişilere imge (işaret öğeleri) kapsamında yönlendirilen **“Adada imge özelliği kazanmış kültürel ve tarihi değerler yer almaktadır”** önermesine kişiler katıldıklarını belirtmişlerdir. Ada içerisinde yer alan işaret öğelerinin, yön bulma konusunda önemli bir yeri olduğunu düşünen kişilere bu değerlerin neler olduğuna dair soruya verdikleri cevaplar alttaki başlıklarda sıralandırılmıştır:

- Ruhban Okulu
- Aya Nikola Kilisesi
- Deniz Harp Lisesi
- İsmet İnönü Evi
- Heybeliada Cami
- Heybeliada Vapur İskelesi
- Hüseyin Rahmi Gürpınar Müzesi
- Terki Dünya Manastırı
- Aya Yorgi (Uçurum) Manastırı
- Sanatoryum

Verilen yanıtlara göre, yukarıda yer alan yapılar, gözlem sırasında gerçekleştirilen fotoğrafçılıkla birlikte, Şekil 3.22’de gösterilmiştir.

<p>Ruhban Okulu</p> <p>Ruhban (Azak, 2020)</p>	<p>Deniz Harp Lisesi</p> <p>(Azak, 2020)</p>
<p>Aya Nikola Kilisesi</p> <p>(Azak, 2020)</p>	<p>Heybeliada Vapur İskelesi</p> <p>(Azak, 2020)</p>
<p>İsmet İnönü Evi</p> <p>(Azak, 2020)</p>	<p>H. Rahmi Gürpınar Müzesi</p> <p>(Azak, 2020)</p>
<p>Heybeliada Cami</p> <p>(URL-7, 2020) (Azak, 2020)</p>	<p>Terki Dünya Manastırı</p> <p>(URL-8, 2020)</p>
<p>Aya Yorgi (Uçurum) Manastırı</p> <p>(Millas, 2015)</p>	<p>Sanatoryum</p> <p>(URL-9, 2020)</p>

Şekil 3.22: İşaret Ögeleri

Çalışmada belirlenen mekânsal kalite ölçütleri doğrultusunda kişilere yöneltilen sorulara alınan yanıtlar Çizelge 3.5’te maddeler halinde özetlenmiştir.

Çizelge 3.5: Mekânsal Kaliteye Ait Görüşler

Görüş ve Yaklaşımlar	
Olumlu	<ul style="list-style-type: none">-Kent mekânlarına ulaşırken yönümü rahatlıkla bulabilirim.-Adada imge özelliği kazanmış kültürel ve tarihi değerler yer almaktadır.-Adanın tanımlanmasında önemli rol oynayan ve farklı kullanımlar için ayrılan mekânları/bölgeleri bulunmaktadır.-Adada sıklıkla kullanılan, toplanma ve dağılma yerleri olan odak noktaları bulunmaktadır.-Ada yaşamında kent deneyiminde bireylerin hafızalarında yer eden parametreler yer almaktadır.
Kısmen Olumlu	<ul style="list-style-type: none">-Adadaki mevcut fonksiyon, mal ve hizmetlere rahatlıkla ulaşabilirim.-Adadaki komşuluk ilişkileri ve insanlar arası iletişimden memnunum.-Kent mekânlarında vakit geçirirken kendimi huzurlu ve güvende hissedirim
Olumsuz	<ul style="list-style-type: none">-Kent mekânları temiz ve bakımlıdır.-Adadaki yer alan hizmetler ihtiyaçlarımı karşılayacak yeterli ve niteliğe sahiptir.-Adada yeterli kentsel donatı elemanları (çöp kutuları, oturma birimleri, tabelalar gibi) bulunmaktadır.-Kent mekânlarında yaya erişilebilirliğini kısıtlayan engeller bulunmaktadır.

3.4 Bölüm Sonucu

Araştırma alanı olan Heybeliada, İstanbul adalarının ortasında bulunması ve merkezi bir konuma sahip olmasıyla birlikte en büyük 2. ada olarak bilinmektedir. Derin ve uzun bir geçmişi olan ada, içerisinde yer alan doğal güzellikler, kültürel ve tarihi değerler sebebiyle kendine özgü bir kimliğe sahiptir. Ada, yıllar içerisinde demografik ve sosyal değişikliklere maruz kalmış, şimdiki haliyle Türk nüfusunun ağırlıkta yaşadığı ve özellikle yaşlı bireyler için iklimi, doğası, sakinliğinden dolayı tercih edilen bir yaşam noktası haline gelmiştir.

Ayrıca, adadaki fiziki yerleşimler, mekânsal kullanımlar ve sunduğu olanaklar, zamanla değişip dönüşmüş, şimdiki halini almıştır. Adanın yerleşimleri incelendiğinde, kentsel dokunun ana hatlarını sokak, cadde, meydan, kıyı bölgesi ve yeşil alanlarının oluşturduğu görülmektedir. Diğer kentsel bileşenler ve kamu alanları ise, genel olarak bu bileşenler çevresinde ve akslarında konumlanmıştır.

Heybeliada'daki mekânsal kullanımlar, yaşlı bireyler açısından gözlem ve anket çalışmaları doğrultusunda analiz edildiğinde, birçok avantaj oluşturan etkenin yanı sıra, dezavantaj oluşturabilecek hususların bulunduğu görülmektedir. Bireyler, zamanlarının önemli bir parçasını bu mekânlarda geçirmekte olduklarından, fiziki ve sosyal özelliklerinden oldukça etkilenmektedirler.

Mekânsal kullanımlar, bireylerin sosyolojik, kültürel, fizyolojik ve psikolojik durumlarına göre farklılaşmaktadır. Bu faktörler, yaşam kaliteleri üzerinde etkisinde belirleyici rol oynamakta olup, memnuniyet düzeylerini doğrudan etkilemektedir.

Bireyler, yürüdükleri, oturdukları, çeşitli aktivitelerde buldukları ve her türlü ihtiyaçlarını karşıladıkları mekânlarda kullanımlarına olumlu etki edecek güvenlik, konfor, huzur, samimiyet, rahatlık, bakım, estetik, çeşitlilik, işlev ve kapsayıcılık özelliklerinin geliştirilmesi beklentisi içerisindedirler. Dolayısıyla yaşanabilirlik, erişilebilirlik ve okunabilirlik yönünden mekânsal kalitesi yüksek alanlara duyulan gereksinim giderek artmaktadır.

Çalışmada, bireylerin başlıca erişilebilirlik ve nispeten yaşanabilirlik ile ilgili kent mekânlarında yaşadıkları problemler ele alındığında; fiziksel, sosyal ve kültürel açıdan beklentileri ve taleplerinin yeterince karşılanmadığı belirlenmiştir.

Özellikle bireylerin sağlık birimleri, eczane, bankalar, PTT, pazar yerleri gibi alışveriş yerleri gibi zorunlu olarak kullandıkları mekânların yanı sıra toplanma, buluşma ve dinlenme işlevine sahip olan meydanlar, yeşil alan ve parklar, cadde ve sokaklar gibi kent mekânları fiziksel sosyal ve psikolojik yaşam konforu sağlaması açısından yetersiz kalmaktadır.

Buna karşın, okunabilirlik ölçütü, bireylerin uzun yıllar kalmaları nedeniyle aidiyet ve tanıdık hissi oluşturmaları, mekânları şartları gereği algılamada problem oluşturabilecek noktaların bu nedenle dezavantaj oluşturmadığı görülmektedir. Ayrıca, kimliği ve sahip olduğu değerler, adanın tanımlanması noktasında önemli rol oynamaktadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yaşlanmayla birlikte, fizyolojik, sosyolojik ve psikolojik farklılıklar oluşmakta ve bu durum bireylerin yaşam kalitelerinin bozulmasına doğrudan veya dolaylı olarak etki etmektedir. Bu olumsuz etkilerin yanı sıra kişilerin günlük yaşamlarında aileleri ve toplumdaki diğer fertlerle farklı zamanda çeşitli nedenlerle etkileşimlerde buldukları kent mekânları, sahip oldukları yetersizlikler ve kalite eksikliklerine bağlı olarak yaşlılar dahil tüm dezavantaja sahip insanlar açısından sorunlar oluşturabilmektedir. Oysa kamusal alan olarak da tanımlanan kent mekânları, erişim ve kullanım açısından herkese eşit haklar sunmalıdır.

Günümüzde kalite kavramı ve arayışına yönelik değerlendirmeler hemen her konuda yapıldığı gibi, kentsel yaşam ile ilgili araştırmalarda da kalite ölçütleri sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda birçok araştırmacı ve uzman mekânsal kalite bileşenlerinin belirlenmesi ve bu bileşenlere etki eden parametreler üzerine yoğunlaşmaktadır. Yapılan kalite sınıflandırmaları geniş kapsamlı olup çeşitli boyutlarıyla ele alınmasına rağmen, kalitenin derecelendirilmesindeki en önemli ölçüt şüphesiz bireylerin bakış açılarının dikkate alınarak, memnuniyet düzeylerinin ölçülmesi ile elde edilir. Genel anlamıyla mekânsal kalite düzeyi yüksek olarak nitelendirilen mekânların temelinde, kişilerin çeşitli gereksinimlerini karşılayabilmesi ve yaşam kalitelerini yükseltmesi bulunmaktadır.

Mekânsal kalite algısı, çok boyutlu bir kavram olması sebebiyle bireylerin sosyal, psikolojik ve fiziksel sağlık durumları, mekânları kullanma amacı, biçimleri ve koşullarına göre farklılık gösterebilmektedir.

Bu yargıdan hareketle kendine özgü tarihi ve kültürel kimliğe sahip, özellikle İstanbul gibi büyük kentlerde nüfusun ve yapılaşmanın artmasına rağmen bu yoğunluktan uzak ve yarı kırsal alan olarak önem kazanan Heybeliada; çalışma kapsamında belirlenen “yaşanabilirlik”, “erişilebilirlik” ve “okunabilirlik” kalite bileşenleri ve bu bileşenlere etki eden parametreler kapsamında değerlendirilmiştir. Bu amaçla, yaşlı bireylerin sosyo-kültürel ve fizyolojik durumları dikkate alınarak

mekân kullanımları analiz edilmiş, kullanılan ölçütler ve parametreler sayesinde, bireylerin memnuniyet düzeyi ölçülmüştür.

Bu ölçümler, bireylerin yaşam kalitesine etki edecek, yaşlılık sürecinin getirdiği zorluklarla başa çıkılabilesini sağlayacak ve günlük yaşamda en sık kullanılan kent mekânlarında karşılaştıkları problemlerin en aza indirilerek, kaliteli zaman geçirebilmelerine olanak sunacak faktörlerin belirlenebilmesi için yapılmıştır. Çalışma üzerinde durulan konuların dikkate alınması, gerekli düzeltme ve uygulamalara kaynak oluşturabilmesi adına önem taşımaktadır.

Yapılan görüşmeler sonucunda, yaşlı kişilerin, yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyine bakılmaksızın kent mekânlarında uzun zaman harcadıkları belirlenmiştir. Ancak, bireylerin kent mekânlarını kullanmaktaki amaç ve eğilimleri; cinsiyet, fizyolojik durum, yaşadıkları konum ve birlikte yaşadıkları kişilere göre değişkenlik göstermektedir. Bunun yanı sıra, gün içerisinde kent mekânlarında geçirilen süreler, mevsimsel şartlar, bireylerin iş hayatında yer alıp almaması ve sağlık durumları da kent mekânlarını kullanım biçimlerine etki etmiştir.

Kişilerin mekân kullanımını etkileyen en önemli faktörlerden biri fizyolojik durumlarıdır. Bireylerin çoğunda kronik hastalıklarla birlikte, bedensel kısıtlama, görme, duyma veya hafızada zayıflama gibi fiziksel problemler mevcuttur. Bu problemler bireylerin kentsel yaşam kalitelerini düşürmekte, ulaşımda zorluk çekmelerine neden olmakta, temel ihtiyaçlarını ve bunun yanı sıra sosyal faaliyetlerini beledikleri gibi gerçekleştirmelerine de engel olmaktadır. Bu nedenlerle kişilerin hareket alanları ve faaliyetleri sınırlanmaktadır.

Kişilerin konutlarını kimlerle paylaştığı mekân kullanımlarını etkileyen diğer bir faktördür. Yalnız yaşayan kişiler, temel ihtiyaçlarını gerçekleştirirken daha fazla zorlanmakta, buna karşın kent mekânlarında sosyalleşmeye daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar. Eşi veya çocukları olan kişiler ise birçok aktiviteyi ailelerinden destek alarak gerçekleştirmektedirler.

Bireyler neredeyse yarısı 30-40 yıldan daha fazla süredir adada ikamet etmektedir. Adada emekli olup, iş yaşamından uzaklaşan kişilerin yanı sıra, hala iş yaşamında yer alan bireylerin yaşadığı da tespit edilmiştir. Adada yaşama sebepleri, adanın huzurlu sakin ve dinlendirici olmasından ziyade burada uzun zaman yaşamalarına bağlı olarak oluşan aidiyet hissi ve adadaki iş imkânlarıyla doğrudan ilişkilidir.

Çalışma hayatı, yaşları gereği daha aktif olabilmeleri açısından, özellikle 65-69 yaş gurubundakiler için önemli bir belirleyicidir.

Kişilerin emekli olduktan sonra çalışma hayatına devam etmesi kent mekânlarını kullanım sıklıklarına ve sürelerine de etki etmektedir.

Bireyler, kent mekânlarında zorunlu ihtiyaçları dışında, sosyalleşebilme ve dinlenebilme ve psikolojik açıdan rahatlama amacıyla komşu, dost ve aile ziyaretlerinde bulunma, kahve, restoran ve çay bahçelerine gitme, yürüyüş, yüzme, spor yapma, piknik veya rekreasyonel faaliyetlerde bulunma gibi aktivitelerde yer almaktadırlar. Yaz-kış farklılık gösteren bu aktiviteleri geçirdikleri kişiler arasında farklılık söz konusu olmasına rağmen yalnız bir şey yapmaktan hoşlanmadığı, aile veya arkadaşlarıyla geçirdikleri zaman diliminden daha fazla keyif aldıkları açıktır.

Kişiler tarafından kullanılan ulaşım yöntemi olarak özel araç veya bisiklet kullanımı yerine çoğunlukla yaya erişimi tercih edilmektedir. Araç kullanımının, özellikle yaşlı ileri olan veya merkeze uzak noktalarda oturan bireyler tarafından tercih edilmediği tespit edilmiştir. Bunun sebebi, adadaki özel araca sahip kişi sayısının az olması ve yaşlılık sürecinin getirdiği kısıtlamalar nedeniyle araç kullanımında zorlanmalarıyla ilgilidir.

Genel olarak bakıldığında kişilerin mekânları kullanmaktaki eğilimleri fizyolojik durumlarına göre değişkenlik göstermekle birlikte, mekânları tercih etme sebepleri mekânların konforu, güvenliği, algısı, işlevi ve ulaşım kolaylıklarına göre farklılaşmaktadır. Cinsiyet ve eğitime bakılmaksızın kişilerin çoğunun günlük yaşamda tercih ettiği yerler meydanlar, sahiller, parklar, çay bahçeleri, kahvehane ve restoran gibi yeme içme veya oturma dinlenme alanlarıdır. Bu mekânlar, bireyler için buluşma ve toplanma mekânları olarak işlev görmektedir. Kimi zaman mecburi olarak kullanılan bu mekânlar, kimi zaman isteğe bağlı olarak tercih edilmektedir.

Bireylerin kent mekânlarını kullanımına etki eden parametreler kapsamında, mekânsal kalite bileşeni; “Yaşanabilirlik” ölçütü üzerinde yapılan çıkarımlar aşağıdaki gibi özetlenmiştir;

- Kişiler, ada içerisinde yer alan hizmetleri sayı ve nitelik olarak yeterli bulmamaktadırlar. En fazla problem edilen konu özellikle sağlık birimlerinin ihtiyacı karşılamamasından kaynaklanmaktadır. Bir diğer konu, sosyal hizmet alan varlığının eksikliği ile ilgilidir.

- Kişiler, yüzme, egzersiz ve spor yapabilecekleri, yeşil alanlar ve parklarda dinlenebilecekleri, kişisel becerilerini geliştirebilecekleri, çeşitli eğitimler ve sanat kursları gibi sosyal ve kültürel aktivitelerle ilgilenebilecekleri alanlara ihtiyaç duymakta ancak, bu alanlardaki kullanım koşulları ve imkânlarından dolayı sınırlanmaktadır. Bu sebeple, adada çeşitli fonksiyon ve hizmet bulunsa da ihtiyacı karşılamamakla birlikte kullanımı zor ve memnuniyeti düşüktür.
- Kent mekânlarının estetik ve bakım açısından zayıf olduğu görülmektedir. Yol, sokak ve caddeler üzerinde yer alan çöpler ve buna bağlı olarak kokular bireyleri rahatsız etmektedir. Kent mekânlarının bakımsız olması bireyler için önemli ölçüde sorun oluşturabilmektedir. Bu durum, memnuniyetin az dolayısıyla iyileştirilmesi gerekliliğine işaret etmektedir.
- Adada problem teşkil eden durumlardan biri ışıklandırma ve aydınlatmalarla ilgilidir. Işıklandırma elemanları adanın birçok yerinde konumlanmasına rağmen, merkeze uzak ve tepe bölgelerde yetersiz kalmaktadır. Işıklandırmanın olmadığı bölgelerin havanın kararması ile kullanımının tercih edilememesi nedeniyle de bu alanların geç saatlerde tenhalaşması söz konusudur. Bu durum özellikle tepe noktalarda yaşayan, geç saatlere kadar çalışan ve ileri yaş grupları için oldukça sorun olabilmektedir. Bununla birlikte; güvenlik ve emniyet konusunda yaşanan diğer sorunlar özellikle araç kullanımı (bisiklet, motorlu, elektrikli araçların kontrolsüz ve hızlı olmaları gibi) ile ilgilidir. Yaşlı bireyler yaşanacak olası kazalar ile karşı karşıya kalma korkusuyla güvenlikleri hakkında endişe duymaktadırlar. Ada genel olarak sakin ve korunaklı bir yer olsa da, kapsayıcılık ve işlev konusundaki eksikliklerden dolayı adadaki güvenlik yeterince sağlanmamaktadır. Dolayısıyla kullanım açısından verimliliği ve memnuniyet derecesi azdır.
- Kişilerin, yaşadıkları yerlerde çevreleriyle ve komşu, arkadaş ve dostlarıyla ilişki kurmaları sosyal ihtiyaçları arasında yer almaktadır. Bu durum özellikle yaşlılık sürecinde; emekli veya yalnız yaşayan kişiler için daha da gerekli olmaktadır. Ada içerisindeki insan ilişkilerine bakıldığında, uzun zamandır adada yaşamaları nedeniyle herkes birbirini tanımaktadır, fakat kişilerin ortak düşüncesi eski samimiyetin olmadığı yönündedir. Bu bağlamda memnuniyetin kısmen de olsa düşük olduğu belirlenmiştir.

Bireylerin kent mekânlarını kullanımına etki eden parametreler kapsamında, mekânsal kalite bileşeni; “Erişilebilirlik” ölçütü üzerinde yapılan çıkarımlar aşağıdaki gibi özetlenmiştir;

- Kentsel çevrede yaya erişimini ve ulaşımını etkileyen faktörler, ileri yaş grupları ve fiziksel olarak bir engeli olan kişilerin yaşam kalitesine önemli ölçüde etki etmektedir. Bireyler, yaşlılık ile birlikte oluşan görme, kavrama, hafıza ve hatta hareketlerindeki kısıtlamalardan dolayı gidecekleri uzak noktalara ulaşımında zorluk çekmekte, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bir başkasının yardımına ihtiyaç duymaktadırlar. Bu sebeple, yaya erişilebilirliği kapsamında kullanım verimliliği ve memnuniyet düzeyi oldukça azdır.
- Hizmet ve fonksiyon kapsamında değerlendirilen sağlık birimleri, eczane, bankalar, PTT, market ve pazar gibi alanlar kişilerin mecburi olarak kullandıkları yerlerdir. Bu sebeple yaşlılar dahil tüm bireyler için hızlı ulaşım hayati bir öneme sahiptir. Özellikle kronik sağlık problemi olan veya bedensel kısıtlaması bulunan kişileri doğrudan etkilemektedir. Ada içerisinde bu mekânlara erişim, bireyler açısından, merkezi ve birbirine yakın olarak konumlanmasından dolayı büyük bir erişim problemine yol açmamaktadır. Ancak, acil durumlarda özellikle kış aylarında ağır yaşam şartları oluşmakta ve bu durum, kamu hizmetlerine ulaşımında problem oluşturmaktadır. Kişilerin, yaşları gereği herhangi olası bir acil durumda gidebilecekleri ve kullanabilecekleri yerler sınırlıdır. Bundan dolayı bireylerin ihtiyacını tam olarak karşılayamamakta, memnuniyetin düşmesine sebep olmaktadır.
- Oturma birimlerinin sayısının yetersiz olması büyük bir problem olarak görülmektedir. Aynı zamanda diğer kentsel donatılarının bakımsız oluşu da memnuniyetsizlik sebebidir. Kent donatıları ile ilgili yaşanan problemler, ileri yaş grupları için daha fazla sorun haline gelmektedir. Bunun yanı sıra merkeze uzak oturan, aracı bulunmayan veya kullanmakta güçlük çeken kişiler için göz ardı edilemeyecek bir problemdir. Kişiler doğal olarak gitmek istedikleri yerlere ulaşırken zorluk çekmektedirler. Dolayısıyla fiziksel ve sosyal yönden bakım ve konfor eksiklikleri nedeniyle kullanımı zor ve memnuniyeti düşüktür.

Bireylerin kent mekânlarını kullanımına etki eden parametreler kapsamında, mekânsal kalite bileşeni; “Okunabilirlik” ölçütü üzerinde yapılan çıkarımlar aşağıdaki gibi özetlenmiştir;

- Kişiler, adadaki yönlendirme ve bilgilendirici levhaların adaya geçici süre gelenler için yeterli olmadığı görüşünde olmasına rağmen, yön bulma konusu bireyler açısından büyük problem teşkil etmemektedir. Ancak bu durum mekânların okunabilir-algılanabilir olmasından ziyade; bireylerin adada, uzun yıllar kalmaları, algıları, deneyimleri ve mekânlar hakkında aidiyet hislerinden kaynaklanmaktadır.
- Ada, çeşitli kullanım bölgelerinden oluşmaktadır. Bu bölgeler, ada algısı ve tanımlanmasında önemli rol oynamakta olup, günlük yaşamda kişilerin sıklıkla gittikleri ve zamanlarını geçirdikleri yerler olarak önem kazanmıştır. En yoğun kullanıma sahip bölgeler, kıyı ve meydan gibi merkezi alanlar ile yeşil alanlardan oluşmaktadır.
- Ada çoğunlukla turistik, tarihi ve kültürel simge, kasaba, nostalji, kazanç, ticaret ve turizm yeri olarak bir kimlik kazanmıştır. Bu tanımlamalar, ada algısı üzerine kişilerde çağrışım yapan ilk özellikler olması bakımından büyük öneme sahiptir.
- Ada içerisinde yer alan ve kentsel imge bileşenlerinden biri olan odak noktaları, kişilerin toplandıkları, buluştukları ve zamanlarının bir kısmını geçirdikleri alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu alanlar, adadaki merkezi noktaları oldukları için aynı zamanda mekânların algılanması, yön tarif edilebilmesi ve rahatlıkla erişilebilmesi adına kolaylık sunmaktadır.
- Ada kültürel yapı ve tarihi mekânlar açısından zengindir. Bu mekânlar, adada imge özelliği kazanmış hem adada yaşayan hem de ziyaretçiler için önemli değerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte geçmişten günümüze ulaşan tarihi ve kültürel değerler, mekânların algılanması ve okunabilirliği ve kimliği açısından önemli olup, kişiler tarafından mekânların kullanılabilirliğini arttırmaktadır.

Sonuç olarak, kendine özgü tarihi, kültürel kimliği ve doğal alanların fazlalığıyla birlikte öne çıkan, sınırları belli, tanımlı ve değişimin az olduğu, özellikle kış aylarında kentsel yoğunluktan ve karmaşadan uzak bir yerleşim alanı olan Heybeliada, kullanım koşulları, özellikleri ve mekânsal kalite açısından

değerlendirildiğinde, erişilebilirliğin oldukça düşük, yaşanabilirliğin nispeten yüksek, buna rağmen algıyı artıran tasarım öğelerine, yapı ve donatı gibi imgelere sahip olmasına bağlı olarak kişilerin zihninde mekânları daha iyi tanımlayabilmesi ve kent kimliğine etki etmesi açısından okunabilirliğin yüksek olduğu bir alan olarak değerlendirilmektedir. Geçmişten beri, özellikle yaşlı bireyler tarafından daha fazla tercih edilen ada, yaşam ve kullanım şartlarına bakıldığı zaman olumlu özelliklerin ve artıların yanında çeşitli yönlerden eksikleriyle karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple adada, yaşlılar açısından beklenen memnuniyet düzeyinin olmadığı görülmüştür.

Bu eksiklikler, birçok yönüyle incelendiğinde, adanın topografik yapısı gereği ortaya çıkan dezavantajlarının yanı sıra bireylerin buldukları ve kullandıkları mekânlarda, hareketlerini ve yaşam alanlarını kısıtlayan hususlardan, mekânların sunduğu fiziki ve sosyal olmak üzere destekleyici hizmetlerin yeterli ve kapsayıcı olmamasından kaynaklandığı görülmektedir. Yapılan tespitler sonucunda, kentsel kullanımda dezavantaj oluşturan tarafların dikkate alınıp, kişilerin yaşları ve fizyolojik durumları düşünülerek, çeşitli beklenti ve gereksinimlerinin karşılanması, çevrenin fiziksel ve sosyal ve ekonomik olarak geliştirilmesi, estetik, ulaşım, güvenlik, konfor ve rahatlık açısından güçlendirilmesi ve hızlı kullanım alternatifleri gibi çözümlerin getirilmesi gereklidir. Ancak bu uygulamalar ve müdahaleler yapılırken, adanın kimliğinin ve özgün dokusunun korunması göz ardı edilmemelidir. Bu sayede geçmişle gelecek arasında kurulan bağ yitirilmeden toplumdaki bireylerin yaşam kaliteleri olumlu gelişecek, kendilerini yenileyebilme olanağı bulacaklar ve zamanlarını daha verimli bir şekilde geçirebilecekler.

Tüm kişilerin, yaşanabilirlik, erişilebilirlik, okunabilirlik ve bu bileşenlere etki eden parametreler açısından kalite seviyesi yüksek mekânlardan yararlanma hak ve özgürlüklerine sahip olduğu göz önüne alınarak, kullanımlarında belirleyici olan faktörlerin belirlenmesi, evrensel tasarım planlamaları, kapsayıcı çevreler ve planlamalar çerçevesinde eksik yanlarının iyileştirilmesi, mekânsal kalite düzeyinin yükselmesi noktasında önemli rol oynayacaktır.

KAYNAKLAR

- Akan, E.** (2017), "Yaşlılık Kurumlarında Yaşlı Mekânsal Davranış ve Bilişimin Mekânsal Dizim Bağlamında İrdelenmesi", Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Akçay, R. C.** (2011). Yaşlılık Kavramlar, Kuramlar ve Yaşlılığa Hazırlık. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Akgül, H.** (2016), Yalnızlığı Azaltma Psiko-Eğitim Programının Yaşlıların Yalnızlık Düzeyine Etkisi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Akın, G.** (2002), "Başlangıçtan Günümüze Yaşlının Aile ve Toplumdaki Statüsü", *Türkiye Geiatri Dergisi, Cilt. 5, sayı. 2, s. 75.*
- Aközer, M., Nuhurat, C. ve Say, Ş.** (2011), "Türkiye'de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler", *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırması Dergisi, Cilt. 7 sayı. 27.*
- Alexander, C., Ishikawa, S. ve Silverstein, M.,** (1977). *A Pattern Language:Town, Buildings, Construction. New York: Oxford University Press.*
- Alexander, C., Ishikawa, S. ve Silverstein, M.** (1977). *A Pattern Language: Towns, Buildings, Construction. Oxford University Press, New York.*
- Alpak, E.M., Düzenli, T. ve Yılmaz, S.** (2018), "Kamusal Açık Mekânların Kalitesi ve Sosyal Etkileşim Üzerindeki Etkileri", *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, Cilt. 7, sayı. 2, s. 624-638.*
- Bali, R.N.** (2009), "Tek Partili Dönemi Mizah Dergilerinde Adalar İmgesi", *Toplumsal Tarih Dergisi, Sayı. 22-28, s. 22-28.*
- Bentley, I., Alcock, A., Murrain, P., Mcglynn, S. ve Smith, G.** (1985), *Responsive Environments: a Manuel For Designers. Oxford: The Architectural Press.*
- Fadda, G.** (2003), "Urban Sustaunability, Ouality of Life in Gender" *In City And Gender-International Discourse On Gender, Urbanism And Architecture. Germany, pp. 177-190.*
- Francis, M.** (1989), 'Control as a Dimension of Public Space Quality', in Altman, I. And Zube, E.H.(ed.), *Public Spaces and places, New York and London: Plenum Press.*
- Gökçen, T.** (1993). *Adalar İlçesi, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye ve Ekonomik Toplumsal Tarih Vakfı, sayı: 1, s.73-74.*
- Gökgür, P.** (2006), "Yaşlıların Kentsel Mkenada Kendilerini Daha İyi İfade Edebilmeleri İçin Alınması Gereken Önlemler", *Tasarım Kuram Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGÜ) Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt. 3, sayı, 4, s. 71-77.*

- Greene, S.** (1992), "Cityshape Communicating and Evaluating Community Design, *Journal of the American Planning Association*, Vol. 58, no.2, pp. 177-189.
- Gül, A ve Küçük, V.** (2001), "Kentsel Açık-Yeşil Alanlar Ve Isparta Kenti, Örneğinde İrdelenmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri. A*, sayı. 2, s. 27-48.
- Gülen, N.** (1993). *Heybeliada, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye ve Ekonomik Toplumsal Tarih Vakfı, s. 54-57.
- Gülen, N.** (2015). *Resimlerle Heybeliada* (2.Baskı). İstanbul: Adalı Yayınları.
- Gülen, N.** (2018). *Heybeliada*. İstanbul: Adalı Yayınları.
- Gür, Ş. Ö.** (1996). *Mekan Örgütlenmesi*. Trabzon: Gür Yayıncılık, s. 26-95.
- Hablemitoğlu, Ş ve Özmete, E** 2010, *Yaşlı Refahı Yaşlılar İçin Sosyal Hizmet*, Ankara: Kilit Yayınları.
- Harland, D.** (1972). *Social Indicators Toward the Measurement of Quality of Life*. Ottawa, Ottawa: Social and Human Analysis Branch, Department of Regional Economic Expansion.
- İnceoğlu, M.** (2007), Kentsel Açık Mekanların Kalite Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: İstanbul Meydanlarının İncelenmesi, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Jacobs, J.** (1992). *The Death And Life Of Great American Cities*. New York: Vintage Books Edition.
- Kalınkara, V.** (2016). *Temel gerontoloji: Yaşlılık Bilimi* (3.Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Kalınkara, V., Aral, G., Akın, G., Baran, G. ve Özkan, Y.** (2005), "*Yaşlı ve Aile İlişkileri Araştırması: Ankara Örneği*", Ankara: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, No. 127.
- Kamp, Iv., Leidelmeijer, K, Marsman, G. ve Hollander, Ad.** (2003), "UrbanEnvironmental Quality and Human Well-being Towards a ConceptualFramework and Demarcation of Concepts; a Literature Study", *Landscapeand Urban Planning*, No. 65, pp. 5-18.
- Karaer, F.** (2017), "Yaşanabilir Kentler", *Kentli Dergisi*, Görken, N (ed.), *TürkiyeSağlıklı Kentler Birliği*, sayı 28, s.7.<http://www.skb.gov.tr>
- Karaman, A.** (1991). *Kamu mekanları Tasarımında Örneklerle Anlam ve Ölçek Sorunu*. Kamu Mekânı Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu. İstanbul, 5- 16 Mayıs, s.31-48.
- Kaya, B.** (1999), "Yaşlılık ve Depresyon-I. Tanı ve Değerlendirme", *Turkish Journal of Geriatrics, Cilt. 2*, sayı. 2, s. 76-82.
- Kayıhan, H.** (2007). *Yaşam Kalitesi*. 1. Uluslararası Yaşlılık Kongresi. İstanbul.
- Keleş, R.** (2015). *Kentleşme Politikası* (16. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

- Keyman, F.** (2016), *Batı İstanbul Yaklaşımı ve Kentlilik Bilinci, Yerel Yönetimlerde Yeni Bir Model Arayışı*, Batı İstanbul Çalıştayı, 15-16 Nisan, Beylikdüzü İstanbul, s. 20-23.
- Kılıççı, Y.** (1988), "Yaşlılığın Uyum Sorunları" *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı 3, s. 41-45.
- Kıraç, A. B. ve Töre, T.** (2013). *Heybeliada'nın Üretim Kültürüne Ait Bir İz'in "Miras" Olarak Geleceğe Aktaracakları Üzerine; Tarihi Yel Değirmeni". I. İstanbul Adaları Sempozyumu. Büyükkada İstanbul: I. Adalar Kültür Derneği Yayınları:18, s. 236-249.*
- Korkmaz, E. ve Dülger Türkoğlu, H.** (2003), "Kentsel Açık Alanlar: Beşiktaş İskele Meydan ve Çevresi", *Yapı Mimarlık Kültür Sanat Dergisi*, Sayı. 264, s. 65-67.
- Kuru, A ve Özkok, M.K.** (2017), "Yaşanabilirlik Kavramı Bağlamında Kamusal/Açık Mekânların Değerlendirilmesi: Kırklareli Kent Merkezi Örneği" *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 28.
- Lawton, M.P.** (1975). *Planning and Managing Housing For The Elderly*. Newyork:Wilwe-Interscience.
- Lehr, U.** (1994). *Yaşlanmanın Psikolojisi*. Neylan Eryay (çev.), İstanbul: Bilimsel veTeknik Yayınları.
- Levent, T.B. ve Nijkamp, P.** (2006), "Quality of Urban Life: A Taxonomic Perspective", *Studies in Regional Science, Cilt. 36* sayı. 2, s. 269-281.
- Lino, Y., Igarashi, Y. ve Yamagishi, A.** (2005), "Study on the Improvement of Environmental Humidity in Houses for The Elderly: Part 1—Actual Conditions of Daily Behavior and Thermal Environment", Tochiara, Y., Ohnaka.T.,(ed.), *Environmental Ergonomics The Ergonomics of Human Comfort, Health and Performance in the Thermal Environment*, Elsevier Ergonomics Book Series, Cilt. 3, pp. 231-237.
- Liu, B.C, Hsieh, C. ve Mulvey, T.** (1986), "Effects Of Educational Expenditures On Regional Inequality in The Social Quality of Life", *American Journal of Economic and Sociology, Cilt.45*, sayı.2, s. 131-144.
- Lynch, K.** (2019). *Kent İmgesi* (12. Baskı). İrem Başaran (Çvr.). İstanbul: Kültür Yayınları.
- Madanipour, A.** (2000), "Public space in the city", in Knox, P. Ozolins, P. (ed.), *Design professionals and the built environment: an introduction*, Chichester; New York: Wiley, s. 117-125.
- Mehta, V.** (2014), "Evoluating Public Space", *Journal of Urban Design, Cilt. 19*, sayı. 1, s. 53-88.
- Millas, A.** (2015). *Hala Hatırlıyorum: Heybeliada*. Y. Civelekoğlu (Çev.). İstanbul: Adalı Yayınları.
- Millas, A.** (2019). *Heybeliada Halki Dimonisos*. İstanbul: Adalı Yayınları.
- Mitchell, L. ve Burton, E.** (2006), "Neighbourhoods for Life: Designing Dementia-Friendly Outdoor Environments", *Quality in Ageing and Older Adults*, Cilt. 7, sayı. 1, s. 26-33.

- Onur, B.** (2017). *Gelişim Psikolojisi, Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm* (11. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Özkan, M.B, Küçükerbaş, E.V, Kaplan, A., Hepcan, Ş., Malkoç Y.E. ve Sönmez, H.** (2003). *Muğla Kenti Kamusal Dış Mekanları Bağlamında Master Plan Çalışması*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınevi, s. 88.
- Patil, R. ve Patil, V.** (2016), "Theory of Good City Form by Kevin Lynch Review", *International Journal of Innovative Research in Science, Engineering and Technology*, Vol. 5, no. 1.
- Perloff, H.S.** (ed.) (1969), "The Quality Of The Urban Environment, Resorce For The Future" *Journal of Leisure Research*, Vol. 1, no. 3.
- Poridis, A.** (1999). *İstanbul Adaları'nın Sosyal ve Fiziksel Gelişiminin Analizi ile Fiziksel Çevrenin Değerlendirilmesine İlişkin Sistematik Bir Yaklaşım*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Rowe, J.W. ve Kahn, R.L.** (1997), "Successful Aging", *The Gerontologist*, Vol. 37, no. 4, pp. 433-440.
- Sadeghian, M.M. ve Vardanyan, Z.** (2015), "A Brief Review On Urban Park History, Classification and Function", *International Journal Of Scientific & Technology Research*, Cilt. 4, sayı.11.
- Salur, G.** (2018), "Yaşlılık ve Bilişsel Süreçler" Duben, A. (ed.), *Yaşlanmanın Psikolojisi* (1.Baskı), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Saygılı, S.** (2017). *Yaşlılık Psikolojisi*. İstanbul: Türdav Yayınevi.
- Sertkaya, İ. ve Çolak, A.** (2011), "Kent Meydanları: Adana 5 Ocak Meydanı Örneği Üzerine Bir İrdeleme" *Ç.Ü Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, Cilt, 26,sayı. 3, s. 23.
- Sever, H.** (2020), "Yaşlı Bireylerin Geniş Aileden Kopuş Nedenleri ve Alternatif Aranjanların Dair Algıları: Gazete Örneği" *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, Cilt. 13, sayı. 1, s. 1-9.
- Seviğ, E. Ü.** (1992). *Sağlıklı Yaşlanmada Temel Sağlık Alışkanlıklarının Kazandırılmasının Önemi Sağlıklı Yaşlanma Sempozyum Kitabı*. Ankara: SHÇEK Basımevi.
- Shookner, M.** (1998), "A Quality Of Life İndex For Ontario", *Conference on the State Of Living Standards and the Quality of Life in Canada*, Ontario Social Development Council, Ottawa, Ontario.
- Smith, T., Nelischer, M. ve Perkins, N.** (1997), "Quality of an Urban Community: A Framework for Understanding The Relationship Between Quality and Physical Form" *Landscape And Urban Planning*, Vol. 39, pp. 229-241.
- Tanrıverdi, A.** (2006). *Adalar İlçemizi Tanıyalım*. İstanbul: Adalı Yayınları.
- Tereci, D., Turan, G., Kasa, N, Öncel, T. ve Arslansoylu, N.** (2016), "Yaşlılık Kavramına Bir Bakış". *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, Cilt.16, sayı.1.

- Tipi, Ç.B.** (2007), "Tıp Fakültesi Hastanelerinin Erişebilirlik, Kullanışlılık ve Kullanıcı Memnuniyeti Kapsamında Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yöntem Önerisi", Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Trip, J. J.** (2007), 'What makes a city? Planning for 'quality of place' The case of high-speed train station area redevelopment', Doctoral Thesis, Delft Centre for Sustainable Urban Areas (ed.), Delft University of Technology, IOS Press.
- Trip, J.J.** (2007), What Makes a City? Planning for 'Quality of Place. The Case of High-Speed Train Station Area Redevelopment, Doctoral Thesis,
- Tufan, İ.** (2007), *Birinci Türkiye Yaşlılık Raporu*. Antalya: Geroyay (Ulusal Sosyal ve Uygulamalı Gerontoloji Derneği)
- Tuğlacı, P.** (1992). *Tarih Boyunca İstanbul Adaları*. İstanbul: II. Say Yayınları.
- Tümerdem, Y.** (2006), "Gerçek Yaş", *Türk Geiatri Dergisi, Cilt. 19*, sayı. 3, s. 195.
- Uzgören, G. ve Erdönmez, M.E.** (2017), "Kamusal Açık Alanlarda Mekan Kalitesi ve Kentsel Mekan Aktiviteleri İlişkisi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme", *Megaron Dergisi, Cilt. 12*, sayı. 1, s. 41-56.
- World Health Organization (WHO)**, (2006), *Constitution Of The World Health Organization*, Basic Documents, Forty-fifth edition, pp. 1-18.
- Whyte, W.H.** (1980), "The Social Life of Small Urban Spaces" *Visitor Behavior*, Washington DC: The Conservation Foundation, Vol. 8 sayı. 1, s. 17.
- Wish, N.B.** (1986), "Are we really measuring the quality of life? Well-being has Subjective dimensions, as well as objective ones", *American Journal of Economics and Sociology, Cilt. 45*, sayı. 1, s. 93-99.
- Wolley, H.** (2003). *Urban Open Spaces*. London and New York: Spon Press.
- Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi (GEBAM)**, (2002), *Yaşlanma 2002 Uluslararası Eylem Planı*, Koçoğlu, G. Ve Bilir, N. (çev.), Ankara.
- Yücel, G.F. ve Yıldızcı, A.C.** (2006), "Kent Parkları ile İlgili Kalite Kriterlerinin Oluşturulması", *İtü Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım, Cilt. 5*, sayı. 2, s.222-232.

İnternet

- Dalbudak, M.** (2019). *Dokuz Ada Bir Deniz*, <http://dokuzadabirdeniz.com/?p=4560> Alındığı Tarihi: 22.12.2020
- Gökçe Kutsal, Y.** (2009), "Yaşlanan Dünyanın Yaşlanan İnsanları", GEBAM (Geiatrik Bilimler Araştırma Merkezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara, <http://e-kutuphane.teb.org.tr.>, Alındığı Tarihi: 10.11.2020
- Schild, R.** (2014). *Adalar'da 'çok kültürlülük' var mı?*, <https://hyetert.org>, Alındığı Tarihi: 10.11.2020

The International Organization for Standardization (ISO) 9241-11.

(1998).<<https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:9241:-11:ed-1:v1:en>>
Alındığı Tarihi: 11.12.2020

Türkiye İstatistik Kurumu, (2019).

<<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle- Yaşlılar-2018-%20%2030699>> Alındığı Tarihi: 10.12.2020

World Health Organization (WHO), (2002). *Assessing the Nutritional Status of Older Persons Meeting the Nutritional Needs of Older Persons.* World Health Organization Tufts University School of Nutrition and Policy, France <<https://www.who.int/>> Alındığı Tarihi: 09.12.2020.

URL 1- Türk Geriatri Vakfı (t.y). Geriatri Nedir?,

<<http://www.turkgeriatrivakfi.org.tr/>> Alındığı Tarihi: 11.12.2020.

URL 2- Kent Stratejileri Merkezi 2018, <<https://kentstratejileri.com/tag/kent-imesi>> Alındığı Tarihi: 10.11.2020.

URL-3 Adalar Belediyesi (t.y). Heybeliada <<http://www.adalar.bel.tr/ilcemiz-sayfasi/heybeliada.html>> Alındığı Tarihi: 17.12.2020

URL-4: Adalar Turizm Geliştirme Merkezi 2014,

<<https://www.adalarturizm.org/cms/tr/tarih/tarih-te-prens-adalari>>
Alındığı Tarihi: 16.12.2020

URL-5: Eski İstanbul Fotoğrafları Arşivi

(t.y),<<http://www.eskiistanbul.net/156/heybeliada-sahili>> Alındığı Tarihi: 26.12.2020

URL-6 <<https://www.adalaragidelim.com/heybeliada/>> Alındığı Tarihi: 25.12.2020

URL-7: <<https://www.gezgezinsani.com/heybeliada-gezilecek-yerler/>>
Erişim Tarihi: 17.12.2020.

URL-8: Bilgi Garajı Bilgi Paylaşım Platformu 2020,

<<http://www.bilgigaraji.com/heybeliadada-neler-yapilirnerelere-gidilir/>>
Alındığı Tarihi: 17.12.2020

URL-9 <<https://www.sozcu.com.tr/>> Alındığı Tarihi: 22.12. 2020.

EK B: Anket formu

ANKET FORMU

Bu çalışma, Heybeliada'da yaşayan 65 yaş ve üstü yaşlı bireyler için, kentsel mekan kullanım koşullarını ölçmek, yaşanabilirlik, erişilebilirlik ve okunabilirlik açısından mekansal kalite düzeyini tespit etmek ve değerlendirmek amacıyla planlanmıştır. Anket sorularına vereceğiniz cevaplar bu araştırmanın dışında herhangi bir amaçla kullanılmayacaktır. Araştırmanın amaçlarına ulaşması anket sorularının içtenlikle ve eksiksiz cevaplamanaza bağlıdır. Göstereceğiniz ilgi ve katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Istanbul Gedik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Fakültesi
Yüksek Lisans Öğrencisi: Saliha Nur AZAK

1-Cinsiyetiniz:

- Kadın
 Erkek

2-Yaşınız:

- 65-69
 70-74
 75+

3- Eğitim durumunuz:

4- Mesleğiniz:

- Esnaf/zanaatkâr
 Emekli
 Diğer

5-Birlikte yaşadığınız kişi:

- Eşi/çocukları ile
 Yalnız
 Diğer _____

6- Herhangi bir fiziksel probleminiz:

- Bedensel kısıtlamalar
 Görme ve işitme gibi kayıplar
 Bellek-hafıza sorunları
 Yok
 Diğer _____

7-Kronik hastalık durumu/ Hastalıkları:

- Var
 Yok

8-Yardımcı alet kullanımı:

- Tekerlekli sandalye
 Baston
 Yok
 Diğer _____

9-) Adada yaşama nedeniniz?

- Memleketim olması
 Dinlendirici ve rahatlatıcı olması
 İhtiyaçlara cevap vermesi
 Diğer _____

10-) Adada ikamet ettiğiniz süre:

- 10 yıldan az
 10+
 Doğma büyüme

11- Dışarı çıkma sıklığınız:

Haftada:

- Her gün
 Birkaç gün
 Diğer _____

Günde:

- 3-4 saat
 7-8 saat
 10-12 saat
 Diğer _____

12- Ada içi ulaşımda tercih ettiğiniz ulaşım biçimleri:

- Özel araç veya bisikletle
 Yürüyerek ulaşım
 Diğer _____

13- Dışarda sıklıkla geçirdiğiniz aktiviteler/ kiminle:

	Yalnız	Eş/çocuk	Arkadaş	Diğer
☐ Zorunlu gereksinimler (alışveriş, parasal işlemler, muayene, eczane vb.)				
☐ Dışarıda yeme-içme ve eğlence (kahveye/kafeye/lokale gitmek vb.)				
☐ Komşu, Dost ve aile ziyaretleri				
☐ Yüzme/ Rekreatif faaliyetler (yeşil alanlarda yürüyüş, spor piknik vb.)				
☐ Kültür, sanat ve dini aktiviteler				

- Diğer _____

14. Kentsel mekân kalitesine yönelik önermeler ile ilgili memnuniyet seviyenizi belirtiniz:

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum
Adada yer alan hizmetler, ihtiyaçlarımı karşılayacak yeterli ve niteliğe sahiptir.			
Kent mekânları temiz ve bakımlıdır.			
Kent mekânlarında vakit geçirirken kendimi huzurlu ve güvende hissedirim.			
Adada komşuluk ilişkileri ve insanlar arası iletişimden memnunum.			
Adada yer alan hizmetler, ihtiyaçlarımı karşılayacak yeterli ve niteliğe sahiptir.			
Kent mekânları temiz ve bakımlıdır.			
Adadaki mevcut fonksiyon, mal ve hizmetlere rahatlıkla erişebilirim.			
Kent mekânlarında yaya erişilebilirliğini kısıtlayan engeller bulunmaktadır.			
Adada yeterli kentsel donatı elemanları (çöp kutuları, oturma birimleri, tabelalar vb.) bulunmaktadır.			
Kent mekânlarına ulaşırken yönümü rahatlıkla bulabilirim			
Adanın tanımlanmasında önemli rol oynayan ve farklı kullanımlar için ayrılan mekânları/bölgeleri bulunmaktadır”			
Ada yaşamında kent deneyiminde bireylerin hafızalarında yer eden parametreler yer almaktadır”			
Adadaki kişilerin sıklıkla toplanma ve dağılma yerleri olan odak noktaları bulunmaktadır			
Adada imge özelliği kazanmış kültürel ve tarihi değerler yer almaktadır			

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Saliha Nur Azak

ÖĞRENİM DURUMU

Lise : 2011, Y. S. Selim Anadolu Lisesi

Lisans : 2016, İstanbul Aydın Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım
Fakültesi,
Mimarlık Bölümü

Yüksek Lisans : 2021, İstanbul Gedik Üniversitesi, Mimarlık Ana Bilim
Dalı, Mimarlık Tezli Yüksek Lisans

TEZDEN TÜRETİLEN YAYINLAR

Makale

Azak, S.N., Belir, Ö. (2020). Yaşlı Bireylerin Kent Mekânlarını Kullanım Analizleri: Heybeliada'da Bir İnceleme. *Modular Journal Dergisi* Cilt:3, Sayı:1, s. 20-38.